НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ
НАУК УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ТА ІМІДЖЕВИХ ПРОЕКТІВ
ХАРКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

РЕГІОНАЛЬНІ ІННОВАЦІЙНІ ІНІЦІАТИВИ: ЗАВДАННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Збірник наукових праць
за матеріалами ІІ круглого столу
м. Харків, 5 червня 2020 року

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ИНИЦИАТИВЫ: ЗАДАЧИ И ПУТИ РЕШЕНИЯ

Сборник научных трудов
по материалам ІІ круглого стола
г. Харьков, 5 червня 2020 года

УДК 346.5(477):322.1:001.895

Рекомендовано до публікації Вченою радою
Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України
(протокол № 4 від 29 травня 2020 р.)

Редакційна колегія:

С. В. Глібко – кандидат юридичних наук, доцент;

Ю. В. Георгієвський – доктор юридичних наук, доцент.

Рецензенти:

О. Є. Кухарев – кандидат юридичних наук, доцент;

І. Б. Чайкін – кандидат юридичних наук, суддя Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області.

Регіональні інноваційні ініціативи: завдання та шляхи вирішення: зб. наук. пр. за матеріалами ІІ круглого столу (м. Харків, 5 червня 2020 року) / редкол. С. В. Глібко, Ю. В. Георгієвський. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. 176 с.
ISBN 978-617-7806-29-4

У збірнику подаються тези доповідей і повідомлень науковців і викладачів наукових та освітніх закладів, практичних працівників, а також студентів ІІ круглого столу «Регіональні інноваційні ініціативи: завдання та шляхи вирішення», який було проведено Національною академією правових наук України, Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого, Науково-дослідним інститутом правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, Управлінням інноваційного розвитку та іміджевих проектів Харківської міської ради, Харківським національним економічним університетом імені Семена Кузнеця 5 червня 2020 року у м. Харкові.

Круглий стіл проводився з метою обміну практичними і теоретичними напрацюваннями й підготовки рекомендацій учасників щодо удосконалення діючого законодавства у сфері розвитку регіональної інноваційної системи.

Збірник буде цікавим для науковців, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами розвитку регіональної інноваційної системи України.

Друкується в авторській редакції

Відповідальні за випуск: О. О. Гречко
Адреса редакційної колегії: 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
Тел.: (057) 700-06-64
E-mail: ndipzir@gmail.com
Сайт: ndipzir.org.ua

ISBN 978-617-7806-29-4 © НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020

ЗМІСТ

Валентієнко Віктор Петрович
Пандемія та питання переходу до другого і третього накопичувального рівня пенсійної реформи в Україні 5

Георгієвський Юрій Валентинович
Виведення банків з ринку: проблема ефективного захисту в адміністративному судочинстві 11

Глібко Сергій Васильович
Пріоритети та тенденції розвитку інноваційних відносин в Україні 21

Гречко Ольга Олександрівна
Роль регіональних стратегій розвитку у підвищенні інноваційного потенціалу регіону 29

Давидюк Олександр Миколайович
Господарсько-правові аспекти реалізації права органів місцевого самоврядування на впровадження інновацій 34

Завадська Ангеліна Тимурівна
До питання правових тенденцій розвитку інноваційних суб'єктів в Україні. 40

Клімова Галина Павлівна
Дослідницький університет: характеристика інноваційної структури . . . 48

Колісник Анна Сергіївна
Деякі особливості правового регулювання податкових відносин в умовах карантину. 56

Коритін Денис Сергійович
Господарсько-правові форми державної політики у сфері регулювання діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва 63

Котяй Тетяна Вікторівна
Контроль ВНЗ за діяльністю утворених підприємств. 72

Кохан Вероніка Павлівна
Цифрова компетентність громадян Євросоюзу. 81

Любчич Анна Миколаївна
Заготівля деревини як один із видів спеціального використання лісових ресурсів: правовий аспект 87

Марченко Юлія Іванівна
Мінімальна заробітна плата: питання сьогодення 94

Мельник Вадим Іванович
Загальна характеристика основних напрямів діяльності провідних країн світу щодо забезпечення належного функціонування систем економічної безпеки держави 98

Новіков Євген Андрійович
Мотиви створення перших мереж трансферу технологій 105

Панфілова Дар'я Андріївна, Семенова Марина Володимирівна
Рейдерство у аграрному бізнесі України: організаційно-правовий механізм протидії 109

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна
Деякі питання формування та розвитку інноваційної інфраструктури . . 116

Розгон Ольга Володимирівна
Регіональні аспекти розвитку студентського бізнес-інкубатора, створеного на базі дослідницького університету 121

Стріжкова Алла Володимирівна
Особливості правового регулювання щодо спеціальних та виключних прав в ЄС 130

Токарєва Катерина Олегівна
Фонди як суб'єкти надання фінансової підтримки підприємництва 136

Третяк Юлія Віталіївна, Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна
Компетенція Міністерства цифрової трансформації України у сфері цифровізації: огляд та проблемні аспекти 144

Якшина Аліна Григорівна
Дистанційна робота видавництв в умовах карантину 151

Борисов Ігор Вячеславович
Проблеми розвитку Національної інноваційної системи України 155

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ОБГОВОРЕННЯ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІСТА ХАРКОВА НА 2020–2030 РОКИ
«Харків: ідеї для міста – місто для людей» 163

Валентієнко Віктор Петрович
Кандидат історичних наук, доцент політичної економіки,
Директор департаменту фінансової безпеки та міжнародних відносин, полковник Європейської поліцейської асоціації
ORCID: 0000-0001-8233-0641

ПАНДЕМІЯ ТА ПИТАННЯ ПЕРЕХОДУ ДО ДРУГОГО І ТРЕТЬОГО НАКОПИЧУВАЛЬНОГО РІВНЯ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають в процесі проведення пенсійної реформи. Сформульовані конкретні пропозиції, реалізація яких може значно наблизити населення України до європейських соціальних стандартів. Автор проаналізував різні джерела інформації і узагальнив досвід фінансових операторів по проведенню в життя третього рівня пенсійної реформи, та зробив відповідні висновки.

Ключові слова: пенсійна реформа, накопичувальні страхові компанії, фінансовий захист.

Valentienko Victor
PhD, Associate Professor of Political Economy,
Director of the Department of Financial Security and International Relations, Colonel of the European Police Association
ORCID: 0000-0001-8233-0641

THE PANDEMIC AND THE ISSUE OF TRANSITION TO THE SECOND AND THIRD ACCUMULATIVE LEVEL OF PENSION REFORM IN UKRAINE

The science of the work is dedicated to the problems, what to blame in the process of pension reform. Formulated specific propositions, the realization of some can significantly bring the population of Ukraine to the European social standards. The author has analyzed the information and information of the financial operators to conduct the third reform of the pension reform in life, and this has been completed.

Keywords: pension reform, accumulated insurance companies, financial reserve.

Установка жити одним днем, в умовах пандемії зазнала повного краху. Життя показало, що необхідно мати накопичення і фінансовий захист на випадок виникнення непередбачених важких захворювань. Такий захист і здатні забезпечити накопичувальні страхові компанії, які є вирішальною ланкою третього рівня пенсійної реформи.

Короткий аналітичний огляд публікацій з проблем накопичувального страхування показує, що в суспільстві відсутня глибоке і адекватне розуміння змісту і способів здійснення пенсійної реформи в Україні. «Головний принцип – скільки відклав, стільки й отримав. І то за умови, що накопичувальний фонд не впаде або держава не вирішить залишити гроші собі (з досвіду Росії, наприклад)» зі статті «Грошей на пенсії може не вистачити: в Кабміні готують реформу з двома виплатами і новим внеском» Олександра Литвина, опублікованій в популярному виданні OBOZREVATEL.

Розглянемо цю ключову фразу на прикладі порівняння другого і третього рівня накопичувальних систем.

Другий рівень називається накопичувальним. Два слова необхідно сказати про непросту історію другого рівня. Де юре він увійшов, до складу пенсійної реформи, яка почала свій звіт з 1 січня 2004 року. Однак його введення неодноразово відкладалося, а в черговому додатку до законодавства про пенсійну реформу в 2011 році, домовилися до того, що введення другого рівня відкладається до ліквідації дефіциту державного пенсійного фонду, іншими словами – НІКОЛИ.

В даний час в силу катастрофічного становища Державного пенсійного фонду, цей стан не нове, про нього попереджали фінансові консультанти ще 15 років тому, держава змушена, повернутися до другого рівня знову.

Все це нагадує, пошуки чорного кота в темній кімнаті.

Саме в силу бездіяльності уряду в минулі роки і нерозуміння сенсу третього рівня в даний час, веде до того, що ми замість того, щоб йти по широкій второваною дорогою, яка на заході, прокладена ще 150 років тому, безуспішно намагаємося провести верблюда крізь вушко голки .

І так, фраза в статті, скільки відклав, стільки і отримав, говорить про невисокий професійний рівень автора, так як вона не відповідає дійсності. Тому що, людина отримає набагато більше, ніж вкладе.

Сумніви з приводу надійності пенсійного фонду, які наводяться в статті, цілком справедливі. Але біда, в тому, що на цьому розгляд виходу пенсійної системи з кризи, так і закінчується.

Чому то, в силу фінансової безграмотності, наші відповідальні чиновники, які за службовим обов'язком займаються пенсійним і соціальним забезпеченням, в тому і числі більшість політиків, включно з народними депутатами, демонструють не тільки фінансову, а й політичну короткозорість. Вони впритул не бачать головний суб'єкт третього рівня пенсійної реформи - накопичувальні страхові компанії.

Саме НСК, за визначенням Економічної ради ООН, є самим надійним фінансовим інструментом в світі. Крім того, тільки НСК має законодавчо закріплене право, виплачувати довічну пенсію. Тільки НСК мають не тільки державні, а й міжнародні гарантії. Тільки НСК мають страхову складову, яка на період дії договору оберігає застрахованого і його сім'ю від фінансових втрат.

Порівняльні розрахунки другого і третього рівня показують, що однакова щорічно вкладена сума 6 тис. грн. протягом 20 років, забезпечить виплату пенсії в першому випадку 2500 грн. в місяць, в другому - 6 тис. грн .. Так що, висновок, з приводу ефективності другого і третього рівня, очевидний.

Правда, порівняння другого і третього рівня не зовсім коректно, тому що вони покликані доповнювати один одного. Другий рівень є обов'язковим до виконання для роботодавців і має обмежені вікові рамки, в нього увійдуть люди до 35 років, про що не йдеться в статті. Третій – ДОБРОВІЛЬНИЙ, і його вікові рамки набагато ширше, від 18 до 70 років.

Дуже важливо відзначити те, що проходить повз увагу багатьох авторів, які пишуть про накопичувальних рівнях пенсійного забезпечення. Перше, те, що накопичувальні страхові компанії, найнадійніший інструмент для залучення довгострокових інвестицій населення в економіку України. Нагадаю, що «під подушкою» у людей

зберігається близько 500 млрд.грн., які не працюють, а лежать і знецінюються. Друге, змінюється саме поняття слова «пенсіонер». Так як, якщо, людина візьме собі накопичувальну програму в 20 років, то вже в 40 років, вона, якщо у неї виникне бажання, може піти на свою особисту пенсію.

Висновок – позитивний полягає в тому, що ідея накопичувальної пенсії, поступово входить в масову свідомість. І цьому ще більше сприятиме введення другого рівня.

Негативний – що НСК, поки знаходяться на задвірках пенсійної реформи. Причини цього, певною мірою пов'язані з тим, що згідно із законодавством, НСК відносяться до недержавного пенсійного забезпечення, тому, як заявила одна з високих представників Верховної ради, в особистій бесіді зі мною, НСК – недержавні, значить не наші, ось і займайтеся ними самі.

Саме тому, назріла необхідність створити систему по супроводженню пенсійної реформи в Україні.

Треба відзначити, що в 2009 році було ухвалено концепцію подальшого проведення пенсійної реформи, схвалену розпорядженням Кабміну від 14 жовтня 2009 року №1224.

Однак, робота по її проведенню носила короткочасний характер і, в основному, зводилася до лобіювання інтересів недержавних пенсійних фондів. При цьому роль накопичувальний страхових компаній, що мають 150 річну історію діяльності, практично замовчувалася.

Ситуація, яка складається в даний час в умовах пандемії, показує, що введення другого рівня пенсійної реформи, все ближче підводить нас до введення третього накопичувального рівня. А це вимагає нових підходів до організації просвітницької роботи серед населення.

Як свого часу при ліквідації неписьменності населення нашої країни були створені лікбези, так само в даний час для ліквідації тепер фінансової безграмотності, необхідне створення освітньої фінансової системи за підтримки держави.

Така система може виглядати наступним чином:

1. Формування Головного координаційного центру з питань реалізації пенсійної реформи в Україні.

2. Формування Регіональних координаційних центрів з питань реалізації пенсійної реформи в Україні.

3. Розробка Харківський інститутом бізнесу і менеджменту (ректор Бондаренко М.І.) навчальних курсів з підготовки фінансових консультантів, які гратимуть ключову роль в реалізації пенсійної реформи і розвитку ринку фінансового посередництва в цілому. Навчальні курси будуть проводиться в Вузах, школах, інших навчальних закладах і центрах зайнятості.

4. Проведення Регіональними координаційними центрами обласних науково практичних конференцій «Підготовка та супровід пенсійної реформи України».

5. Створення при обласних державних адміністраціях Комісій по реалізації пенсійної реформи і підвищення фінансової грамотності та включення до складу комісій керівників проекту в областях і

регіональних представників Харківського інституту бізнесу і менеджменту.

6. Укладання договорів про співпрацю між вузами, школами, іншими навчальними закладами, центрами зайнятості, громадськими організаціями, підприємствами та іншими організаціями з одного боку і Харківський інститутом бізнесу та менеджменту з іншого боку, щодо реалізації спільної програми з підготовки фінансових консультантів і участі в пенсійній реформі.

7. Забезпечення участі операторів фінансового ринку в проекті по пенсійної реформи і підвищення фінансової грамотності населення в області, районі та укладання договорів про співпрацю між Харківським інститутом бізнесу і менеджменту та операторами фінансового ринку.

8. Впровадження в Вузах, школах, інших навчальних закладах, центрах зайнятості вступних курсів з фінансового консультування, розроблених Харківським інститутом бізнесу і менеджменту.

9. Сприяння вузів, шкіл, інших навчальних закладів, центрів зайнятості, громадських організацій, підприємств щодо участі відповідно студентів, школярів, безробітних, співробітників підприємств і членів громадських організацій в навчальних програмах Харківського інституту бізнесу і менеджменту, спрямованих на підготовку фі-

нансових консультантів, реалізацію пенсійної реформи і підвищення фінансової грамотності населення в цілому.

10. Проведення Регіональними координаційними центрами обласних науко – практичних семінарів та забезпечення працевлаштування учасників семінару у операторів фінансового ринку.

11. Ухвалення рішення відповідними органами про те, що до роботи в якості фінансових консультантів, які надають фінансові послуги з укладання договорів накопичувального страхування з фізичними і юридичними особами, допускаються тільки особи, які мають відповідний сертифікат, про отримання необхідної кваліфікації.

Реалізація даних положень сприятиме:

Перше, залученню довгострокових інвестицій в економіку України;

Друге, вирішення проблем пенсійного забезпечення населення України;

Третє, залученню більшості населення України до високих європейських соціальних стандартів і підвищення якості життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України № 3668 від 08.07.2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 12-13. Ст. 82.

2. Ткаченко Л. Пенсійне майбутнє України. URL: https://dt.ua/zepovit/pensiyne-maybutnye-ukrayini-334083_.html

3. Юровський Б. С. Пенсійна реформа в Україні: Аналіз нового пенсійного законодавства. Харків: Консульт, 2003.

REFERENCES

1. Pro zakhody shchodo zakonodavchoho zabezpechennia reformuvannia pensiinoi systemy: Zakon Ukrainy № 3668 vid 08.07.2011 r. (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 12-13, art. 82.* [In Ukrainian].

2. Tkachenko, L. Pensiine maibutnie Ukrainy. URL: https://dt.ua/zepovit/pensiyne-maybutnye-ukrayini-334083_.html [In Ukrainian].

3. Yurovskyi, B. S. (2003). Pensiina reforma v Ukraini: Analiz novoho pensiinoho zakonodavstva. Kharkiv: Konsult [In Ukrainian].

Георгієвський Юрій Валентинович
завідувач наукового відділу правового забезпечення галузевого інноваційного розвитку НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,
доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0001-8014-7827

ВИВЕДЕННЯ БАНКІВ З РИНКУ: ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Наукова робота присвячена системному аналізу нормативних змін до Кодексу адміністративного судочинства України, внесених у зв'язку із набуттям чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності». Автор ідентифікує протиріччя окремих новел змісту міжнародних актів, Конституції України та чинному законодавству. В роботі підсумовано, що встановлення окремої предметної юрисдикції адміністративних судів у справах щодо оскарження індивідуальних актів суб'єктів владних повноважень стосовно виведення банків з ринку ставить під сумнів реалізацію правозахисної функції адміністративної юстиції, протирічить принципам адміністративного судочинства, порушує рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, суттєво обмежує банки та їхніх учасників у реалізації права на ефективний засіб юридичного захисту.

Ключові слова: адміністративне судочинство, виведення банків з ринку, ефективний захист, правозахисна функція.

Georgiievskyi Iurii
Doctor of Law, Head of Scientific Department of Legal Support of Branch Innovative Development of Research Institute of Legal Support of Innovative Development of the NALS of Ukraine,
Associate Professor at the Department of Administrative Law Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: 0000-0001-8014-7827

THE WITHDRAWAL OF BANKS FROM THE MARKET: THE PROBLEM OF EFFECTIVE PROTECTION IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

The scientific paper is dedicated to the systematic analysis of normative changes to the Code of Administrative Proceedings of Ukraine, made due to the enactment of the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine to Improve Banking Regulation». The author identifies the contradictions between novelties and the content of international acts, the Constitution of Ukraine and current legislation. The paper concludes that the establishment of a separate subject jurisdiction of administrative courts in cases of appealing against individual acts of power institutions regarding the withdrawal of banks from the market raises serious doubts about the human rights function implementation by administrative justice, contradicts to the principles of administrative justice, violates equality before the law and court of all parties, significantly restricts banks and their participants in realization of the right to an effective remedy.

Keywords: administrative proceedings, the withdrawal of banks from the market, effective protection, human rights function.

Як засвідчує досвід глобальних економічних та соціально-політичних криз, саме діяльність банківської системи будь-якої держави знаходиться в найбільшій зоні ризику та стикається з численними управлінськими та фінансовими викликами, зумовленими нестабільністю світової економіки в умовах глобалізації. На наше переконання, це пов'язано з особливою правовою та економічною природою банківської діяльності, яка одночасно знаходиться під впливом тенденцій ринку та державним контролем. Як справедливо зазначає С.В. Глібко: «діяльність банків на ринках фінансових послуг хоча і знаходиться під постійним контролем та наглядом із боку уповноважених державних органів, але одночасно надання фінансових послуг постійно зазнає ринкового впливу, негативні моменти якого для самих банків, клієнтів та споживачів можливо було б усунути відповідними засобами та методами державного регулювання» [1, с. 135]. Варто додати і те, що діяльність банків безпосередньо пов'язана з ринками фінансових послуг, «система регулювання яких є полірегу-

ляторою» [2, с. 184]. Саме тому особливої уваги українських правників потребує аналіз актуальних змін у правовому регулюванні діяльності банків за умов глобальних соціально-політичних та економічних криз.

12.05.2020 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» [3] (у публічному дискурсі більш відомий як «антиколомойський закон»), що набрав чинності 22.05.2020 року, внісши зміни в низку законодавчих актів України, в тому числі, у Кодекс адміністративного судочинства України [4] (далі – КАСУ).

Зазначимо, що основні зміни до КАСУ стосуються встановлення особливостей провадження у справах щодо оскарження індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та рішень Кабінету Міністрів України стосовно виведення банків з ринку. Зокрема, КАСУ доповнено статтею 266^1, що конкретизує предметну юрисдикцію адміністративних судів щодо розгляду справ у публічно-правових спорах щодо:

1) «законності індивідуальних актів Національного банку України про віднесення банку до категорії неплатоспроможних, про відкликання у банку банківської ліцензії та ліквідацію банку, про затвердження пропозиції Національного банку України про участь держави у виведенні неплатоспроможного банку з ринку;

2) законності індивідуальних актів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про запровадження тимчасової адміністрації у банку, про початок процедури ліквідації банку, про затвердження плану врегулювання та будь-яких інших індивідуальних актів, прийнятих на його виконання, а також індивідуальних актів щодо призначення уповноважених осіб Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, делегування їм повноважень;

3) законності рішень Кабінету Міністрів України про участь держави у виведенні неплатоспроможного банку з ринку;

4) законності індивідуальних актів Міністерства фінансів України, прийнятих на виконання рішень Кабінету Міністрів України про участь держави у виведенні неплатоспроможного банку з ринку;

5) законності індивідуальних актів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, прийнятих у процесі виведення неплатоспроможного банку з ринку» (ч. 1, ст. 266^1 [3]).

При цьому зазначено, що правила статті 264 КАСУ, якою встановлено особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів владних повноважень, не поширюються на розгляд адміністративних справ щодо законності рішень Кабінету Міністрів України, визначених частиною першою статті 266^1 цього Кодексу. У такий спосіб законодавець штучно відокремлює наведені акти в окрему категорію, що суперечить принципу юридичної визначеності та закріплює «подвійні» стандарти відправлення адміністративного судочинства.

Системний аналіз останніх законодавчих змін до КАСУ засвідчує наявність численних новел, що протирічать Конституції України та чинному законодавству. Докладніше звернімось до обґрунтування такого висновку.

По-перше, частиною шостою статті 266^1 встановлено, що під час розгляду адміністративних справ за правилами цієї статті, «суд використовує як підставу для власної оцінки та покладається на кількісні, якісні оцінки та висновки, зроблені Національним банком України, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, Кабінетом Міністрів України, Міністерством фінансів України, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, на підставі яких були прийняті відповідні рішення, крім випадків, якщо:

1) оскаржуване рішення/акт прийнято з істотним порушенням встановленого порядку його прийняття (порушення, яке істотно вплинуло на результат оцінки);

2) кількісні, якісні оцінки та висновки ґрунтуються на очевидно помилкових відомостях та/або не враховують суттєвих обставин

(фактів), за умови врахування яких оскаржуване рішення/акт не могло бути прийнято;

3) наявні очевидні розбіжності та/або логічні суперечності між кількісними, якісними оцінками та/або висновками;

4) оскаржуване рішення/акт прийнято за відсутності повноважень або з використанням повноважень всупереч меті, з якою вони надані законом» (ч. 6. ст. 266[1], [3]).

Запропонована законодавцем норма протирічить основним засадам судочинства, встановленим в статті 129 Конституції України – рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Окрім цього, очевидною є неможливість реалізації такого принципу адміністративного судочинства як офіційне з'ясування обставин справи (ч. 4 ст. 9 КАСУ). Нагадаємо, що послуговуючись цим принципом, суд вживає визначені законом заходи, необхідні для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи (ст. 72 КАСУ). Невиконання цього принципу позбавляє суд активної процесуальної ролі, покладеної в основу правозахисного призначення системи адміністративної юстиції, що дозволяє забезпечувати та дотримуватись принципу верховенства права у захисті «громадян проти держави». Саме тому, як ми зазначали раніше, «у справах про визнання рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок доказування правомірності таких рішень, дій чи бездіяльності покладено законодавцем саме на суб'єктів владних повноважень, а не на позивачів» [5, с. 22].

Також ч. 6 ст. 266[1] суперечить приписам статті 90 КАСУ відповідно до якої, жодні докази не мають для суду наперед встановленої сили, суд за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні доказів, які є у справі, оцінює їх, зважаючи на належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Вважаємо, що встановлення законодавцем різних за змістом процедур доказування для окремих категорій адміністративних справ та сторін спірних право-

відносин є по суті дискримінаційним та протирічить принципу рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом (п. 2 ч. 3 ст.2 КАСУ).

По-друге, частиною сьомою статті 266[1] встановлено, що «суд за результатами розгляду адміністративних справ, визначених цією статтею, може прийняти рішення про:

1) визнання протиправним (незаконним) та скасування індивідуального акта/рішення, визначеного частиною першої цієї статті, або окремих його положень;

2) стягнення з відповідача (відповідачів) коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправним (незаконним) індивідуальним актом/рішенням, якщо така вимога заявлена позивачем одночасно з вимогою про визнання протиправним (незаконним) та скасування індивідуального акта/рішення;

3) відмову в задоволенні позовних вимог (повністю або частково)» (ч. 7., ст. 266[1] [3]).

Зазначена норма фактично звужує інструментарій судового захисту зацікавленої особи та суперечить приписам ч. 2 ст. 5 КАСУ, згідно з якою перелік способів захисту прав не є вичерпним, а обраний спосіб має не суперечити закону і забезпечувати ефективний захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Також зазначена норма протирічить ч. 1 ст. 5 КАСУ, відповідно до якої кожна особа має право у встановленому КАСУ порядку звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси. Окрім цього, особа може просити про захист порушеного права, у тому числі, шляхом визнання дій суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язанням утриматися від вчинення певних дій, визнанням бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язанням вчинити певні дії. У той же час суд, відповідно до п. 3 і 4 ч. 2 ст. 245 КАСУ, у разі задоволення позову може визнати дії суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язати утриматися від вчинення певних дій,

і, відповідно, визнати бездіяльність суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язати відповідача вчинити певні дії.

По-третє, частина 9 статті 266[1], встановлює, що «визнання протиправним (незаконним) та скасування індивідуального акта/рішення (або окремих його положень) про виведення неплатоспроможного банку з ринку:

1) не відновлює того становища банку, яке існувало до прийняття такого акта/рішення, включаючи правовий статус цього банку, та не відновлює становища/прав осіб, які були учасниками банку на момент прийняття такого акта/рішення;

2) не може бути підставою для визнання недійсними, нечинними, протиправними та скасування будь-яких рішень, правочинів або інших дій/визнання протиправною бездіяльності, прийнятих, вчинених або допущених у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку;

3) не породжує будь-яких прав осіб, які були учасниками банку на момент прийняття такого індивідуального акта/рішення, крім права на відшкодування заподіяної шкоди» (ч. 9, ст. 266[1] [3]).

Варто звернути увагу на те, що зазначена норма протирічить засадам ст. 125 Конституції України, відповідно до якої метою дії адміністративних судів є захист прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин. Зміст ч. 9 ст. 266[1] також протирічить ч. 1 ст. 2, ч. 2 ст.5 КАСУ, в яких наголошується на ефективності судового захисту як визначального завдання адміністративного судочинства невід'ємної мети відправлення правосуддя.

По-четверте, ч. 10 статті 266[1] КАСУ, відповідно до якої «суд не може прийняти будь-яке інше рішення, що може мати наслідком зупинення/припинення розпочатої процедури виведення неплатоспроможного банку з ринку та/або ліквідації банку» [3], не відповідає основним засадам адміністративного судочинства щодо рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом (ч. 3 ст. 2 КАСУ) та фактично закріплює обмеження способів захисту порушених прав в порушення ч. 2 ст. 5 КАСУ. Зміст ч. 10 статті 266[1] КАСУ, як і в інших проаналізованих вище випадках, суттєво звужує право на захист прав, свобод і інтересів зацікавлених осіб адміністративним судом.

Фактично зміст запропонованої норми ставить під сумнів дотримання принципу верховенства права і суперечить нормативним засадам міжнародних актів: так, право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі закріплено у ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6]. У такий спосіб сама держава по суті створює перепони для ефективного судового захисту: як зазначається у п. 75 рішення Європейського суду з прав людини від 05.04.2005 у справі «Афанасьєв проти України» (заява №38722/02), засіб захисту повинен бути «ефективним», як у законі, так і на практиці, зокрема, у тому сенсі, щоб його використання не було ускладнене діями або недоглядом органів влади відповідної держави [7].

У рішенні Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року №3-рп/2003 [8], критерій ефективності поновлення у правах розглядається в якості сутнісної умови правосуддя, а сама ефективність захисту у судовій практиці розуміється як результативність забезпечення поновлення порушеного права. Проте, як бачимо, зміст цієї норми фактично виключає можливість забезпечення ефективності судового захисту для осіб (зокрема, банків та їхніх учасників) під час розгляду справ у відповідних публічно-правових спорах.

Маємо згадати і те, що у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) такі рішення (дії) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав особи і цілями, на які вони спрямовані. Повноваження адміністративного суду встановити невідповідність оскаржуваного рішення суб'єкта владних повноважень пропорційності та ефективно захистити порушені права особи напряму пов'язані з відновленням становища банку (його учасників), що існувало до прийняття такого акта/рішення (у тому числі, повернення неплатоспроможному банку його відчужених активів, відновлення інших прав банку, його учасників та органів управління). Неможливість відновити первісний стан банку до початку процедури його виведення з ринку після прийняття судом рішення про визнання

протиправними та скасування рішень відповідних суб'єктів владних повноважень засвідчує неможливість забезпечення ефективного захисту порушених прав, свобод і інтересів банків, їхніх учасників та органів управління.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що проаналізовані зміни до КАСУ, пов'язані з набуттям чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» багато в чому суперечать міжнародним актам, Конституції України та чинному законодавству. Встановлення окремої предметної юрисдикції адміністративних судів у справах щодо оскарження індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та рішень Кабінету Міністрів України стосовно виведення банків з ринку ставить під сумнів реалізацію правозахисної функції адміністративної юстиції, протирічить принципам адміністративного судочинства, порушує рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, суттєво обмежує банки та їхніх учасників у реалізації права на ефективний засіб юридичного захисту, звужує інструментарій судового захисту зацікавлених осіб. Дискримінаційний характер має встановлення законодавцем різних за змістом процедур доказування для окремих категорій адміністративних справ та сторін спірних правовідносин.

У зв'язку із неможливістю повноцінної реалізації правозахисної функції адміністративне судочинство втрачає свої особливості як самостійний вид судочинства, що створює численні ризики дотримання принципу верховенства права в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глібко С. В. Банківська діяльність як фінансове посередництво у господарському праві України. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2012. № 3 (70). С. 135-145.

2. Правове забезпечення адаптації інвестиційної моделі розвитку економіки України та ринків фінансових послуг до права Європейського Союзу : монографія / за ред. С. В. Глібка, Н. М. Внукової, О. О. Дмитрик. Харків : Право, 2017. 400 с.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності : Закон України від 13.05.2020 р. № 590-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-20#Text.

4. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06 липня 2005 року. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2005. № 35–36. № 37. ст. 446. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15.

5. Георгієвський Ю. В. Особливості адміністративного судочинства в умовах карантину, встановленого для запобігання поширенню в Україні COVID-19. *Публічне право.* №1 (37). 2020. С. 21-33.

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004/ed19900101.

7. Рішення Європейського суду з прав людини від 05.04.2005 у справі «Афанасьєв проти України» (заява №38722/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_239.

8. Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03.

REFERENCES

1. Hlibko, S. V. (2012). Bankivska diialnist yak finansove poserednytstvo u hospodarskomu pravi Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, 3 (70), 135–145.*

2. Pravove zabezpechennia adaptatsii investytsiinoi modeli rozvytku ekonomiky Ukrainy ta rynkiv finansovykh posluh do prava Yevropeiskoho Soiuzu. (2017). S. V. Hlibko, N. M. Vnukova, O. O. Dmytryk. (Eds.). Kharkiv: Pravo.

3. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia mekhanizmiv rehuliuvannia bankivskoi diialnosti: Zakon Ukrainy vid 13.05.2020 r. 590-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-20 [in Ukrainian].

4. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.07.2005 r. 2747-IV. (2005). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 35–36, 37, art. 446.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15 [in Ukrainian].

5. Heorhiievskyi Yu. V. (2020). Osoblyvosti administratyvnoho sudochynstva v umovakh karantynu, vstanovlenoho dlia zapobihannia poshyrenniu v Ukraini COVID-19. *Publichne pravo – Public law, 1 (37), 21–33* [in Ukrainian].

6. Konventsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: Mizhnarodnyi dokument vid 04.11.1950 r. № 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004/ed19900101 [in Ukrainian].

7. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 05.04.2005 r. u spravi «Afanasiev proty Ukrainy» (zaiava № 38722/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_239 [in Ukrainian].

8. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 30.01.2003 r., sprava № 3-rp/2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03 [in Ukrainian].

Глібко Сергій Васильович
кандидат юридичних наук, доцент,
директор НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України
ORCID: 0000-0003-3398-9276

ПРІОРИТЕТИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Розглянуті окремі питання розвитку інноваційних відносин в Україні. Акцентовано увагу на необхідності створення ефективної законодавчої бази щодо забезпечення належного рівню прогнозування інноваційного розвиту. Виявлено, що на даний час на законодавчому рівні не регламентована єдина система визначення пріоритетів розвитку як самої національної інноваційної системи так і окремих напрямів економіки.

Ключові слова: пріоритетні напрями, інноваційні відносини, національна інноваційна система, інноваційна політика.

Hlibko Serhii
Ph.D, Associate Professor, Head of the Scientific and Research
Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0003-3398-9276

PRIORITIES AND TRENDS OF DEVELOPMENT OF INNOVATIVE RELATIONS IN UKRAINE

Some issues of development of innovation relations in Ukraine are considered. Emphasis is placed on the need to create an effective legal framework ensuring an appropriate level of forecasting of innovative development. It is revealed that at present the unified system of determining the priorities of development of both the national innovation system and certain areas of the economy is not regulated at the legislative level.

Keywords: priority areas, innovation relations, national innovation system, innovation policy.

Специфіка розбудови національної інноваційної системи насамперед визначається її нормативно-правовим забезпеченням та законодавчо закріпленими напрямами провадження інноваційної діяльності, які складають основу інноваційної моделі розвитку економіки України.

Визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку є одним з основних принципів державної інноваційної політики, головною метою якої є створення відповідних умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції [1].

Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначає пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні як науково і економічно обґрунтовані напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень [2], вищевказані напрями в свою чергу поділяються на стратегічні та середньострокові пріоритетні напрями.

При цьому, стратегічні пріоритетні напрями затверджуються Верховною Радою України на період до 10 років, середньострокові

пріоритетні напрями визначаються на період до 5 років і спрямовані на виконання стратегічних пріоритетних напрямів.

Слід визначити, що підготовка пропозицій щодо стратегічних пріоритетних напрямів та їх прогнозно-аналітичне обґрунтування повинні здійснюються в рамках державних цільових програм прогнозування науково-технічного та інноваційного розвитку України, розробка яких провадиться згідно з нормами законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про державні цільові програми» [3].

На даний час законодавчо визначені пріоритетні напрями розвитку науки і техніки на період до 2020 року, це: 1) фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави; 2) інформаційні та комунікаційні технології; 3) енергетика та енергоефективність; 4) раціональне природокористування; 5) науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань; 6) нові речовини і матеріали [4].

Тобто, реалізація прийнятих пріоритетів розвитку інноваційної діяльності повинна забезпечуватися в рамках певних державних програм, що фінансуються за рахунок державного бюджету, і, на наш погляд, також шляхом залучення ресурсів приватного сектора в дану сферу.

Визначені на законодавчому рівні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні зобов'язують відповідні державні органи створювати умови щодо максимального сприяння виконанню робіт, які пов'язані із реалізацією вищевказаних пріоритетних напрямів.

Разом з тим, усуваються від законодавчого регулювання загальних пріоритетів напрями виготовлення та реалізації високотехнологічної продукції та аспекти розвитку інноваційного потенціалу територій, що проявляється в деяких аспектах. Згідно норм ст. 2 Закону України «Про державні цільові програми» метою розроблення державних цільових програм є сприяння реалізації єдиної державної політики на пріоритетних напрямах розвитку держави,

окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць тощо.

Відмічені напрями повинні охоплювати пріоритети розвитку регіонів та основні шляхи розв'язання проблем інноваційного розвитку територій як довгострокові, так і короткострокові пріоритети.

Слід підкреслити, що середньострокові пріоритетні напрями формуються на основі стратегічних пріоритетних напрямів, з метою поетапного забезпечення їх реалізації на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях та можуть бути відповідно загальнодержавного, галузевого та регіонального рівнів. Середньострокові пріоритетні напрями загальнодержавного рівня та їх обґрунтування формуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій, за пропозиціями центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, із залученням певних вищих наукових організацій та навчальних закладів.

Середньострокові пріоритетні напрями галузевого рівня формуються відповідними центральними органами виконавчої влади на основі певних стратегічних пріоритетних напрямів і середньострокових пріоритетних напрямів загальнодержавного рівня з урахуванням прогнозу розвитку галузей економіки і цілеспрямовані на забезпечення інноваційного розвитку окремих галузей економіки. В той час, як середньострокові пріоритетні напрями регіонального рівня спрямовані на вирішення питань забезпечення інноваційного розвитку окремих регіонів та затверджуються законодавчо визначеними органами місцевої влади на основі стратегічних пріоритетних напрямів, середньострокових пріоритетних напрямів загальнодержавного рівня з урахуванням прогнозу економічного і соціального розвитку відповідного регіону.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про засади державної регіональної політики»: середньо- і довгострокове планування – функція державного управління з обрання пріоритетів, визначення з урахуванням наявних ресурсів цілей та напрямів розвитку, розроблення та виконання взаємопов'язаних завдань і заходів соціально-економічного

розвитку на середньо- (від трьох до п'яти років) і довгостроковий (понад п'ять років) періоди [5].

Крім того, на даний час на законодавчому рівні не регламентована єдина система визначення пріоритетів розвитку як самої національної інноваційної системи так і окремих напрямів економіки, а що стосується виробництва високотехнологічної продукції, то навіть відсутня прийнята Стратегія розвитку високотехнологічних галузей. Тому, на нашу думку доцільним є об'єднання Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» та Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки».

Слід погодитись, що головним фактором розвитку будь-якої країни є орієнтація на інтелектуальний капітал, науку та високі технології, тому нині надважливим є виробництво та збільшення обсягів поставок наукоємної, високотехнологічної продукції, головним фактором забезпечення якого є створення правових та інституційних основ вказаної господарської діяльності [6, с. 18]. Нажаль, на даний час виробництво наукоємної та високотехнологічної продукції знаходиться в стадії падіння [7]. Однак, незважаючи на актуальність питань на даний час виникає потреба у законодавчому збалансуванні чисельних нормативно-правових актів інноваційного законодавства та Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності».

Основними тенденціями провадження та розвитку інноваційних відносин безумовно є посилення державної підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, здійснення дієвої інноваційної політики шляхом визначення довгострокових та середньострокових пріоритетів інноваційного розвитку та стимулювання розвитку науково-дослідної та інноваційної інфраструктури.

Тому на даний час необхідно розробити єдину систему законодавчого визначення та затвердження пріоритетних напрямів науково-технічної та інноваційної діяльності України та їх реалізації, закріпити ці правові механізми в єдиному законі, розробити нову Державну програму прогнозування науково-технологічного розвитку України та механізми стимулювання інвестицій у наукові дослідження і розробки, а також в сферу освіти, стимулювання виробництва

та експорту «продукція передових виробничих технологій», в тому числі високотехнологічної продукції [8, с. 41].

Таким чином, з урахуванням вищевказаного, можливо визначити, що перехід до інноваційної моделі розвитку національної економіки та забезпечення процесу розбудови національної інноваційної системи, до розгляду якого звертається особа увага [9, 10, 11], можливо лише за умови наявності ефективного правового регулювання відносин у сфері інновацій, а забезпечення належного правового регулювання національної інноваційної системи буде сприяти реалізації гарантій підприємництва, які є актуальними в сучасних умовах [12].

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інноваційну діяльність в Україні : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV (в редакції від 05.12.2012 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15.

2. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI (в редакції від 05.12.2012 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17.

3. Там само.

4. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11.07.2001 р. № 2623-III (в редакції від 16.01.2016 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14.

5. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19.

6. Чубенко В. А. Поняття високотехнологічної та наукоємної продукції як об'єктів правовідносин державного стимулювання розвитку та поставки. *Право та інноваційне суспільство*: електрон. наук. вид. 2018. № 1 (10). URL: http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/6/Chubenko10.pdf.

7. Matyushenko I., Hlibko S., Petrova M., Pasmor M., Loktionova M. Assessment of the development of foreign trade in high-tech production of Ukraine under the association with the EU. Business, Management and Education. 2020 Volume 18. Issue 1. P. 157–182. URL: file:///C:/Users/Dir/Downloads/11578-Article%20Text-39533-2-10-20200529.pdf.

8. Учасники національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського. Харків: Право, 2018. 270 с. URL: http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B

3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F_%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D0%B1%D1%80%D1%8C_.pdf.

9. Глібко С. В. Питання функціонального забезпечення інноваційного процесу: господарсько-правовий аспект. *Правова наука та інноваційна діяльність в умовах євроінтеграційних процесів*: зб. матеріалів круглого столу (м. Харків, 8 чер. 2018 р.). Харків : Право, 2018. С. 42–45. URL: http://ndipzir.org.ua/conference/2018/07/materials.pdf#page=42.

10. Hlibko S. Legal issues of the formation and functioning of the national innovation system in Ukraine. *Acta Innovations*. 2019. P. 73–82. URL: file:///C:/Users/Dir/Downloads/33_7_2_Legal_issues.pdf.

11. Глібко С. В., Подрез-Ряполова І.В. Формування національної інноваційної системи у сучасних умовах. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві*: зб. наук. пр. за матеріалами Інтернет-конференції. 2019. С. 36–39 URL: http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/26.02.19/26.02.19-19-22.pdf.

12. Глібко С. В. Питання реалізації гарантій підприємництва в господарському праві України. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві*: зб. наук. праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Харків, 20 бер. 2020). Болгарія: ACCESS PRESS, 2020. 278 с. С. 70–76. URL: https://access-bg.org/proceedingfiles/modern-problems-development.pdf#page=70.

REFERENCES

1. Pro innovatsiinu diialnist v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 04.07.2002 r. № 40-IV (v redaktsii vid 05.12.2012 r.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15 [in Ukrainian].

2. Pro priorytetni napriamy innovatsiinoi diialnosti v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 08.09.2011 r. № 3715-VI (v redaktsii vid 05.12.2012 r.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17 [in Ukrainian].

3. Pro priorytetni napriamy innovatsiinoi diialnosti v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 08.09.2011 r. № 3715-VI (v redaktsii vid 05.12.2012 r.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17 [in Ukrainian].

4. Pro priorytetni napriamy rozvytku nauky i tekhniky: Zakon Ukrainy vid 11.07.2001 r. № 2623-III (v redaktsii vid 16.01.2016 r.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14 [in Ukrainian].

5. Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 05.02.2015 r. № 156-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19 [in Ukrainian].

6. Chubenko V. A. (2018). Poniattia vysokotekhnolohichnoi ta naukoiemnoi produktsii yak obiektiv pravovidnosyn derzhavnoho stymuliuvannia rozvytku ta postavky. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo – Law and innovation society, 1 (10)*. URL: http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/6/Chubenko10.pdf [in Ukrainian].

7. Matyushenko I., Hlibko S., Petrova M., Pasmor M., Loktionova M. (2020). Assessment of the development of foreign trade in high-tech production of Ukraine under the association with the EU. *Business, Management and Education, Vol. 18, Issue 1, 157–182*. URL: file:///C:/Users/Dir/Downloads/11578-Article%20Text-39533-2-10-20200529.pdf [in English].

8. Uchasnyky natsionalnoi innovatsiinoi systemy: instytutsiino-funktsionalnyi analiz v pravi. S. V. Hlibko, Yu. V. Heorhiievskiy (Ed.). (2018). Kharkiv: Pravo. URL: http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F_%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D0%B1%D1%80%D1%8C_.pdf [in Ukrainian].

9. Hlibko S. V. (2018). Pytannia funktsionalnoho zabezpechennia innovatsiinoho protsesu: hospodarsko-pravovyi aspekt. *Pravova nauka ta innovatsiina diialnist v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv: collection of materials of the round table (m. Kharkiv, 8 cher. 2018 r.) – Legal science and innovation in the context of European integration processes.* Kharkiv: Pravo, 2018. P. 42–45. URL: http://ndipzir.org.ua/conference/2018/07/materials.pdf#page=42 [in Ukrainian].

10. Hlibko S. (2019). Legal issues of the formation and functioning of the national innovation system in Ukraine. *Acta Innovations*, 73–82. URL: file:///C:/Users/Dir/Downloads/33_7_2_Legal_issues.pdf [in English].

11. Hlibko S. V., Podrez-Riapolova I. V. (2019). Formuvannia natsionalnoi innovatsiinoi systemy u suchasnykh umovakh. *Suchasni problemy rozvytku prava ta ekonomiky v innovatsiinomu suspilstvi: Proceedings of the Internet Conference - Modern problems of law and economics development in an innovative society.* P. 36–39. URL: http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/26.02.19/26.02.19-19-22.pdf [in Ukrainian].

12. Hlibko S. V. (2020). Pytannia realizatsii harantii pidpryiemnytstva v hospodarskomu pravi Ukrainy. *Suchasni problemy rozvytku prava ta ekonomiky v innovatsiinomu suspilstvi: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (m. Kharkiv, 20 ber. 2020) – Modern problems of law and economics development in an innovative society*. Bolhariia: ACCESS PRESS. P. 70–76. URL: https://access-bg.org/proceedingfiles/modern-problems-development.pdf#page=70 [in Ukrainian].

Гречко Ольга Олександрівна
кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України

РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ У ПІДВИЩЕННІ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

У науковій роботі розглядається роль регіональних стратегій розвитку у підвищенні інноваційного потенціалу регіону. Автор підсумовує, що впровадження європейських стандартів стратегічного планування сприятиме розвитку інноваційної галузі. Акцентується увага на тому, що застосування регіональних стратегій розвитку у державно-правовій практиці підсилює можливість «розкриття» регіонального потенціалу.
Ключові слова: регіон, стратегія розвитку, інноваційний потенціал.

Hrechko Olha
PhD, Junior Researcher of the Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine

THE ROLE OF REGIONAL DEVELOPMENT STRATEGIES IN INCREASING THE INNOVATIVE POTENTIAL OF THE REGION

The scientific work considers the role of regional development strategies in increasing the innovation potential of the region. The author concludes that the implementation of European standards of strategic planning will promote the development of innovation. Emphasis is placed on the fact that the application of regional development strategies in state and legal practice enhances the possibility of "disclosure" of regional potential.
Keywords: region, development strategy, innovation potential.

Обрання Україною курсу на інтеграцію до Європейського Союзу вимагає дотримання європейської регіональної політики, приорітет-

ною тенденцією якої є посилення ролі регіонів. Сьогодні саме вони визначають основні напрями і динаміку перетворень в економіці, формують інноваційне середовище з урахуванням місцевих особливостей, опрацьовують і реалізують основні положення регіональної науково-інноваційної політики [1], головною метою якої є створення умов для розвитку інноваційного потенціалу. Можливості регіону в сфері генерування, розповсюдження та використання нововведень визначаються його інноваційним потенціалом [2]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває впровадження таких механізмів та інструментів управління, які сприяють підвищенню інноваційного потенціалу регіону.

На сучасному етапі зазнав широкого розповсюдження та застосування новий для України інструмент ефективного управління територіями – регіональна стратегія розвитку. Регіональна стратегія розвитку виконує функцію направляючого вектору державної регіональної політики. Запозичений з Європи він поступово запроваджується в Україні у державно-правову практику управління територіями. Досвід багатьох зарубіжних країн у застосуванні цього підходу, стрімкий розвиток Польщі дозволяє стверджувати про ефективність стратегічного планування. Слід зазначити, що в останніх європейських стратегіях акцент робиться на інноваційній складовій. Так, одним з головних пріоритетів стратегічного планування визначається розумний розвиток, оснований на знаннях та інноваціях, стратегічні цілі проголошують інноваційну економіку, операційні цілі передбачають застосування різних форм інноваційної діяльності.

Щодо визначення поняття «стратегія» у науковій доктрині існує декілька підходів, серед яких на найбільшу увагу, на нашу думку, заслуговують такі: 1) вибір генерального напрямку діяльності, і в його рамках визначення найбільш ефективних методів, способів, механізмів вирішення виникаючих завдань, досягнення поставлених цілей; 2) довготривалі принципові установки і наміри, а також плани діяльності; 3) мистецтво планування та управління діяльністю на тривалий період [3]. Таким чином, регіональну стратегію розвитку можна визначити як програмний документ органів публічної влади, який визначає генеральний напрямок діяльності на тривалий період та по-

кликаний забезпечити економічне зростання та високу конкурентоспроможність регіону. Важливою вимогою до стратегії є врахування інтересів майбутніх поколінь.

З економічної точки зору, стратегії регіонального розвитку мають володіти значним зовнішнім ефектом, поліпшуючи загальне економічне середовище й умови розвитку ділової активності, ініціювати зростання ділової активності в широкому комплексі галузей, сполучених з пріоритетними галузями виробництва. З виробничої точки зору, реалізація цих стратегій має приводити до такого росту конкурентоспроможних відповідних виробництв, при якому вони, починаючи з певного моменту, виходять на самостійну траєкторію розширеного відтворення в масштабах світового ринку, виконуючи роль «локомотивів» росту для всієї економіки. З соціальної точки зору, реалізація пріоритетних напрямів інноваційного розвитку економіки має супроводжуватися розширенням зайнятості, підвищенням реальної зарплати і кваліфікації працівників, загальним зростанням народного добробуту [1].

Методологічною основою для розроблення та реалізації стратегій є Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку, затверджені наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 224 від 29.07.2002 р., Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затверджена наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово комунального господарства України від 31.03.2016 р. № 79 (у редакції наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27 грудня 2018 року № 373), Порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 року № 932.

Відповідно до Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації [4] з метою забезпечення

сталого розвитку регіону, підвищення ефективності управління інноваційними процесами у регіоні, створення сприятливого середовища для інноваційної діяльності та підвищення рівня інноваційної та інвестиційної активності регіону здійснюється впровадження смарт-спеціалізації у стратегічне планування розвитку регіону. Актуальність запровадження моделі смарт-спеціалізації для України посилюється її спроможністю «розкрити» регіональний потенціал структурних і технологічних змін, а також здійснити промислову модернізацію на інноваційних засадах [5].

Слід зазначити, що регіональні стратегії розвитку є обов'язковими на усіх рівнях територіальних утворень, оскільки фінансування з державного та місцевих бюджетів відбувається на основі плану заходів з реалізації цих стратегій, і більш того звертається увага на «якість» стратегій (наскільки вони є обгрунтованими, тобто наскільки доцільними будуть витрати на заплановані заходи). Якість стратегії залежить від грунтовності проведеного SWOT-аналізу, на основі якого формуються пріоритети та цілі стратегій, відповідно він повинен розроблятися за участю експертів, громадськості, представників влади та бізнесу. На основі стратегічного партнерства влади, бізнесу та інших важливих складових частин громади можливо зміцнити конкурентну позицію конкретного населеного пункту та активізувати його економічне зростання, підвищити добробут, створити робочі місця, залучити інвестиції та підвищити якість життя для всіх мешканців громади [6].

Висновок. Стратегії регіонального розвитку як головний програмний документ органів влади сьогодні знаходяться на початковому етапі свого становлення, і на нашу думку, завдяки впровадженню європейських стандартів стратегічного планування поступово повинна відбутися трансформація інноваційної сфери з галузі, розвиток якої потрібно підтримувати, у провідну галузь, яка сприятиме розвитку інших сфер. Відповідно буде вирішена актуальна сьогодні проблема фінансування інноваційної діяльності, а також відбудеться формування повноцінної регіональної інноваційної інфраструктури та розвиток комунікаційних зв'язків між учасниками інноваційної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рудь Н. Т. Роль інноваційних стратегій у підвищенні інноваційного потенціалу регіону. *Економіка. Управління. Інновації.* 2010. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_37

2. Буняк Н. М. Інноваційний потенціал регіону: сутність і методика оцінки. *Економіка та держава.* 2011. № 11. С. 38-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_11_12

3. Білоусов Є. М. Щодо наукового обгрунтування проєкту стратегії економічної безпеки України (постановка проблеми). *Стратегії розвитку Харківської області на період 2021–2027 років*: зб. наук. пр. за матеріалами круглого столу (м. Харків, 23 січня 2020 року). Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С. 5-10.

4. Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово комунального господарства України від 31.03.2016 р. № 79 (у редакції наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27 грудня 2018 року № 373). URL: https://gov.ua/laws/showzakon.rada./z0632-16

5. Снігова О. Ю. Розкриття потенціалу смарт-спеціалізації для подолання регіональної структурної інертності в Україні. *Економіка України.* 2018. № 8. С. 75-87.

6. Петришина М. О. Загальні засади запровадження інноваційної моделі розвитку української держави: муніципальний аспект. *Право та инновації.* 2013. № 4. С. 11-17.

REFERENCES

1. Rud, N. T. (2010). Rol innovatsiinykh stratehii u pidvyshchenni innovatsiinoho potentsialu rehionu. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii - Economy. Management. Innovations, 2.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_37 [In Ukrainian].

2. Buniak, N. M. (2011). Innovatsiinyi potentsial rehionu: sutnist i metodyka otsinky. *Ekonomika ta derzhava - Economy and state, 11, 38-40.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_11_12 [In Ukrainian].

3. Bilousov, Ye. M. (2020). Shchodo naukovoho obhruntuvannia proiektu stratehii ekonomichnoi bezpeky Ukrainy (postanovka problemy). *Stratehii rozvytku Kharkivskoi oblasti na period 2021–2027 rokiv: zb. nauk. pr. za materialamy kruhloho stolu (m. Kharkiv, 23 sichnia 2020 roku) - Strategies of development*

of the Kharkiv region for the period of 2021–2027: collection of scientific works on materials of a round table. Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy, *5–10* [In Ukrainian].

4. Metodyka rozroblennia, provedennia monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii rehionalnykh stratehii rozvytku ta planiv zakhodiv z yikh realizatsii: Nakaz Ministerstva rehionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo komunalnoho hospodarstva Ukrainy vid 31.03.2016 r. № 79 (u redaktsii nakazu Ministerstva rehionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy vid 27 hrudnia 2018 roku № 373). URL: https://gov.ua/laws/showzakon.rada./z0632-16 [In Ukrainian].

5. Snihova, O. Yu. (2018). Rozkryttia potentsialu smart-spetsializatsii dlia podolannia rehionalnoi strukturnoi inertnosti v Ukraini. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy, 8, 75–87* [In Ukrainian].

6. Petryshyna, M. O. (2013). Zahalni zasady zaprovadzhennia innovatsiinoi modeli rozvytku ukrainskoi derzhavy: munitsypalnyi aspekt. *Pravo ta ynnovatsii – Law and innovation, 4, 11–17* [In Ukrainian].

Давидюк Олександр Миколайович
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України, адвокат,
доцент кафедри господарського права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
ORCID ID: 0000-0002-6699-0903

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ

Роботу присвячено особливостям реалізації господарсько-правової компетенції органів місцевого самоврядування у суспільних відносинах пов'язаних із створенням, передачею прав, впровадженням та використанням інновацій, формам та порядку їх реалізації і існуючим проблемам нормативного забезпечення вказаних процесів та запропоновано шляхи подальшого розвитку національного законодавства України з цих питань.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, органи місцевого самоврядування, компетенція органів місцевого самоврядування.

Davydiuk Oleksandr
PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine,
Associate Professor of department of business law of Yaroslav Mudryi National Law University, lawyer
ORCID: 0000-0002-6699-0903

ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS OF IMPLEMENTATION OF THE RIGHT OF LOCAL GOVERNMENT BODIES TO INTRODUCE INNOVATION

The work is devoted to the peculiarities of realization of economic and legal competence of local self-government bodies in public relations connected with creation, transfer of rights, introduction and use of innovations, forms and order of their realization and existing problems of normative maintenance of the specified processes.

Keywords: innovation, innovation activity, local governments, the competence of local governments.

Із 2002 року, після набуття чинності таким нормативно-правовим актом як Закон України «Про інноваційну діяльність» [1], в межах національного законодавства України було вперше врегульовано правовий статус такого об'єкту господарського та цивільного обороту як інновації. Досить революційними були положення вказаного нормативного документу у розрізі повноважень органів місцевого самоврядування, які були визначені як повноцінні суб'єкти інноваційних відносин. Не дивлячись на те, що правове регулювання процесів впровадження інновацій існує та вдосконалюється в нашій країні протягом останніх 18 років, до цього часу залишається велика кількість прогалин нормативного впливу, які негативно відбиваються на практичній реалізації місцевих (регіональних) інноваційних проектів.

Питання правового забезпечення інноваційної діяльності органів місцевого самоврядування неодноразово досліджувались багатьма вченими, на особливу увагу серед яких заслуговують праці таких вчених як: Бєлінська, Я. В. [2]; Нежиборець, В. І. [3]; Орлюк О. П., Бутнік-Сіверський О. Б., Мироненко Н. М. [4], Петришина О.М. [5, с. 71-96] та інших, проте всі вони як правило були присвячені окремим проблемам цього процесу та не містили в собі обґрунтування доцільності існування певних форм здійснення інноваційної діяльності органами місцевого самоврядування.

Відповідно до положень ч. 2 статті 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Цей принцип правового регулювання пронизує всі аспекти діяльності органів місцевого самоврядування, в тому числі і ті які опосередковують порядок реалізації господарської компетенції цих органів під час впровадження інновацій. Відповідно до положень ч. 3 статті 7 Закону України «Про інноваційну діяльність», представницькі органи місцевого самоврядування – сільські, селищні, міські ради відповідно до їх компетенції: (1) затверджують місцеві інноваційні програми; (2) у межах коштів бюджету розвитку визначають кошти місцевих бюджетів для фінансової підтримки місцевих інноваційних програм; (3) створюють комунальні інноваційні фінансово-кредитні установи для фінансової підтримки місцевих інноваційних програм за кошти місцевих бюджетів, затверджують їх статути чи положення про них, підпорядковують їх своїм виконавчим органам; (4) доручають своїм виконавчим органам фінансування місцевих інноваційних програм за рахунок коштів місцевого бюджету через державні інноваційні фінансово-кредитні установи (їх регіональні відділення) або через комунальні інноваційні фінансово-кредитні установи; (5) затверджують порядок формування і використання коштів комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ; (5) контролюють фінансування місцевих інноваційних програм за кошти місцевого бюджету через державні інноваційні фінансово-кредитні установи (їх регіональні відділення);

(6) контролюють діяльність комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ.

Саме цей перелік основних повноважень органів місцевого самоврядування в інноваційній сфері, є тим єдиним переліком із якого можна виділити основні форми участі вказаних органів управління в інноваційних відносинах. Проте, як показує 18-тим річний досвід правового регулювання процесу застосування цієї норми, лише поодинокі територіальні громади здатні організувати забезпечення повноцінної реалізації комплексної програми інноваційного розвитку свого регіону. Більшість з них не наважується на такого роду процедуру через нестачу коштів для забезпечення такого процесу. Саме з цієї причини, доцільно ставити під сумнів існуючі 6 (шість) форм участі органу місцевого самоврядування в інноваційних процесах та пропонувати змінити існуючі законодавчі механізми, ввівши до вказаного переліку додатковий комплекс правомочностей, тобто збільшити компетенцію органів місцевого самоврядування у цій сфері. Такого роду думки підтверджується і вже проведеними статистичними дослідженнями методом SWOT у цій сфері [6].

При цьому, основний вектор подальшого розширення прав органів місцевого самоврядування у сфері інновацій, вже було визначено положеннями чинного законодавства України. Так, ратифікуючи Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Держава Україна Законом від № 1678-VII від 16.09.2014 р., визнала право на інновації та регіональний розвиток на їх основі невід'ємним правом територіальної громади та визнала, що такий розвиток має відбутись за правилами встановленими Рамковою програмою ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» [7].

Досліджуючи практику та форми реалізації зазначеної програми на рівні законодавства ЄС та законодавства країн-членів ЄС, можна виділити наступні форми участі органів місцевого самоврядування у цьому процесі: (1) обмін науково-технічною інформацією на рівні окремих регіонів та співфінансування такими регіонами цих процесів; (2) створення та функціонування центрів розповсюджен-

ні інновацій (IRC – Innovation Relay Centres); (3) створення системи вузько-профільної спеціалізованої освіти, як вищої освіти так і середньої спеціальної; (4) залучення за рахунок коштів регіону досвідчених фахівців та створення умов для їх роботи у певному регіоні; (5) участь у венчурному інвестуванні інноваційних підприємств; (6) створення та забезпечення функціонування інфраструктурних елементів інноваційної системи (бізнес-інкубаторів, технологічних центрів, центрів трансферу технологій і т.д.).

На нашу думку, саме такі форми участі у інноваційній діяльності для органів місцевого самоврядування дозволять їм істотно підвищити рівень соціально-економічного розвитку відповідного регіону і через це мають бути відображені у чинному законодавстві України як іноземний досвід правового регулювання який довів свою ефективність на практиці застосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. Відомості Верховної Ради України. 2002 р. № 36. Ст. 266.

2. Бєлінська Я. В. Формування пріоритетів економічного розвитку України. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 2. С. 15–24.

3. Нежиборець В. І. Правове забезпечення національної інноваційної системи в Україні: питання теорії і практики / за ред. О. П. Орлюк, С. Ф. Ревуцький. Київ : Чех, 2005. 105 с.

4. О. П. Орлюк, О. Б. Бутнік-Сіверський, Н. М. Мироненко та ін. Економіко-правові теоретичні та практичні аспекти переходу економіки України на інноваційну модель розвитку: монографія. Київ : Лазуріт-Поліграф, 2010. 416 с.

5. Д. В. Задихайло, Г. П. Клімова, Л. С. Шевченко та ін. Концептуальні засади правового забезпечення інноваційної політики України : монографія / за ред. Д. В. Задихайла. Харків : Право, 2014. 464 с.

6. Ляхоцький А., Ігнатенко О. Аналіз інноваційного середовища у міських радах України / за ред. О. Ігнатенко. *Вісник Національної академії державного управління*. 2013. № 11. С. 162-168. URL: http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2013-1-21.pdf.

7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

8. Черленяк І. І., Проскура В. Ф., Шелемба М. М. Регулювання та підтримка трансферу інноваційних технологій в країнах ЄС: досвід та проблеми запровадження в Україні. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2018. Сер: Економіка. Вип. 1 (9). С. 38-46.

REFERENCES

1. Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 04.07.2002 r. № 40-IV. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 36, art. 266 [in Ukrainian].

2. Bielinska Ya. V. (2003). Formuvannia priorytetiv ekonomichnoho rozvytku Ukrainy. *Aktualni problemy ekonomiky – Current economic problems, 2, 15–24* [in Ukrainian].

3. Nezhyborets V. I. (2005). Pravove zabezpechennia natsionalnoi innovatsiinoi systemy v Ukraini: pytannia teorii i praktyky. O. P. Orliuk, S. F. Revutskyi (Ed.). Kyiv : Chekh [in Ukrainian].

4. O. P. Orliuk, O. B. Butnik-Siverskyi, N. M. Myronenko et al. Ekonomiko-pravovi teoretychni et al. (2010). Praktychni aspekty perekhodu ekonomiky Ukrainy na innovatsiinu model rozvytku. Kyiv: Lazurit-Polihraf [in Ukrainian].

5. D. V. Zadykhailo, H. P. Klimova, L. S. Shevchenko et al. (2014). Kontseptualni zasady pravovoho zabezpechennia innovatsiinoi polityky Ukrainy. D. V. Zadykhaila (Ed.). Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].

6. Liakhotskyi A., Ihnatenko O. (2013). Analiz innovatsiinoho seredovyshcha u miskykh radakh Ukrainy / za red. O. Ihnatenko. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia - Bulletin of the National Academy of Public Administration, 11, 162–168*. URL: http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2013-1-21.pdf [in Ukrainian].

7. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].

8. Cherleniak I. I., Proskura V. F., Shelemba M. M. (2018). Rehuliuvannia ta pidtrymka transferu innovatsiinykh tekhnolohii v krainakh YeS: dosvid ta problemy zaprovadzhennia v Ukraini. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Mukachevo State University, Ser: Ekonomika, Issue 1 (9), 38-46* [in Ukrainian].

Завадська Ангеліна Тимурівна
молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ СУБ'ЄКТІВ В УКРАЇНІ

У науковому досліджені проведено аналіз останніх тенденції розвитку та діяльності інноваційних суб'єктів в Україні. Було здійснено порівняльний аналіз національних тенденцій з тенденціями Європейського союзу. В результаті автором було зроблено висновок, що розвиток інноваційних суб'єктів на території нашої держави характеризується дуалістичністю правовідносин внутрішніх між представниками одного виду інноваційних суб'єктів, та зовнішніх – з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Ключові слова: науковий парк, бізнес-інкубатор, бізнес-ангел, суб'єкт інноваційної діяльності.

Zavadska Anhelina
Research Assistant of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine

TO THE ISSUE OF LEGAL TRENDS ON THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTITIES IN UKRAINE

The research analyzes the latest trends in the development and activities of innovative entities in Ukraine. A comparative analysis of national trends with the trends of the European Union was performed. As a result, the author concluded that the development of innovation entities in our country is characterized by the dualism of internal legal relations between representatives of the same type of innovation entities, and external - with public authorities and local governments.

Keywords: science park, business incubator, business angel, subject of innovation activity.

На сьогоднішній день інноваційні структури, такі як бізнес-інкубатори, наукові парки, бізнес-акселератори та бізнес-ангели, відіграють важливу роль у розвитку національного підприємництва.

Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних суб'єктів здійснювали С.В. Глібко [1],[2], Л.С. Шевченко [3], О.В. Шевердіна [4] та інші.

Серед основних тенденцій їх розвитку спостерігається дуалістичність.

Так, з одного боку, у внутрішніх взаємовідносинах між представниками певної категорії інноваційних суб'єктів спостерігається тенденція до об'єднання та створення загальнодержавних та міжнародних мереж.

З іншого боку, у відносинах з органами державної влади та місцевого самоврядування спостерігається тенденція до переважання регіональної співпраці та підтримки.

В першу чергу, в дослідженні пропонується проаналізувати тенденції внутрішніх правових та організаційних зв'язків інноваційних суб'єктів.

Так, останнім часом науковці звертають увагу на важливості створення мереж інноваційних суб'єктів для забезпечення між ними ефективної взаємодії.

Так, Т. М. Ратушна зазначає, що функціонування бізнес-інкубаторів міжрегіонального типу дозволить раціонально використовувати ресурси регіонів [5].

Схожу тенденцію демонструють і новостворені бізнес-інкубатори.

Так, Український державний фонд підтримки фермерських господарств є виконавцем проекту «Створення Всеукраїнського мережевого бізнес-інкубатора для диверсифікації сільськогосподарського виробництва і розвитку кооперації у сільській місцевості». Фінансування вказаного проекту відбувається за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу. Бюджет проекту складає 14 172 550 грн. Серед основних завдань вказаного бізнес-інкубатора є проведення онлайн курсів, створення інтернет-майданчика «Біржа ділових контактів» порталу Всеукраїнського мережевого

бізнес-інкубатора [6]. На сьогоднішній день вказаних проект знаходиться на стадії реалізації, а його діяльність поширюватиметься на всю територію України.

Також викладене узгоджується з досвідом діяльності бізнес-інкубаторів в іноземних державах, то можливо звернути увагу на схожість тенденцій. Так, лише тільки у Фінляндії муніципалітетами створено 25 Агенції економічного розвитку і бізнес-інкубаторів [7].

Якщо звернутися до останніх тенденцій функціонування в країні бізнес-ангелів, необхідно зазначити наступне.

Однією з найбільш відомих організацій бізнес-ангелів в Україні є «UAngel», що був створений у 2014 році і на сьогоднішній день є повноправним членом європейської мережі бізнес-ангелів. Членами «UAngel», окрім бізнес-ангелів, є венчурні фонди та акселератори Digital Future, WannaBiz, Fison, Gravia VC та інші. Про успіх діяльності даної організації свідчить той факт, що лише за перший рік її функціонування в рамках інвестування стартапів інвесторами було укладено угоди загальною сумою $1,6 млн.

Такі тенденції до об'єднання та створення мереж інноваційних суб'єктів кореспондується з загальноєвропейськими тенденціями.

Так, ще в 1999 було засновано Європейську мережу бізнес-ангелів (EBAN) як представника інвесторів. На сьогоднішній день ця організація об'єднує близька 150 організацій-членів з понад 50 країн та інвестує 7,5 мільярдів євро на рік. Вказане утворення об'єднує на правах членства не тільки бізнес-ангелів, їх асоціації та мережі, але й інших суб'єктів інноваційної інфраструктури, що надають допомогу стартапам й малим та середнім підприємствам.

EBAN здійснює підтримку як інвесторів, так і підприємств-реципієнтів. Так, з одного боку, інвестори-члени організації одержують інформаційно-консультативну підтримку, можливість участі заходах з нетворкінгу, освітніх курсах тощо, а підприємства-реципієнти можливість підвищення кваліфікації у певних сферах, підтримку на стадії формування ідеї та безпосереднє фінансування діяльності шляхом залучення інвестицій.

Також на території ЄС ефективно функціонує декілька мереж наукових парків.

Однією з найбільш відомих мереж, що забезпечує сталі взаємозв'язки між науковими парками є Асоціація університетських дослідницьких парків (Association of University Related Research Parks) (далі – AURRP).

Ідея створення цього об'єднання виникла ще у 1986 році серед керівників вищих навчальних закладів США. Здійснивши аналіз тенденцій розвитку наукових та технологічних парків на базі університетів вони дійшли до висновку щодо необхідності створення єдиної мережі, що забезпечувала постійний обмін інформацією та досвідом між різними інноваційними структурами.

Організаційно-правовою формою AURRP є міжнародна неприбуткова організація.

На сьогоднішній день AURRP об'єднує на правах членства наукові парки багатьох країн світу, зокрема США, Канади, Латинської Америки, Японії, Австралії, Саудівської Аравії, Судану та Індії [8].

Таким чином, можна зробити висновок, що кращі показники діяльності демонструють інноваційній суб'єкти в рамках функціонування спеціалізованих мереж та об'єднань.

Якщо ж звернутися до питання зовнішніх правовідносин інноваційних суб'єктів з органами державної влади та місцевого самоврядування, то у цій сфері спостерігається тенденція до переважного розвитку взаємозв'язків на місцевому рівні.

В аспекті інноваційного розвитку регіонів необхідно закцентувати увагу на середньострокових пріоритетних напрямах інноваційного розвитку в Україні, що закріплені в Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», оскільки саме середньострокові пріоритетні напрями регіонального рівня найбільш щільно пов'язані з реалізацією органами місцевого самоврядування своїх повноважень.

Відповідно до ч. 7 ст. 5 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» середньострокові пріоритетні напрями регіонального рівня затверджуються Верховною Радою Автономної Республіки Крим, місцевими радами за поданням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій на основі стратегічних пріоритетних напрямів, середньостроко-

вих пріоритетних напрямів загальнодержавного рівня з урахуванням прогнозу економічного і соціального розвитку відповідного регіону.

Середньострокові пріоритетні напрями регіонального рівня реалізуються шляхом формування та виконання регіональних, місцевих інноваційних програм та окремих інноваційних проектів.

Обсяги коштів, що спрямовуються на реалізацію пріоритетних напрямів регіонального рівня, щорічно визначаються відповідними бюджетами, у тому числі з урахуванням статті 105 Бюджетного кодексу України. Для реалізації середньострокових пріоритетних напрямів державою запроваджуються заходи щодо:

1) розвитку інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів тощо);

2) першочергового розгляду заявок на винаходи, що відповідають середньостроковим пріоритетним напрямам загальнодержавного рівня;

3) прямого бюджетного фінансування та співфінансування;

4) відшкодування відсоткових ставок за кредитами, отриманими суб'єктами господарювання у банках;

5) часткової компенсації вартості виробництва продукції;

6) кредитів за рахунок коштів державного бюджету, кредитів (позик) і грантів міжнародних фінансових організацій, залучених державою або під державні гарантії;

7) субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам;

8) податкових, митних та валютних преференцій.

В якості прикладу реалізації наведених вище положень законодавства можна навести Міську програму інноваційної та інвестиційної діяльності та іміджевих проектів на 2017-2020 роки, затверджену Рішенням Харківської міської ради від 21.12.2016 № 490/16. Даний акт посилається на Стратегію розвитку міста Харкова до 2020 року та декларує появу окремих проектів та конкурсів, спрямованих на розвиток інновацій.

Відповідно до Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 року, затвердженої рішенням сесії обласної ради від 05 берез-

ня 2015 року № 1151-VI, цей регіон є другим в Україні за кількістю виробленої інноваційної продукції (після Києва), що дає можливість характеризувати його як один з найбільш передових адміністративно-територіальних центрів розвитку інновацій. Більшість розробок стосується медичної, фармацевтичної та технологічної галузей, зокрема, енергозберігаючих та еко-технологій.[9] Станом на 2017 рік, питома вага інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції у Харківській області склала 3,4%, а до кінця 2020 року планується підвищення цього показника до 5,2 % [10].

Низка розділів Стратегії Стратегія розвитку Харківської області на період з 2021 по 2027 роки також стосується інноваційного розвитку регіону [11].

В цьому аспекті, науковцями наголошується на важливості використання інноваційного та наукового потенціалу інноваційних суб'єктів для розвитку регіональної інноваційної інфраструктури Харкова [12, С. 38].

Таким чином, можна зробити висновок, що перспективним напрямом розвитку діяльності інноваційних суб'єктів є створення власних мереж, з метою забезпечення ефективної комунікації як між представниками одного виду інноваційних суб'єктів, так і між іншими мережами та органами державної влади. У відносинах з останніми спостерігається тенденція до делегування повноважень центральними органами державної влади до органів місцевого самоврядування, що сприяє збільшенню ефективності комунікації інноваційних суб'єктів саме з місцевими органами державної влади та місцевого самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Glibko S. Legal Regulation of Scientific Park Activity as a National Innovation Sestem Subject. *Jurysprudencja 11. Mind the Gaps. Economical Aspects in Legal Thinking*. P. 33-51

2. Глібко С. В. Правове регулювання діяльності наукового парку як суб'єкта національної інноваційної системи. *Право та інновації.* 2017 (20). С. 15–27

3. Шевченко Л. С. Типологізація інноваційної діяльності та інновацій в освітній сфері. URL: http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/01/Shevchenko.pdf

4. Шевердіна О. В. Правове забезпечення інноваційних процесів як фактор реформування економіки. *Право та інноваційне суспільство.* 2014. С. 22-29

5. Ратушна Т. М. Бізнес-інкубатор міжрегіонального типу: форма стимулювання інноваційної діяльності в сільському господарстві. *Збірник наукових праць ЧДТУ.* № 41, 2016. С. 79.

6. Інформаційна картка проекту регіонального розвитку, який може реалізовуватися за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/09/89-SR-Minagro.pdf

7. Учасники національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського. Харків: Право, 2018. С. 108.

8. Офіційний сайт Асоціації університетських дослідницьких парків. URL: https://www.aurp.net/home.

9. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року: затв. Рішенням сесії обласної ради від 05 березня 2015 року № 1151-VI. URL: https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/431/43045/files/new- 563_SRR2020.pdf.

10. План заходів на 2018–2020 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 року.

11. Стратегічні та оперативні цілі і завдання по їх реалізації Харківської області до 2027 року. URL: http://www.strategy.kharkiv.ua/plan.html.

12. Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект): наукове видання (редак. кол. С. В. Глібко, Ю. Є. Атаманова, О. В. Черкасов). Харків: Право, 2018. 96 с.

REFERENCES

1. Glibko, S. Legal Regulation of Scientific Park Activity as a National Innovation Sestem Subject. Jurysprudencja 11. Mind the Gaps. Economical Aspects in Legal Thinking. 33-51 [in English].

2. Hlibko, S. V. (2017). Pravove rehulyuvannya diyal′nosti naukovoho parku yak sub″yekta natsional′noyi innovatsiynoyi systemy. *Pravo ta innovatsiyi - Law and innovation, 20, 15–27* [in Ukrainian].

3. Shevchenko, L. S. Typolohizatsiya innovatsiynoyi diyal′nosti ta innovatsiy v osvitniy sferi. URL: http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/01/Shevchenko.pdf [in Ukrainian].

4. Sheverdina, O. V. (2014). Pravove zabezpechennya innovatsiynykh protsesiv yak faktor reformuvannya ekonomiky. *Pravo ta innovatsiyne suspil'stvo – Law and Innovation Society, 22–29* [in Ukrainian].

5. Ratushna T. M. (2016). Biznes-inkubator mizhrehionalnoho typu: forma stymuliuvannia innovatsiinoi diialnosti v silskomu hospodarstvi. *Zbirnyk naukovykh prats ChDTU – Collection of scientific works of ChSTU, 41* [in Ukrainian].

6. Informatsiina kartka proektu rehionalnoho rozvytku, yakyi mozhe realizovuvatysia za rakhunok koshtiv derzhavnoho biudzhetu, otrymanykh vid Yevropeiskoho Soiuzu. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/09/89-SR-Minagro.pdf [in Ukrainain].

7. Uchasnyky natsional′noyi innovatsiynoyi systemy: instytutsiyno-funktsional′nyy analiz v pravi. (2018). S. V. Hlibko, Yu. V. Heorhiyevs′kii (Eds.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

8. Ofitsiinyi sait Asotsiatsii universytetskykh doslidnytskykh parkiv. URL: https://www.aurp.net/home [in Ukrainain].

9. Stratehiia rozvytku Kharkivskoi oblasti na period do 2020 roku: zatv. Rishenniam sesii oblasnoi rady vid 05 bereznia 2015 roku № 1151-VI. URL: https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/431/43045/files/new-563_SRR2020.pdf [in Ukrainian].

10. Plan zakhodiv na 2018–2020 roky z realizatsii Stratehii rozvytku Kharkivskoi oblasti na period do 2020 roku [in Ukrainian].

11. Stratehichni ta operatyvni tsili i zavdannia po yikh realizatsii Kharkivskoi oblasti do 2027 roku. URL: http://www.strategy.kharkiv.ua/plan.html [in Ukrainian].

12.Analiz pravovoho rehulyuvannya diyal′nosti innovatsiynykh struktur, pidtrymky maloho ta seredn′oho pidpryyemnytstva v Ukrayini (rehional′nyy aspekt): naukove vydannya. (2018). S. V. Hlibko, Yu. Ye. Atamanova, O. V. Cherkasov (Eds). Kharkiv: Pravo, [in Ukrainian].

Клімова Галина Павлівна
доктор філософських наук, провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України,
професор кафедри соціології та політології
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-6533-199X

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ: ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ

Розглядаються особливості інноваційного суспільства як нового типу соціального розвитку. Розкриваються проблеми становлення дослідницького університету як модифікації класичних університетів в умовах сучасних глобальних викликів. Даються основні характеристики дослідницьких університетів. Аналізується інноваційна інфраструктура дослідницького університету, яка інтегрує основні компоненти його інтелектуальної діяльності. Розкривається тенденція посилення інтеграції національних дослідницьких університетів для вирішення світових проблем.

Ключові слова: інноваційне суспільство, національна інноваційна система, дослідницький університет, інноваційна інфраструктура дослідницького університету.

Klimova Galina
PhD, Leading Researcher of Scientific and Research Institute of
Providing Legal Framework for the Innovative Development
NALS of Ukraine,
proffesor Department of Sociology and Political Science
Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: 0000-0002-6533-199X

PRE-UNIVERSITY EDUCATION: CHARACTERISTICS OF INNOVATION STRUCTURES

I look at the features of innovative suspension as a new type of social development. The problems of becoming a pre-graduate university are different,

as are the modifications of classic universities in the minds of ordinary global wikis. The main characteristics of the pre-graduate university are given. Analyze the innovation and infrastructure of the university, as the main component of the integrated electronics. There is a tendency toward greater integration of national pre-university universities for greater problems.

Keywords: innovation, national innovation system, pre-university university, innovation and university pre-university infrastructure.

Однією з глобальних характеристик нашого часу є затвердження інноваційного розвитку як домінуючого способу соціального оновлення, формування інноваційного суспільства, яке не просто відкрите для інновацій. Воно саме безперервно генерує інновації різних видів і рівнів. Його функціонування повністю залежить від швидкості впровадження нового знання в усі сфери суспільного життя.

Становлення інноваційного суспільства – це довгий та складний процес, який розпочинається, як свідчить досвід індустріально розвинених країн, з формування національної інноваційної системи, орієнтованої на отримання і використання нових наукових знань, сприяння розвитку передових технологій, НДДКР, підвищення якості людського капіталу [1, с. 20–21].

Одним із креативних компонентів національної інноваційної системи є університети, які покликані готувати висококваліфікованих кадрів для інноваційної сфери, активно займаються науковою діяльністю, генерацією нового знання і технологій, забезпечувати якість вищої освіти, що є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки України, додержання міжнародних норм і вимог законодавства української держави щодо реалізації права громадян на освіту [2, с. 80].

Сучасні університети існують в умовах стрімко мінливих реалій сучасного світу, які складають сукупність історично безпрецедентних глобальних викликів, перед обличчям яких університети втрачають стандартні моделі самообгрунтування. Одним із перших дослідників, які віднесли песимістичний діагноз стану класичних університетів в епоху транснаціональної глобальної економіки, «академічного капіталізму» і інституціонального прагматизму, став англійський вчений Білл Ріджингс. У своїй фундаментальній праці «Університет в

руїнах», він відмічає, що теперішній університет – це інститут, який втрачає потребу в трансцендентному обґрунтуванні своєї функції, яка підкорюється тільки логіці інституціонального прагматизму [3, с. 365]. Тим самим, Б. Ріджингс засвідчив кризу в основі класичної університетської ідеї, а його метафора «мешкання на руїнах» стала одним із синонімів самовідчуття представника академічної університетської сфери, який заткнувся з неминучими і фундаментальними трансформаціями вищої освіти на кінець XX ст.

Зрозуміло, що модернізація класичних університетів неминуча. Її результатом постало виникнення дослідницьких університетів.

Будучи модифікацією класичних університетів, дослідницькі університети головний акцент у своїй діяльності роблять на забезпеченні безперервної взаємодії освіти і наукових досліджень. Наукові дослідження в значній мірі використовуються для розвитку інноваційної економіки.

До середини XX ст. університети були, в більшій ступені, освітніми установами. Наукові дослідження в них проводились несистематично і носили в основному прикладний характер. Відірваність освіти від науки була нормою для того часу. Університети забезпечували економіку якісною робочою силою. Для майбутнього спеціаліста не обов'язково було поєднувати навчання з дослідницькою діяльністю.

Але у другій половині XX ст., коли наука почала перевтілюватися у безпосередню виробничу силу, в університетах починає усвідомлюватися необхідність розвитку власних фундаментальних досліджень, важливість здійснення інтеграції освіти і науки. Університети, спираючись на бюджетне фінансування, починають займатися науковими розробками, і, передусім, фундаментальними. При цьому навчання залишається їх основною функцією.

Засновником дослідницьких університетів і лідером щорічних Нобелевських премій за наукові дослідження є США.

Наприкінці XX ст. в американських університетах на основі інтеграції наукових досліджень і викладання відбулася перша «академічна» революція. На сьогодні у провідних університетах США відбувається друга академічна революція, тобто здійснюється перехід від парадигми, що заснована на баченні знання як суспільного блага,

до так званому режиму «академічного капіталізму», для якого характерна комерціалізація наукових досліджень і їх результатів, інтеграція академічного і підприємницького сектора.

На сьогодні американська система вищої освіти нараховує 4,3 тис. закладів вищої освіти. Ядром цієї системи є 250 дослідницьких університетів. Вони проводять фундаментальні наукові дослідження і фактично складають основу наукового потенціалу країни. Це дозволяє США займати провідні світові позиції в науці і економіці.

Кількість дослідницьких університетів в інших країні також невелике відносно загального числа ЗВО. Так, в Китаї налічується близько 100 дослідницьких університетів при загальній кількості приблизно 5 тис. закладів вищої освіти. У Індії функціонує 10 таких університетів з наявних 18 тис. ЗВО. Ці учбові заклади проводять найбільший об'єм оригінальних досліджень як фундаментальних, так і прикладних і отримують найбільше фінансування для проведення своєї науково-дослідної роботи [4, с. 25–26].

Дослідницькі університети як креативні суб'єкти національної інноваційної системи готують висококваліфікованих кадрів для інноваційної сфери, активно займаються науковою діяльністю, генерацією нового знання і технологій. При цьому ключова роль у розвитку національної інноваційної системи відводиться дослідницьким університетам. Кращі з них за світовими мірками забезпечують лідерство тієї або іншої країни в побудові інноваційного суспільства. Такі університети є національними центрами по виробництву нових наукових знань і підготовці висококваліфікованих кадрів, здатних ці знання отримувати, поширювати і перетворювати на товари і послуги. Вони мають потужний інноваційний потенціал, який визначають три групи показників: 1)показники якості освітніх послуг, 2)показники збалансованості інфраструктури університету і 3) показники результатів інноваційного розвитку закладу вищої освіти (соціальні, економічні, екологічні та ін.) [5, с. 34].

Світовий досвід свідчить про те, що, незважаючи на певні національні відмінності, можна виділити два основні критерії віднесення закладів вищої освіти до переліку дослідницьких університетів:

1) великий об'єм фінансування і висока результативність наукових досліджень; 2) великий масштаб підготовки фахівців вищої наукової кваліфікації (аспірантура, докторантура). Так, наприклад, відповідно до класифікації установ вищої освіти, запропонованої Фондом Карнеги, дослідницькі університети характеризуються найбільшим об'ємом фінансової підтримки досліджень і розробок із засобів федерального бюджету, а також тим, що вони щорічно присуджують не менше 50 докторських ступенів по широкому спектру наукових напрямів. Близькі критерії надбання університетам статусу світового класу затверджені Лігою європейських університетів: 1) виконання наукових досліджень на світовому рівні (excellence) не менше чим по трьох напрямах; 2) інтеграція наукових досліджень до освітньої діяльності; 3) підготовка аспірантів (PhD) по наукових напрямах рівня excellence.

Дослідницький університет, як специфічна форма організації наукової та освітньої діяльності, покликаний істотно активізувати інноваційну діяльність вищої школи. Будучи джерелом нового знання, він активно бере участь в інноваційному розвитку вітчизняної економіки. Відмінні ознаки такого університету – це здатність генерації нового наукового знання на основі широкого спектру фундаментальних і прикладних досліджень, можливість трансферу технологій в реальний сектор економіки, наявність ефективної системи підготовки кадрів вищої кваліфікації. Дані ознаки визначають для закладів вищої освіти інноваційний шлях розвитку, який пов'язаний із впровадженням нових технологій, ідей і знань в науково-дослідницький процес з метою їх практичного використання.

Основними факторами, що визначають безпосередньо інноваційний розвиток дослідницького університету, є:

– розвиток системи наукового співтовариства, необхідного для генерації нових знань;

– створення і комерціалізація результатів науково-дослідницької діяльності;

– розвиток інноваційної інфраструктури, яка координує та реалізує інноваційні проекти та розробки;

– вибір та підтримка пріоритетних напрямків розвитку науки університету;

– формування і розвиток навчально-науково-інноваційного комплексу на базі університету.

Дослідницькі університети мають розгалужену інноваційну інфраструктуру, яка представляє собою комплекс взаємопов'язаних структур, що забезпечують реалізацію інноваційної діяльності закладів вищої освіти. Вона інтегрує чотири компонента його науково-дослідницької діяльності:

– освіту (інноваційні освітні програми);

– науково-виробничі потужності (студентський бізнес-інкубатор, технопарк, лабораторії та ін.);

– структури, що підтримують інноваційну діяльність (офіси трансферу і комерціалізації результатів інноваційної діяльності);

– структури, що забезпечують управління інноваційною діяльністю та інноваційною інфраструктурою.

Базова модель інноваційної інфраструктури дослідницьких університетів включає в себе такі найважливіших елементи: центр трансферу технологій (ЦТТ), технопарк, студентську наукову організацію і науково-освітні програми за інноваційними напрямками. Інші елементи інноваційної інфраструктури (відділ інтелектуальної власності, відділ колективного використання устаткування, відділ захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності та т д.),як правило, входять до складу центру трансферу технологій.

Діяльність ЦТТ спрямована на підтримку і супровід різних аспектів інноваційних процесів за допомогою виконання ряду функцій: науково-технічної, маркетингової, юридичної, фінансової, консультаційної, освітньої, адміністративної. ЦТТ стає основною сполучною ланкою між малими інноваційними підприємствами на базі університетів, з одного боку, і великими промисловими підприємствами та іншими елементами інноваційної інфраструктури, з другого.

Метою створення технопарку є сприяння інноваційній діяльності в університеті і створення умов, необхідних для організації і розвитку малих інноваційних підприємств (МІП), що забезпечують

прискорене освоєння результатів науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських робіт в реальному секторі економіки, створення конкурентоспроможних технологій, товарів і послуг та доведення їх до споживача на комерційній основі. У технопарку, крім МІП, також розміщуються творчі колективи вчених університету, що реалізують інноваційні проекти.

Студентський бізнес-інкубатор створюється з метою відпрацювання механізмів генерації нової хвилі підприємців в області високих технологій, усунення розривів між фундаментальною і академічною освітою, з одного боку, і світом підприємницької діяльності, з іншого, для забезпечення розвитку наукових шкіл і науково-технічної творчості молоді, для підвищення якості підготування молодих фахівців за рахунок впровадження нових форм навчання, створення МІП за участю студентів.

Науково-освітні центри (НОЦ) створюються з метою проведення наукових досліджень, підготовки і перепідготовки кадрового складу в пріоритетних напрямках діяльності університету.

Одним з головних чинників інноваційного розвитку дослідницького університету є процес комерціалізації результатів науково-дослідницької діяльності, що забезпечує досягнення конкурентних переваг при введенні даних результатів в господарський оборот в якості нового продукту або нової технології [6, с. 83–85].

Як правило, існують чотири основні форми передачі і комерціалізації розробок і технологій дослідницького університету:

– ліцензування і поступка патентних прав;

– проведення НДДКР на замовлення промислових підприємств;

– проведення наукових досліджень за рахунок бюджетних програм;

– освіту малих компаній на базі наукових розробок університету.

Процес комерціалізації результатів науково-дослідницької діяльності університетів охоплює всі аспекти отримання комерційної вигоди від використання результатів інтелектуальної власності і пов'язаний з пошуком найбільш ефективних форм взаємовідносин між учасниками комерціалізації, організацією передачі прав та їх належним оформленням. Залучення науково-дослідницьких розробок

в комерційний і господарський оборот передбачає також оцінку їх ринкової вартості і комерційного потенціалу.

Таким чином, сучасні національні дослідницькі університети мають великий інтелектуальний потенціал. Завдяки розгалуженої інноваційної інфраструктурі вони виконують важливу місію в регіонах, країнах, у світі не тільки в галузі економіки, але й в інших сферах суспільного життя. Дослідницькі університети як креативні суб'єкти національної інноваційної системи є центром появи передових ідей, концепцій та генерування інтелектуальної еліти суспільства. Тим самим вони забезпечують формування інноваційного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клімова Г. П. Інноваційне суспільство – новий історичний етап цивілізаційного розвитку. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні: монографія / за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків : Право, 2015. С. 8–40.
2. Прилипко С. Н., Клімова Г. П. Якість вищої освіти України в контексті Болонського процесу. *Право та інновації.* 2014. № 1–2. С. 80–88.
3. Ридингс Б. Университет в руинах. Москва : ВШЭ, 2010. 304 с.
4. Philip G. Altbach, Jamil Salmi. The Road to Academic Excellence: The Making of World Class Research Universities. Washington : DC The World Bank, 2011. С. 24–32.
5. Клімова Г. П. Формування інноваційного клімату у ВНЗ. *Право та інновації*. 2013. № 4. С. 34–41.
6. Учасники національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського. Харків : Право, 2018. С. 74–86.

REFERENCES

1. Klimova H. P. (2015). Innovatsiine suspilstvo – novyi istorychnyi etap tsyvilizatsiinoho rozvytku. Kontseptualni zasady stanovlennia innovatsiinoho suspilstva v Ukraini. Yu. Ye. Atamanova, H. P. Klimova (Ed.). Kharkiv: Pravo. P. 8–40 [in Ukrainian].
2. Prylypko S. N., Klimova H. P. (2014). Yakist vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu. *Pravo ta innovatsii – Law and innovations, 1–2, 80–88* [in Ukrainian].

3. Ridings B. (2010). Universitet v ruinakh. Moskva: VShE [in Russian].
4. Philip G. Altbach, Jamil Salmi. (2011). The Road to Academic Excellence: The Making of World Class Research Universities. Washington: DC The World Bank. P. 24–32 [in English].
5. Klimova H. P. (2013). Formuvannia innovatsiinoho klimatu u VNZ. *Pravo ta innovatsii – Law and innovations, 4, 34–41* [in Ukrainian].
6. Uchasnyky natsionalnoi innovatsiinoi systemy: instytutsiino-funktsionalnyi analiz v pravi. S. V. Hlibko, Yu. V. Heorhiievskyi (Ed.). (2018). Kharkiv: Pravo, P. 74–86 [in Ukrainian].

Колісник Анна Сергіївна
молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України,
Народний депутат України

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ КАРАНТИНУ

У представленій публікації розглянуто особливості правового регулювання податкових відносин в умовах карантину. Зосереджено увагу на податкових стимулах (послабленнях), впроваджених державою для суб'єктів господарювання саме в умовах кризи, спричиненої пандемією коронавірусу.

Ключові слова: податкові стимули, пільги, антикарантинні заходи.

Kolisnyk Anna
Junior Researcher of the Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine,
People's Deputy of Ukraine

SOME FEATURES OF LEGAL REGULATION OF TAX RELATIONS UNDER QUARANTINE CONDITIONS

In the presented publication features of legal regulation of tax relations in the conditions of quarantine are considered. The focus is on tax incentives (reductions) introduced by the state for businesses in the context of the crisis caused by the coronavirus pandemic.
Keywords: tax incentives, benefits, anti-quarantine measures.

В період, коли весь світ знаходиться в кризових умовах, які загострилися через пандемію коронавірусу, держава намагається певним чином пом'якшити негативні економічні наслідки (як в масштабах країни в цілому, так і діяльності кожного конкретного суб'єкта господарювання). Для цього в кожній країні світу було прийнято рішення про впровадження певних податкових антикарантинних заходів. Наприклад, в Китаї запроваджено податкові пільги з податку на доходи та ПДВ, в Австралії запроваджено пакет податкових пільг саме для підтримки малого та середнього підприємництва, інвестицій [4]. В Україні також було прийнято низку послаблень у сфері оподаткування. Так, Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17 берез. 2020 р. № 533-IX [1] були внесені зміни до п. 10 р. XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України. Ці зміни закріплюють низку стимулів (або певних послаблень) для платників податків. На наш погляд, їх можна певним чином згрупувати, зокрема, вони пов'язані з: звільненням від відповідальності за податкові правопорушення та забороною проведення податкових перевірок; скасуванням обов'язку з нарахування та сплати певних податків; зміною граничних строків виконання обов'язку з податкової звітності. Кожен із зазначених стимулів має свої особливості застосування, зупинимося на їх розгляді більш докладно.

(1) Скасування штрафних санкцій за порушення податкового законодавства, вчинені протягом періоду з 1 березня по 31 травня 2020 року. При цьому протягом вказаного періоду платникам податків не нараховується пеня, а нарахована, але не сплачена за цей період пеня підлягає списанню. У той же час законодавець встановив певні виключення з цього послаблення, зокрема, йдеться про:

– порушення вимог до договорів довгострокового страхування життя чи договорів страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема страхування додаткової пенсії;

– відчуження майна, що перебуває у податковій заставі, без згоди контролюючого органу;

– порушення правил обліку, виробництва та обігу пального або спирту етилового на акцизних складах, що застосовуються на загальних підставах;

– порушення нарахування, декларування та сплати податку на додану вартість, акцизного податку, рентної плати.

Вказані порушення податкового законодавства не підпадають під нові умови й караються в загальному порядку. Разом із цим слід акцентувати увагу на тому, що наведена норма стосується лише звільнення від відповідальності (штрафів та пені) за порушення податкового законодавства. Однак у ст. 111 Податкового кодексу України закріплено види відповідальності за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [3]. Фактично, в цій ситуації слід більш широко розглядати сферу поширення фінансової відповідальності й не зводити її лише до податкового законодавства, а розглядати й інші сфери правового регулювання, де контроль за дотриманням законодавчих приписів здійснюють ті ж контролюючі органи (наприклад, валютні правовідносини, митні, банківські тощо). Також відзначимо, що аналізованим законом передбачається звільнення саме від фінансової відповідальності за порушення податкового законодавства, а порядок застосування адміністративної та кримінальної відповідальності за податкові правопорушення залишається без змін.

Крім того, наразі аналізованим нормативно-правовим актом чітко встановлено строк дії скасування відповідальності за порушення податкового законодавства – з 1 березня 2020 р. по 31 травня 2020 р. На нашу думку, в цій ситуації більш логічно було б кінцеву дату цих змін залишити відкритою й пов’язувати її саме із закінченням карантинного режиму. Такі зміни знайшли своє втілення у Законі України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та ін-

ших законів України щодо додаткової підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення короновірусної хвороби (COVID-19)» від 13 травня 2020 р. [2], де було подовжено звільнення від відповідальності за порушення податкового законодавства до останнього календарного дня місяця (включно), в якому завершується дія карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19). Такий підхід є виваженим й дозволяє цілком логічно врегулювати питання, пов'язане із певними послабленнями для платників податків в період карантину.

Показово, що строк звільнення від відповідальності починається з 1 березня 2020 р., хоча карантин було впроваджено з 17 березня цього ж року [1]. Таким чином, без наявних на те підстав платників податків було звільнено від фінансової відповідальності в період з 1 по 17 березня 2020 року. Як вбачається, така позиція має бути уточнена для узгодження положень, які містяться в назвах нормативно-правових актів з питань оподаткування, та їх змістовного наповнення й подальшого застосування на практиці.

(2) встановлення мораторію на проведення документальних та фактичних перевірок на період карантину [3, абз. 1 п. 52^{-2} підр. 10 розд. XX]. Виключення з цього правила становлять документальні позапланові перевірки у разі, якщо платником подано декларацію, в якій заявлено до відшкодування з бюджету податок на додану вартість, за наявності підстав для перевірки, визначених у Податковому кодексі України, та/або з від'ємним значенням з податку на додану вартість, яке становить більше 100 тис. гривень [3, пп. 78.1.8 п. 78.1 ст. 78]. При цьому така документальна позапланова перевірка проводиться виключно щодо законності декларування заявленого до відшкодування з бюджету податку на додану вартість та/або з від'ємного значення з податку на додану вартість, яке становить більше 100 тис. гривень.

Зазначимо, що інформація про перенесення документальних планових перевірок, які відповідно до плану-графіку проведення планових документальних перевірок мали розпочатися у період з 18 березня по 31 травня 2020 року включається до оновленого плану-графіку,

який оприлюднюється на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику. У разі, якщо податкові були розпочаті до 18 березня 2020 року та не були завершеними, тимчасово зупиняються на період до 31 травня 2020 року. Таке зупинення перериває термін проведення перевірки та не потребує прийняття будь-яких додаткових рішень контролюючим органом. Крім того, на період з 18 березня по 31 травня 2020 року зупиняється перебіг строків давності. Знов-таки, акцентуємо увагу на вже згадуваному законі від 13 травня 2020 р., яким граничні терміни цих антикарантинних податкових стимулів пролонговані до останнього дня місяця, в якому закінчиться карантин.

(3) Зміна терміну подання річної декларації про майновий стан і доходи за 2019 рік. Наразі зазначений документ подається до 1 липня 2020 року, а сплата суми податкового зобов'язання, зазначеної в поданій річній декларації має відбутися у строк до 1 жовтня 2020 року. У той же час законодавець передбачає виключення із цього правила. Зокрема, йдеться про випадки, передбачені розділом IV ПКУ, коли така декларація може бути подана пізніше цього строку. Отже, в цій ситуації законодавець встановив, що вимоги пп. 49.18.4 п. 49.18 ст. 49 та абз. 1 п. 179.7 ст. 179 ПКУ у 2020 році не застосовуються.

(4) Податкові пільги за деякими податками. Відповідно до п. 52^4 підр. 10 розд. XX ПКУ у період з 1 березня по 30 квітня 2020 року скасовано плату за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки, що перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, та використовуються ними в господарській діяльності [3]. У цьому контексті також закріплено право платників плати за землю (крім фізичних осіб), які відповідно до п. 286.2 ст. 286 ПКУ подали податкову декларацію, подати уточнюючу податкову декларацію, в якій відобразити зміни податкового зобов'язання із сплати плати за землю за відповідні місяці. Для фізичних осіб – платників плати за землю контролюючі органи здійснюють перерахунок.

У разі, якщо у березні чи квітні 2020 року платниками плати за землю було подано уточнюючу податкову декларацію щодо змен-

шення податкового зобов'язання із сплати плати за землю за податковий період квітень 2020 року з причин, які не пов'язані із самостійним виявленням помилок, що містяться у раніше поданій ними податковій декларації, такі платники плати за землю зобов'язані подати не пізніше 30 квітня 2020 року уточнюючі податкові декларації з плати за землю (земельного податку та/або орендної плати за земельні ділянки державної або комунальної власності) за 2020 рік, в яких відобразити зміни податкового зобов'язання із сплати плати за землю за податкові періоди березень та квітень 2020 року.

При цьому у разі подання таких податкових декларацій з вказаних підстав до таких платників податків не застосовуються санкції, визначені ст. 50 та штрафні санкції згідно з вимогами п. 120.2 ст. 120 ПКУ, за внесення змін до податкової звітності в частині збільшення податкових зобов'язань з плати за землю за податковий період квітень 2020 року.

Ще одним різновидом податкових пільг в сучасних умовах є виключення з переліку об'єктів оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки об'єктів нежитлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб в період з 1 березня по 30 квітня 2020 року. При цьому платники податку (крім фізичних осіб) мають право подати уточнюючу податкову декларацію за вказаним податком в якій відобразити зміни податкового зобов'язання із сплати плати за землю за відповідні місяці. Фізичним особам - платникам податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, перерахунок здійснюється контролюючим органом [3, п. 52^5 підр. 10 розд. XX].

Показово, що в цій ситуації не продовжено строк дії пільги на весь період дії карантину до його завершення. Такий підхід можна вважати дискусійним, але він зумовлений необхідністю балансу між інтересами платників податків та держави, оскільки в кризових умовах держава з одного боку має забезпечити підтримку суб'єктів господарювання, а з іншого – існує необхідність подальшого наповнення дохідних частин бюджетів для фінансування відповідних видатків.

На підставі розгляду деяких податкових стимулів, впроваджених в умовах карантину у зв'язку із пандемією COVID-19 можна

зробити висновок про те, що держава всіляко намагається підтримати платників податків в кризових умовах й пом'якшити умови для подальшого розвитку підприємництва. Безумовно, не всі з тих нововведень, які приймаються, є ідеальними, деякі з них потребують удосконалення й подальшого доопрацювання механізмів реалізації на практиці. У той же час позитивно, що в надскладних умовах як для держави, так і для кожного платника податків зроблено перші кроки для формування своєрідного державно-приватного партнерства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17.03.2020 р. № 533-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-IX.

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо додаткової підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 13.05.2020 р. № 591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-20.

3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/sp:wide#n8575.

4. Налоговые льготы из-за коронавируса: как разные страны поддерживают бизнес. URL: https://www.epravda.com.ua/.

REFERENCES

1. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo pidtrymky platnykiv podatkiv na period zdiisnennia zakhodiv, spriamovanykh na zapobihannia vynyknenniu i poshyrenniu koronavirusnoi khvoroby (COVID-19) : Zakon Ukrainy vid 17.03.2020 r. № 533-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-IX [in Ukrainian].

2. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo dodatkovoi pidtrymky platnykiv podatkiv na period zdiisnennia zakhodiv, spriamovanykh na zapobihannia vynyknenniu i poshyrenniu koronavirusnoi khvoroby (COVID-19) : Zakon Ukrainy vid 13.05.2020 r. № 591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-20 [in Ukrainian].

3. Podatkovyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/sp:wide#n8575 [in Ukrainian].

4. Nalogovyye lgoty iz-za koronavirusa: kak raznyye strany podderzhivayut biznes. URL: https://www.epravda.com.ua/ [in Russian].

Коритін Денис Сергійович
молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0001-9595-9799

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Наукова робота присвячена дослідженню та аналізу форм державної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва з огляду на положення Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» та Проєкт Закону про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. Автором проаналізовано положення національного законодавства, міжнародно-правових актів, запропоновано закріпити окремі форми на законодавчому рівні.

Ключові слова: форми державної політики, суб'єкти малого та середнього підприємництва, державна підтримка.

Korytin Denys Serhiiovych
Junior Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0001-9595-9799

ECONOMIC AND LEGAL FORMS OF STATE POLICY IN THE FIELD OF REGULATION OF ACTIVITIES OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES

The scientific work is devoted to the study and analysis of forms of state support for small and medium enterprises in view of the Law of Ukraine "On Development and State Support of Small and Medium Enterprises in Ukraine" and the Draft Law on Development and State Support of Small and Medium Enterprises in Ukraine. The author analyzes the provisions of national legislation, international legal acts, proposed to consolidate certain forms at the legislative level.

Keywords: forms of state policy, subjects of small and medium business, state support.

Вироблення державної політики щодо підтримки малого та середнього підприємництва (далі – МСП) потребує врахування світових напрацювань у напрямі правового регулювання й економіко-управлінського обґрунтування певних форм підтримки.

Крім того, у межах глобалізованого ринку, а також беручи до уваги прагнення України наблизити національне законодавство до права Європейського Союзу, не можливо створювати механізми підтримки МСП без адаптації до світових стандартів, тобто слід винаходити механізми, подібні до загальноприйнятих. В Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом , а саме в главі 10, підкреслюється необхідність приділення особливої уваги в удосконаленні політики в МСП. Поглиблене співробітництво має покращити адміністративну структуру та нормативно-правову базу для українських та європейських суб'єктів господарювання України та Європейського Союзу та повинно ґрунтуватися на політиці Європейського Союзу щодо розвитку МСП та промисловості з урахуванням визнаних на міжнародному рівні принципів та практик у цих сферах [1]. Звісно, орієнтирами при цьому можуть бути міжнародні документи, у тому числі Європейська хартія малих підприємств [2].

Зупинимося на цьому документі детальніше. Вироблені в Хартії принципи дозволяють сформулювати напрями діяльності, що

використовуються органами Європейського Союзу для розвитку МСП. До них належать: 1) навчання й професійна підготовка для підприємництва на всіх рівнях; 2) дешеве і швидке відкриття нової компанії; 3) удосконалення законодавства й регулювання в напрямі спрощення для МСП; 4) наявність закладів для кваліфікації та навчання для потреб МСП; 5) поліпшення доступу в режимі «он-лайн» до інформресурсів; 6) більша вигода від єдиного ринку; 7) оподаткування й фінансові питання; 8) посилення технологічного потенціалу малих підприємств; 9) заохочення до використання успішних моделей електронного бізнесу й забезпечення найбільшої підтримки малого бізнесу; 10) ефективніше представлення інтересів малих підприємств в ЄС і на національному рівні [2].

Звісно, діяльність у цих напрямах має провадитися у певних формах, визначених на підставі сукупності засобів, інструментів, схожих за характером надання, сферою застосування чи видом діяльності. Якщо проаналізувати класифікацію видів державної підтримки відповідно до переліку Проєкту Закону про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні (далі – Проєкт № 1256) , то згідно з ч. 3 ст. 7 цього акта державна підтримка включає фінансово-кредитну і кредитно-гарантійну, інформаційно-консультативну, навчально-освітню, інфраструктурну, у тому числі державну підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, майнову підтримку, підтримку суб'єктів малого й середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку суб'єктів малого й середнього підприємництва, що провадять сільськогосподарську діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів і кадрів ведення бізнесу, технічну підтримку та інші види державної підтримки, передбачені Додатком 1 Проєкту № 1256 [3]. Однією з гострих проблем становлення і розвитку як великого, так і малого та середнього підприємництва є забезпечення його ефективними установами та організаціями, які надають різноманітні послуги і допомогу суб'єктам підприємництва, тобто розвиток відповідної інфраструктури. Зокрема, якщо розглянути інфраструктуру підтримки МСП, то можна відзначити наступні об'єкти: бізнес-центри, бізнес-

інкубатори, інноваційні бізнес-інкубатори, науковотехнологічні центри, центри трансферу технологій, фонди підтримки малого підприємництва, лізингові компанії, консультативні центри, інші підприємства, установи та організації. Як відзначається в науковій літературі формування інституцій інноваційної інфраструктури відбувається під впливом трьох груп чинників: законодавчих; організаційно-управлінських; економічних,які необхідно враховувати [4, с. 12–13]. Незважаючи на значні кількісні показники, існуюча в Україні мережа інфраструктури через законодавчу неврегульованість питань щодо визначення, класифікації та порядку створення об'єктів інфраструктури, відсутність належної фінансової підтримки та відповідної матеріально-технічної бази перетворюється на мережу звичайних комерційних структур, що надають послуги на платній основі, або ж тривало перебувають в ранній стадії становлення, діють в позадержавних інтересах попри значення для економіки України [5, с. 31].

Комплексне викладення видів державної політики дозволяє їх вважати «напрямами дій». Утім, на наше переконання, за Проєктом № 1256 формується двоїсте співвідношення основних напрямів державної політики і видів державної підтримки, які за своїм функціональним призначенням можуть вважатися формами державної політики. З огляду на це ще більш суперечливим є введення категорії «напрями дій», які є засобами регулювання діяльності МСП в Проєкті № 1256 [3].

Що стосується МСП, то, на нашу думку, напрями державної політики у сфері підтримки діяльності МСП, передбачені в Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [6] і Проєкті № 1256 [3], необхідно узгодити теоретично між собою, а також із напрямами економічної політики, зафіксованими Господарським кодексом України [7]. Державна регіональна політика повинна бути реалізована в відповідних діях органів виконавчої влади всіх рівнів та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення стимулювання процесів формування інноваційного потенціалу регіонів та створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіональної інноваційної інфраструктури шляхом забезпечення фінансової допомоги з державного бюджету,

здійснення постійного моніторингу виконання програм підтримки відповідних регіонів та реальних потреб певних регіонів [8, с. 57]. На регіональному та місцевому рівнях міські ради у містах місцеві державні адміністрації відіграють значну роль у безпосередньому сприянні та реальному, відчутному стимулюванні розвитку МСП. З цією метою створюється низка стратегій та програм підтримки різних напрямів,які теж необхідно враховувати[9, с.9].

Для визначення в подальшому поширеності застосування окремих засобів підтримки МСП розглянемо їх форми, які відповідають певним групам засобів і вказані в Законі Україні «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» і в проєкті Закону №1256, й доступну для аналізу практику застосування відповідних форм (видів) державної політики.

Передусім зауважимо, що до таких форм належать ті, які згадані у статтях 14, 16, 18–22 Закону «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [6]. Відповідні форми можуть реалізовуватися за допомогою засобів, інструментів, які при наданні державної допомоги застосовуються на різних рівнях (державному, місцевому та регіональному) системи державних органів і органів місцевого самоврядування.

Однією із затребуваних й ефективних форм є фінансова державна підтримка МСП. З огляду на те, що для класифікації видів фінансової підтримки враховуються, насамперед, фінансові інструменти, на яких базується перелік фінансових послуг, що надаються з певними особливостями МСП. Тому доцільно навести перелік таких видів фінансової підтримки МСП з правової точки зору: 1) надання кредитів із меншою відсотковою ставкою; 2)часткова компенсація самого кредиту або відсотків, у тому числі повного погашення відсотків; 3) надання майна в лізинг з мінімалізацією лізингових платежів; 4 надання гарантій по позиках і кредитах МСП; 5) спрощена система оподаткування; 6) прийняття програм регіонального розвитку територій і громад із наданням пріоритетів для МСП через публічні закупівлі або державно-приватне партнерство.

Наступною, не менш важливою формою державної політики є інформаційна державна підтримка суб'єктів МСП, у тому числі

підприємців, яку необхідно розглядати окремо від підтримки інфраструктури МСП і яка може здійснюватися згідно зі ст. 18 Закону «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» шляхом:

1) створення й забезпечення функціонування інформаційних систем, інформаційно-телекомунікаційних мереж [6]. На сьогодні найбільш розгалужена інформація, що може бути що стане у нагоді МСП, знаходиться на сайті Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Фактично МСП може дізнатися про такі корисні сервіси для започаткування й ведення бізнесу [10]: Opendatabot, YouControl, Taxer, SMS Маяк, Бізнес-калькулятор, Податковий борг, Державні закупівлі, ProZorro, Електронний кабінет платника податків, надання адміністративних послуг підприємцям онлайн, надання державних послуг бізнесу. Проте аналітична й статистична інформація для МСП відсутня, тому малим і середнім підприємствам слід самостійно звертатися до ресурсів Держстату й вираховувати необхідні показники діяльності МСП по галузях, бо іншої інформації для формування стратегії підприємств взагалі немає;

2) надання інформації про: стан виконання державних, регіональних і місцевих програм розвитку МСП; стан розвитку МСП (відповідний напрям розглядався тільки у 2016–2017 рр. USAID при реалізації програми «Лідерство в економічному врядуванні» [3], тобто такий аналіз стану розвитку МСП не здійснюється регулярно); об'єкти інфраструктури підтримки МСП. При наявності такого напряму інформування МСП на сайті Міністерства розвитку громад та територій України відсутній розділ про об'єкти інфраструктури МСП, а посилання на регіональний рівень передбачає тільки надання прикладу формування «Агенції регіонального розвитку» в окремих областях. Проте для формування таких інституцій затверджене Типове положення відповідно до постанови КМУ від 11.02.2016 р. № 258 «Про затвердження типового положення про агенцію регіонального розвитку» [11], хоча в ньому відсутні повноваження агенцій щодо підтримки МСП; іншої інформації. Інформаційні функції здійснюються або пропонується виконувати різним структурам, які роз'єднані залежно від органів влади, місцевого самоврядування,

наявності саморегулівних організацій. На наш погляд, необхідність створення чіткої інформаційної мережі повинно стати елементом побудови державної політики й системи підтримки підприємництва, у тому числі МСП. За наявності при державних органах, органах місцевого самоврядування постійно діючої системи підтримки державна економічна політика проводитиметься цілеспрямовано, а додаткові недержавні організації будуть удосконалювати програми інформаційних або консультаційних послуг державної мережі.

Зауважимо, що за Законом «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [4] не менш важливою є консультаційна державна підтримка суб'єктів малого й середнього підприємництва, яка може здійснюватися шляхом:1) сприяння утворенню об'єктів інфраструктури підтримки, які надають консультаційні послуги суб'єктам малого й середнього підприємництва, та забезпеченню їх діяльності (наприклад, розміщення попередньої інформації про європейський проєкт «Мережа центрів підтримки бізнесу в Україні» [12]); 2) спрощення доступу до інформації в режимі реального часу.

Відповідно до Проєкту № 1256 [3] державна консультаційна підтримка додатково може забезпечуватися шляхом підтримки надання інформаційно-консультаційних послуг суб'єктам малого підприємництва з питань запровадження систем управління якістю, підвищення їх конкурентоспроможності, охорони праці й навколишнього природного середовища згідно з європейськими й міжнародними стандартами, а також захисту інтелектуальної власності (цей засіб підтримки сформульований як програмний напрямок).

Підсумовуючи огляд інформаційної та консультаційної форм державної політики у сфері регулювання МСП, необхідно констатувати, що з метою забезпечення економічної безпеки держави наведені форми необхідно використовувати через систему державних органів й організацій, органів місцевого самоврядування й організацій, які повинні існувати реально, а електронні (віртуальні) портали для надання послуг мають діяти в доповнення до реальних.

Закріпити на законодавчому рівні, що формами державної політики у сфері регулювання діяльності МСП є підтримка: фінансова;

інформаційна; консультаційна; МСП у сфері інновацій, науки та промислового виробництва; суб'єктів МСП, що провадять експортну діяльність; інфраструктурна; підготовка людського капіталу для МСП.

Перераховані форми державної політики повинні відображатися в законах, їх застосування має передбачатися підзаконними нормативно-правовими актами й розкриватися змістовно через перелік засобів, які можуть застосовуватися до МСП безпосередньо або через уповноважені організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27.06.2014 № 984_011. Дата оновлення: 30.11.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

2. Європейська хартія малих підприємств: Міжнародний документ від 19.06.2000 р. № 994_860. Дата оновлення: 19.06.2000 URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_860.

3. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Проєкт Закону від 04.12.2014 р. № 1256. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52717.

4. Учасники національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського. Харків: Право, 2018. 270 с.

5. Глібко С. В. Проданова М. А. Щодо визначення інфраструктури окремих галузей сфери матеріального виробництва: правовий аспект. *Право та інноваційне суспільство.* 2018. Вип. 2. С. 31–36.

6. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. Дата оновлення: 02.04.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17.

7. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 02.04.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

8. Подрез-Ряполова І. В. Проблемні питання регламентації функціонування регіональної інноваційної інфраструктури. *Право та інноваційне суспільство.* 2018. Вип. 2(11). С. 55-61.

9. Глібко С. В.,Атаманова Ю. Є., Черкасов О. В., Карбовська К. А., Стріжкова А. В. Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні

(регіональний аспект) : наукове видання / Харків. Нац. акад. прав. наук України, НДІ прав. забезп. інновац. розвитку, Харків : Право, 2018. 94 с.

10. Корисні сервіси для започаткування та ведення бізнесу. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3cf285fd-4331-4457-9b161c03e746ebc0&title=KorisniServisiDliaZapochatkuvanniaTaVedenniaBiznesu

11. Типове положення відповідно до постанови КМУ від 11.02.2016 р. № 258 Про затвердження типового положення про агенцію регіонального розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 р. № 258. Дата оновлення: 11.02.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2016-%D0%BF

12. «Мережа центрів підтримки бізнесу в Україні». URL: https://eu4business.eu/uk/programme/eu4business-merezha-centriv-pidtrymky-biznesu-v-ukrayini.

REFERENCES

1. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony: Uhoda vid 27.06.2014. № 984_011. Data onovlennia: 30.11.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].

2. Yevropeiska khartiia malykh pidpryiemstv: Mizhnarodnyi dokument vid 19.06.2000 r. № 994_860. Data onovlennia: 19.06.2000. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_860 [in Ukrainian].

3. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpryiemnytstva v Ukraini: Proiekt Zakonu vid 04.12.2014 r. № 1256. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52717 [in Ukrainian].

4. Uchasnyky natsionalnoi innovatsiinoi systemy: instytutsiino-funktsionalnyi analiz v pravi: monohrafiia. S. V. Hlibko, Yu. V. Heorhiievskiy (Ed.). (2018). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

5. Hlibko S. V. Prodanova M. A. (2018). Shchodo vyznachennia infrastruktury okremykh haluzei sfery materialnoho vyrobnytstva: pravovyi aspekt. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo - Law and innovation society, issue 2, 31-36* [in Ukrainian].

6. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpryiemnytstva v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 r. № 4618-VI. Data onovlennia: 02.04.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17 [in Ukrainian].

7. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 436-IV. Data onovlennia: 02.04.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15 [in Ukrainian].

8. Podrez-Riapolova I. V. (2018). Problemni pytannia rehlamentatsii funktsionuvannia rehionalnoi innovatsiinoi infrastruktury. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo - Law and innovation society, issue 2(11), 55-61* [in Ukrainian].

9. Hlibko C. V.,Atamanova Yu. Ye., Cherkasov O. V., Karbovska K. A., Strizhkova A. V. (2018). Analiz pravovoho rehuliuvannia diialnosti innovatsiinykh struktur, pidtrymky maloho ta serednoho pidpryiemnytstva v Ukraini (rehionalnyi aspekt). Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].

10. Korysni servisy dlia zapochatkuvannia ta vedennia biznesu. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3cf285fd-4331-4457-9b161c03e746ebc0&title=KorisniServisiDliaZapochatkuvanniaTaVedenniaBiznesu [in Ukrainian].

11. Typove polozhennia vidpovidno do postanovy KMU vid 11.02.2016 r. № 258 Pro zatverdzhennia typovoho polozhennia pro ahentsiiu rehionalnoho rozvytku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.02.2016 r. № 258. Data onovlennia: 11.02.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2016-%D0%BF [in Ukrainian].

12. «Merezha tsentriv pidtrymky biznesu v Ukraini». URL: https://eu4business.eu/uk/programme/eu4business-merezha-centriv-pidtrymky-biznesu-v-ukrayini [in Ukrainian].

Котяй Тетяна Вікторівна
молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України

КОНТРОЛЬ ВНЗ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ УТВОРЕНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті досліджені правові засади трансферу технологій з університетів у бізнес-середовище. Автором надані пропозиції щодо можливості вищих навчальних закладів бути засновниками господарських товариств.

Ключові слова: інноваційний бізнес, старт-ап, спін-оф, університети, трансфер технологій, акціонерне товариство публічного характеру, товариство з обмеженою відповідальністю.

Kotiai Tetiana
Research Assistant of Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine

CONTROL OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS ON THE ACTIVITIES OF ESTABLISHED ENTERPRISES

The article examines the legal basis for technology transfer from universities to the business environment. The author provides suggestions on the possibility of higher education institutions to be founders of business associations.

Keywords: innovative business, startup, spinoff, universities, technology transfer, a joint stock partnership, a limited liability partnership.

Сучасні університети, власне ті з них, які є технологічно-обладнаними та кадрово забезпечені – це ідеальне середовище для формування первинної атмосфери інноваційного бізнес-клімату, оскільки вищий навчальний заклад (далі – ВНЗ) має всі необхідні умови, структурні відділи, тобто центри передачі технологій, що в подальшому сприяє подоланню інституційних бар'єрів на шляху до міжнародних ринків. Окрім того, це можливість отримання від університету науково-практичних консультацій для успішної реалізації перспективних інноваційних продуктів та технологій [1].

Ведучи мову про організацію трансферу технологій (далі – ТТ) з університетів у бізнес-середовище, відразу відзначимо про невідповідність у законодавчому регулюванні питань, що нами розглядатимуться. Так, не узгоджені норми глави 34 «Правове регулювання інноваційної діяльності» Господарського кодексу України (далі – ГКУ) та положення Закону України «Про інноваційну діяльність» стосовно визначення поняття «інноваційна діяльність». Оскільки інноваційна діяльність є основою трансферу технологій, подолання такої розрізненості є вкрай важливим завданням. У Законі України «Про інноваційну діяльність» зазначено, що інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ри-

нок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Водночас п. 1 ст. 325 ГКУ визначає, що інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.

Очевидно, що визначення інноваційної діяльності, надане ГКУ, не відповідає цілям інноваційної діяльності, що пов'язані із комерціалізацією розробок і отриманням прибутку, а отже, не сприяє успішному інноваційному розвитку.

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», який надає визначення вказаної діяльності та встановлює, що є науковою (науково-технічною) продукцією, не регулює, однак, визначення ознак, видів, форм та інструментів державно-приватного партнерства в науково-технічній та інноваційній сфері, механізмів участі держави, зокрема на рівні проведення наукових та науково-дослідних робіт, впровадження у виробництво (інноваційні центри та центри ТТ, спільне фінансування проектів з ТТ, інноваційних проектів тощо), територіальної інноваційної інфраструктури (технологічні й наукові парки, бізнес-інкубатори), створення інноваційних підприємств, діяльності інноваційних фондів (венчурних організацій), що фінансують створення інноваційних підприємств тощо [2].

Своєю чергою, інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» належать до інноваційних підприємств, що розробляють, виробляють і реалізують інноваційні продукти (продукцію) чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70% загального обсягу його продукції або послуг. Однак зарахування останніх до суб'єктів інноваційної діяльності є спірним питанням, оскільки інноваційні структури згідно з постановою КМУ «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» можуть не мати організаційно-правової форми юридичної особи. Очевидно, що Закон у цій частині потребує удосконалення щодо визначення ролі та

місця профільної інфраструктури у здійсненні інноваційної діяльності.

Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» закріплює правові, економічні, організаційні та фінансові засади державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій, що спрямовані на забезпечення ефективного використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України, серед них і розширення міжнародної науково-технічної співпраці у цій сфері, зокрема, проведення державної експертизи. Остання обґрунтовує можливості використання технологій та/або їх складових на території України або передавання майнових прав на них за межі України. Окрім цього, під час проведення державної експертизи визначається орієнтовна ринкова ціна технології та обладнання або розмір плати за їх використання. Так, вищевказаним Законом передбачено, що між підприємством, установою чи організацією, у якій створено технологію та/або куди здійснюється її трансфер, і авторами технології укладається договір, в якому визначають майнові права, що передаються за цим договором, умови виплати та розмір винагороди за передавання і використання майнових прав на технологію. Приписом ст. 19 цього Закону встановлено, що ціна технологій чи розмір плати за їх використання є істотною умовою укладення договорів про трансфер технологій. А припис ст. 21, якою визначено обмеження щодо укладення договорів про трансфер технологій, вимагає не допускати укладення таких договорів, що передбачають здійснення виплат, які істотно перевищують ціну технології та її складових.

Однак норми Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» у частині цільового субсидіювання та кредитування трансферу технологій, а саме ст. 1 та ст. 21, не застосовуються. Тому суттєвим недоліком Закону є відсутність прописаного механізму декларування податкових пільг щодо трансферу технологій, що в нинішніх економічних умовах значно сповільнює їх розвиток.

Очевидно, що чинним законодавством неодноразово підтверджено позицію держави щодо важливості встановлення вартості техно-

логій, які підлягають трансферу. Проте аналіз законодавчого масиву з питань трансферу технологій та інноваційної діяльності свідчить, що на загальнодержавному рівні відсутні комплексні нормативно-правові акти щодо порядку розрахунків економічно обґрунтованої вартості таких технологій.

У контексті трансферу технологій з університетів у бізнес-середовище необхідно відзначити особливе місце Закону України «Про вищу освіту», оскільки ухвалення останнього в редакції 2014 р. суттєво підвищило роль академічних установ у трансфері технологій. Відповідно до припису ст. 65 означеного Закону, наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) є невід'ємною складовою освітньої діяльності та провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої та виробничої діяльності в системі вищої освіти. Для університетів, академій, інститутів провадження наукової та науково-технічної діяльності обов'язкове. Суб'єктами наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є наукові, науково-педагогічні працівники, особи, які навчаються у ЗВО, інші працівники ЗВО, а також працівники підприємств, які спільно з вищими навчальними закладами провадять наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність, основною метою якої є здобуття нових наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентно-спроможних технологій, видів техніки, матеріалів тощо для забезпечення інноваційного розвитку суспільства, підготовки фахівців інноваційного типу. А тому вітчизняне бюджетне забезпечення ЗВО необхідно максимально можливо наблизити до європейського таким чином, щоб була змога ефективно використовувати ці кошти для програм стимулювання інтелектуальної діяльності університетів.

Вочевидь, та обмежена кількість нормативно-правових актів, що пов'язані з правовим регулюванням інноваційних процесів, діють відокремлено один від одного. Окрім того, не слід нехтувати роллю підзаконних актів у врегулюванні питань трансферу технологій та інноваційної діяльності, бо за умов визнання формування інноваційної моделі економіки України стратегічним на-

ціональним інтересом досягти практичних результатів можливо лише з дотриманням єдиного правового механізму регулювання на загальнодержавному рівні, що на перспективу сприятиме подальшій адаптації української системи законодавства до європейських стандартів.

Академічне підприємництво, про яке йдеться у науковій літературі, є необхідною умовою життєдіяльності провідних університетів світу, проте Україна рухається у цьому напрямку сповільненими темпами. Вітчизняна економіка орієнтована на розвиток традиційного, але не інноваційного підприємництва. Водночас наявність університету є одним з найважливіших факторів успішного технологічного поступу країни. Перш за все, університет – це інтелектуальний осередок. Окрім того, університети залучають значні обсяги фінансування для проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (далі – НДДКР), в результаті чого з'являються винаходи. Тому сучасні ЗВО мають всі шанси стати центром такого підприємництва, поєднавши взаємодії комерційного, освітнього та наукового просторів.

Таким чином, реалізація сучасних прибуткових інноваційних проектів (старт-апів чи спін-офів) у формі малих інноваційних підприємств є сучасною формою ефективної комерціалізації економічно-перспективної ідеї, а університет є досконалим осередком для впровадження першого стартап-замислу [3].

Одним із варіантів організації трансферу технологій із залученням вітчизняних ЗВО, запропонованих у науковій літературі, є здійснення комерціалізації результатів НДДКР через створений за участю ЗВО спін-оф.

За цією схемою інститут самостійно або із залученням партнера інноваційної компанії, що спеціалізується на наданні послуг з інноваційного менеджменту, засновує спін-оф. Згідно із ГКУ, організаційно-правовою формою такої компанії може бути господарське товариство.

Так, спін-оф розробляє нову технологію або ж освоює виробництво інноваційної продукції, засноване на результатах наукових досліджень університету. Своєю чергою, промислове підприємство

купує у спін-офу технологію або продукцію. Як варіант, спін-оф сам продає на ринку свою продукцію. Отриманий спін-офом прибуток розподіляється наступним чином: університет отримує платежі роялті, інноваційна компанія – платіж за надання послуг з інноваційного менеджменту, інвестор – платіж у розмірі інвестиції та плату за користування його капіталом [4].

У науковій літературі представлені й інші можливі моделі, зокрема, модель, що ґрунтується на продажу університетом ліцензій на технології, які ним розроблені й захищені правом власності відповідно; модель, заснована на створенні університетом компаній типу «спін»; модель, що передбачає трансфер технологій у формі стартапів; модель, що ґрунтується на укладанні договору про спільну діяльність з/без створення юридичної особи; модель науково-технічної співпраці університету і партнерів. У кожній з них обов'язковими суб'єктами трансферу технологій є університет і центр трансферу технологій (далі – ЦТТ) або аналогічна структура, яка виконує функції ЦТТ.

Ключовим моментом є те, що спочатку університет передає розроблену технологію у вигляді дослідно-конструкторської документації (далі – ДКД) у створений при ньому ЦТТ, а згодом на підставі оцінювання трансферопридатності технології ЦТТ визначає оптимальний варіант її трансферу.

У будь-якому разі вибір моделі трансферу технологій ґрунтується на прогнозуванні ринку, а саме змін кожного з суб'єктів господарювання, що пов'язані процесом трансферу технологій, тенденцій та специфіки ринку цієї технології. Власне таке прогнозування результатів і наслідків вибору того чи іншого варіанта трансферу технологій з університетів у бізнес-середовище надає можливість оцінювання тих чи інших досліджуваних параметрів із перспективою аналізу майбутнього розвитку технології, змін зовнішнього середовища, а також оперативного реагування на ці зміни.

Серед можливих бізнес-форм трансферу технологій у бізнес-середовище, на нашу думку, є спін-оф у формі акціонерного товариства публічного характеру. У практичній діяльності сучасних публічних акціонерних товариств їх учасники працюють за визначе-

ними загальною стратегією напрямами діяльності, одним із яких є інвестиційна діяльність. Метою інвестиційної діяльності будь-якого підприємства, у тому числі й акціонерного товариства публічного характеру, є пошук можливих шляхів залучення нових інвестиційних ресурсів. Водночас таке підприємство може акумулювати і власні інвестиційні ресурси для визначених потреб.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про акціонерні товариства», акціонерне товариство не відповідає за зобов'язаннями акціонерів, а акціонери не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, тільки в межах належних їм акцій. Більше того, публічний характер товариства передбачає, що його акції розміщатимуться на основі публічної пропозиції та/або будуть допущені до торгів на фондовій біржі в частині включення до біржового реєстру. Таким чином, акціонерами можуть стати всі, хто спроможний придбати акції. Єдине застереження – така форма застосовується щодо ВНЗ та наукових установ приватної форми власності.

Щодо ВНЗ державної форми власності, то на підставі ст. 60 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» державні наукові установи (крім державних наукових установ оборонно-промислового комплексу), державні університети, академії, інститути мають право бути засновниками та співзасновниками господарських товариств та беруть участь у формуванні статутного капіталу такого господарського товариства виключно шляхом внесення до нього майнових прав інтелектуальної власності, виключні майнові права на які зберігаються за державною науковою установою або державним університетом, академією, інститутом. Таким чином йдеться про доцільність створення господарського товариства з обмеженою відповідальністю, що корелятивно видаткам, передбаченим на утримання такого товариства.

Однак із перспективою залучення інвестицій для подальшої комерціалізації результатів досліджень та інноваційної діяльності підприємств акціонерне товариство є більш привабливою формою, оскільки дозволяє залучити більшу кількість суб'єктів як власників акцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клімова Г. П. Формування інноваційного клімату у ВНЗ. *Право та інновації*. 2013. № 4. С. 34–40. URL: http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/191

2. Глібко С. В. Правове регулювання діяльності наукового парку як суб'єкта національної інноваційної системи. *Право та інновації*. 2017. № 4 (20). С. 15–27. URL: http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/294/235

3. Внукова Н. М., Пукала Р. Проблеми вибору спеціальних видів фінансування інноваційного підприємництва. *Право та інновації*. 2018. № 1 (21). С. 7–12. URL: http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/309/268.

4. Мрихіна О. Б. Трансфер технологій з університетів у бізнес-середовище: парадигма, концепція та інструментарій оцінювання. Львів: Вид-во Львівської Політехніки. 2018. 440 с.

REFERENCES

1. Klimova H. P. (2013). Formuvannia innovatsiinoho klimatu u VNZ. *Pravo ta innovatsii – Law and innovation, 4, 34–40*. URL: http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/191 [in Ukrainian].

2. Hlibko S. V. (2017). Pravove rehuliuvannia diialnosti naukovoho parku yak subiekta natsionalnoi innovatsiinoi systemy. *Pravo ta innovatsii – Law and innovation*, *4 (20), 15–27*. URL: http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/294/235 [in Ukrainian].

3. Vnukova N. M., Pukala R. (2018). Problemy vyboru spetsialnykh vydiv finansuvannia innovatsiinoho pidpryiemnytstva. *Pravo ta innovatsii – Law and innovation*, *1 (21), 7–12*. URL: http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/309/268 [in Ukrainian].

4. Mrykhina O. B. (2018). Transfer tekhnolohii z universytetiv u biznes-seredovyshche: paradyhma, kontseptsiia ta instrumentarii otsiniuvannia. Lviv: Vyd-vo Lvivskoi Politekhniky [in Ukrainian].

Кохан Вероніка Павлівна
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України
ORCID: 0000-0002-3129-9266

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ГРОМАДЯН ЄВРОСОЮЗУ

У статті досліджується історія розвитку поняття цифрової компетентності громадян у Європейському Союзі як однієї з ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Автором досліджені основні документи Європейського Союзу з розвитку цифрових компетентностей громадян.

Ключові слова: цифрова компетентність, Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя, рамка цифрової компетентності громадян ЄС.

Kokhan Veronika
PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-3129-9266

DIGITAL COMPETENCE OF EU CITIZENS

The article explores the history of the development of the concept of digital competence of citizens in the European Union as one of the key competences for lifelong learning. The author examines the main documents of the European Union on the development of citizens' digital competences.

Keywords: digital competence, European Reference Framework of Key Competencies for Lifelong Learning, The Digital Competence Framework 2.0.

Європейський парламент і Рада Європейського Союзу 17 січня 2018 року схвалили Рамкову програму оновлених ключових ком-

петентностей для навчання протягом життя (Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя 2018 р.) [1].

У цьому документі оновлено перелік і назви ключових компетентностей, визначених Європейським Союзом, порівняно з попередньою редакцією 2006 року [2]. Однак, кількість ключових компетенцій не змінилася – їх залишилося вісім.

Ключові компетентності – це такі компетентності, які потрібні всім індивідуумам для особистісної реалізації та розвитку, працевлаштування, соціальної інтеграції, сталого способу життя, успішного життя в мирних суспільствах, управління здоровим способом життя та активного громадянства.

Вони набуваються в перспективі освіти впродовж життя від раннього дитинства впродовж дорослого життя, а також засобами формальної, неформальної та інформальної освіти в усіх контекстах, охоплюючи сім'ю, школу, робоче місце, соціальне оточення та інші громади. Саме так визначається поняття ключових компетенцій у Європейській довідковій рамці ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018 р.) [1].

Четвертою ключовою компетенцією визнано цифрову компетентність. Цифрова компетентність – це впевнене, критичне і відповідальне використання та взаємодія з цифровими технологіями для навчання, професійної діяльності (роботи) та участі у житті суспільства.

Отже, починаючи з 2006 року, цифрова компетентність була визнана у Європейському Союзі однією з ключових компетентностей для навчання впродовж життя, а вже у 2013 році було розроблено першу Європейську рамку цифрової компетентності громадян, відому також як DigComp (Digital Competence), яка у 2016-2017 роках була доопрацьована [3].

Оновлена рамка цифрової компетентності громадян ЄС на сьогодні складається з 5 основних блоків компетенцій та містить 21 компетенцію, що до них входить.

Таблиця

«Блоки цифрової компетентності та їх опис»

Сфера компетентності	**Опис (дескриптор)**
1. Інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними	1.1 Вміння шукати, фільтрувати дані, інформацію та цифровий контент. 1.2 Вміння оцінювати дані, інформацію та цифровий контент. 1.3 Вміння використовувати та управляти даними, інформацією та цифровим контентом.
2. Комунікація та взаємодія	2.1 Вміння спілкуватися через використання цифрових технологій. 2.2 Вміння ділитися інформацією завдяки використанню цифрових технологій. 2.3 Вміння контактувати із суспільством, користуватися державними та приватними послугами завдяки використанню цифрових технологій. 2.4 Вміння взаємодіяти завдяки використанню цифрових технологій. 2.5 Знання «нетикету» (від англ. network та etiquette), тобто володіння правилами поведінки та етикету в цифровому середовищу. 2.6 Управління цифровою ідентичністю, тобто вміння створювати та управляти аккаунтами.
3.Цифровий контент	3.1 Створення цифрового контенту. 3.2 Вміння змінювати, покращувати, використовувати цифровий контент задля створення нового контенту. 3.3 Обізнаність щодо авторських прав та політики ліцензування відносно даних, інформації та цифрового контенту. 3.4 Програмування, тобто вміння писати програмний код.

Сфера компетентності	Опис (дескриптор)
4. Безпека	4.1 Вміння захистити пристрої та контент, знання заходів безпеки, розуміння ризиків та загроз. 4.2 Захист персональних даних та приватності. 4.3 Охорона здоров'я, тобто знання та навички для збереження свого здоров'я та інших з точки зору як екології використання цифрових технологій, так і ризиків, загроз безпеці громадян. 4.4 Захист навколишнього середовища, тобто розуміння впливу цифрових технологій на екологію, навколишнє середовище, з точки зору їх утилізації, а також їх використання, що може нанести шкоду, наприклад, об'єктам критичної інфраструктури і т.д.
5. Вирішення проблем	5.1 Вміння вирішувати технічні проблеми, що виникають із комп'ютерною технікою, програмним забезпеченням, мережами і т.д. 5.2 Вміння визначати потреби та знаходити відповідні технічні рішення, або кастимізувати цифрові технології до власних потреб. 5.3 Креативне користування, або вміння завдяки цифровим технологіям створювати знання, процеси та продукти, індивідуально або колективно, з метою вирішення повсякденних життєвих та професійних проблем і т.д. 5.4 Вміння самостійно визначати потребу в отриманні додаткових нових цифрових навичок.

В Україні немає національного стандарту цифрових компетентностей громадян, на цей час відбувається його розробка шляхом реалізації проєкту ЄС «Рамкова структура цифрових компетентностей

для українських вчителів та інших громадян» (dComFra), про що виданий наказ Міністерства освіти і науки України № 366 від 15 березня 2019 року [4].

До початку 2018 року термін «цифрові навички та компетенції» взагалі не згадувався в офіційно прийнятих нормативно-правових актах в Україні. Певний прорив в даному контексті відбувся після розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [5], яка окреслила більш конкретні кроки у напрямі розбудови системи для підвищення цифрової грамотності населення України, зокрема: 1) внесення змін до реєстру професій та розроблення програми впровадження цифрових спеціальностей у відповідні учбові програми профільних навчальних закладів; 2) розроблення проекту щодо розвитку цифрових навичок громадян та модернізації систем дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), вищої освіти та освіти дорослих, у тому числі з урахуванням моделей державно-приватного партнерства та створення відповідних стимулів для розвитку неформальної освіти.

Володіння цифровими навичками та вміннями – є умовою ефективного використання всесвітньої мережі Інтернет. Вони дозволяють вирішувати в режимі он-лайн такі питання повсякденного життя, як пошук роботи, освіти, заснування бізнесу, подорожі, придбання автомобілю, інші приватні й комерційні операції [6, с. 5-6]. Отже, Європейська рамка цифрової компетентності громадян слугує орієнтиром для розвитку стратегічного планування ініціатив із цифрової компетентності на національному рівні в Україні.

Література

1. Commission Staff Working Document Accompanying the Document Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for LifeLong Learning SWD/2018/014 final – 2018/08 (NLE). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:0014:FIN.

2. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя: Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18.12.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975.

3. Vuorikari, R., Punie, Y., Carretero Gomez S., Van den Brande, G. (2016). DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: The Conceptual Reference Model. Luxembourg Publication Office of the European Union. EUR 27948 EN. doi:10.2791/11517. URL: ublications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101254/jrc101254_digcomp%202.0%20the%20digital%20competence%20framework%20for%20citizens.%20update%20phase%201.pdf.

4. Про реалізацію проекту ЄС «Рамкова структура цифрових компетентностей для українських вчителів та інших громадян (dComFra): Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.03.2019 р. № 366. Дата оновлення: 15.03.2019. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-realizaciyu-proektu-yes-ramkova-struktura-cifrovih-kompetentnostej-dlya-ukrayinskih-vchiteliv-ta-inshih-gromadyan-dcomfra.

5. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018р. № 67-р. Дата оновлення: 24.12.2019. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80.

6. Гетьман А. П., Атаманова Ю. Є., Мілаш В. С. Правове регулювання відносин у мережі Інтернет: монографія. Харків, 2016. 360 с.

REFERENCES

1. Commission Staff Working Document Accompanying the Document Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for LifeLong Learning SWD/2018/014 final – 2018/08 (NLE). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:0014:FIN [In English].

2. Pro osnovni kompetentsii dlia navchannia protiahom usoho zhyttia: Rekomendatsiia 2006/962/YeS Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady (YeS) vid 18.12.2006 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975 [In Ukrainian].

3. Vuorikari, R., Punie, Y., Carretero Gomez S., Van den Brande, G. (2016). DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: The Conceptual Reference Model. Luxembourg Publication Office of the European Union. EUR 27948 EN. doi:10.2791/11517. URL: ublications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101254/jrc101254_digcomp%202.0%20the%20digital%20competence%20framework%20for%20citizens.%20update%20phase%201.pdf [In English].

4. Pro realizatsiiu proektu YeS «Ramkova struktura tsyfrovykh kompetentnostei dlia ukrainskykh vchyteliv ta inshykh hromadian (dComFra):

Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 15.03.2019 r. № 366. Data onovlennia: 15.03.2019. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-realizaciyu-proektu-yes-ramkova-struktura-cifrovih-kompetentnostej-dlya-ukrayinskih-vchiteliv-ta-inshih-gromadyan-dcomfra [In Ukrainian].

5. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoi ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018-2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.01.2018r. № 67-r. Data onovlennia: 24.12.2019. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80 [In Ukrainian].

6. Hetman, A. P., Atamanova, Yu. Ye., Milash, V. S. (2016). Pravove rehuliuvannia vidnosyn u merezhi Internet. Kharkiv [In Ukrainian].

Любчич Анна Миколаївна
кандидат юридичних наук, учений секретар НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0002-6492-4179

ЗАГОТІВЛЯ ДЕРЕВИНИ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Розкрито особливості правові аспекти заготівлі деревини, як одному з видів спеціального використання лісових ресурсів. Зроблено висновок про те, що безоплатна заготівля громадянами деревної сировини, у т.ч. хворост-та, діючим законодавством України не передбачена.

Ключові слова: заготівля деревини, хворост, лісові ресурси.

Liubchych Anna
PhD, Scientific Secretary of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-6492-4179

WOOD PROCESSING AS ONE OF THE SPECIAL USES OF FOREST RESOURCES: LEGAL ASPECT

The legal aspects of timber harvesting as a type of special use of forest resources are revealed. It is concluded that free harvesting of raw materials and the firewood by the citizens the current legislation of Ukraine is not provided.

Keywords: logging, firewood, forest resources.

У відповідності до статті 19 Лісового кодексу України (далі – ЛКУ) [1], органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Відповідно до статті 65 Лісового кодексу України використання лісових ресурсів може здійснюватися в порядку загального і спеціального використання [1].

Статтею 66 («Загальне використання лісових ресурсів») ЛКУ громадяни мають право в лісах державної та комунальної власності, а також за згодою власника в лісах приватної власності вільно перебувати, безоплатно без видачі спеціального дозволу збирати для власного споживання дикорослі трав'яні рослини, квіти, ягоди, горіхи, гриби тощо, крім випадків передбачених цим кодексом та іншими законодавчими актами України [1].

За статтею 67 («Спеціальне використання лісових ресурсів») ЛКУ до спеціального використання відносяться, крім іншого, заготівля деревини [1].

Згідно «Короткого тлумачного словника-довідника понять і термінів лісівництва», дерево - багаторічна рослина зі стеблами, що одерев'яніли і корінням; в дереві завжди відрізняється головне стебло - стовбур з гілками, який утворює крону [2]. У відповідності до «Словника української мови» деревина - те саме, що і дерево [3].

Порядок та умови здійснення спеціального використання лісових ресурсів встановлюються Кабінетом Міністрів України (стаття 67 ЛКУ) [1].

Постановою КМУ №761 від 23.05.2007 «Про врегулювання пи-

тань щодо спеціального використання лісових ресурсів» був затверджений «Порядок спеціального використання лісових ресурсів» [4], який визначив умови і механізм спеціального використання лісових ресурсів – заготівлі деревини під час проведення рубок головного користування, тощо.

Постановою КМУ №724 від 12.05.2007 затверджені «Правила поліпшення якісного складу лісів» [5], які визначають основні вимоги до здійснення лісогосподарських заходів, спрямованих на підвищення стійкості та продуктивності деревостанів, збереження біорізноманіття лісів, їх оздоровлення і посилення захисних, санітарно-гігієнічних, оздоровчих та інших функцій шляхом проведення рубок формування і оздоровлення лісів. Під час проведення рубок формування і оздоровлення лісів застосовуються такі рубки: догляду, санітарні, лісовідновні, переформування, пов'язані з реконструкцією, ландшафтні.

«Санітарні правила в лісах України», затверджені постановою КМУ № 555 від 27.07.1995 зі змінами, внесеними постановою КМУ № 756 від 26.10.2016 [6], як сукупність норм щодо здійснення заходів з поліпшення санітарного стану лісів та санітарних вимог, які встановлюються з метою охорони та захисту лісів під час ведення лісового господарства, використання лісових ресурсів. Для поліпшення санітарного стану лісів здійснюються такі заходи: вибіркові санітарні рубки; суцільні санітарні рубки; ліквідація захаращеності. Вибіркові санітарні рубки проводяться власниками лісів, постійними лісокористувачами шляхом вилучення з насаджень сухостійних, відмираючих, дуже ослаблених внаслідок пошкодження насаджень пожежами, шкідниками, хворобами лісу і внаслідок аварій та стихійного лиха окремих дерев або їх груп (пункт 12). Ліквідація захаращеності здійснюється шляхом прибирання поваленого сухостою (з відхиленням стовбура більше ніж на 30 градусів від вертикальної осі) та хмизу (пункт 34). Ліквідація лісосічної захаращеності незалежно від її обсягів призначається власниками лісів, постійними лісокористувачами та здійснюється в процесі рубок (пункт 35). Ліквідація позалісосічної захаращеності призначається та здійснюється одночасно з іншими лісогосподарськими заходами; як окремий за-

хід ліквідація позалісосічної захаращеності проводиться у разі, коли здійснення інших лісогосподарських заходів недоцільне, а обсяг захаращеності на одному гектарі насадження становить у молодняках 1 і більше куб. метрів, а в середньовікових, пристиглих, стиглих та перестійних деревостанах – 3 і більше куб. метрів (пункт 35).

Виходячи з викладеного, заготівля деревини є одним із видів спеціального використання лісових ресурсів та проводиться у ході виконання лісогосподарських заходів, які мають назву «рубки». Згідно ДСТУ 3404-96 «Лісівництво. Терміни та визначення» [7], рубання лісу (рубка лісу) це рубання та видалення дерев з лісу; розрізняють види рубок: головного користування, догляду, лісовідновні, санітарні, тощо.

У відповідності до статті 19 ЛКУ виключне право на заготівлю деревини мають постійні лісокористувачі [1].

Спеціальне використання лісових ресурсів здійснюється в межах лісових ділянок, виділених для цієї мети (стаття 67 ЛКУ) [1].

Згідно із статтею 69 Лісового кодексу України [1] спеціальне використання лісових ресурсів (у т.ч. заготівля деревини) на виділеній лісовій ділянці проводиться за спеціальним дозволом - лісорубним квитком. Лісорубний квиток на заготівлю деревини видається лісгоспом, а на рубки головного користування – Управлінням.

Підпунктом 1.1 ДСТУ 3071-95 «Продукція лісозаготівельної промисловості. Терміни та визначення» [8] визначено, що «деревна сировина» це (крім іншого) *повалені дерева* та *відходи лісозаготівель,* призначені для перероблення чи використання як паливо. Цим чинним стандартом дерева не розділені на сирорстучі чи сухостійні, тобто йдеться про усі дерева відносяться до терміну «деревна сировина». У пункті 34 «Санітарних правил в лісах України» йдеться про «прибирання *поваленого сухостою*». Значення терміну «хмиз» було визначене РСТ УССР 1325-79, який скасований та в замін якого був прийнятий нормативний документ ДСТУ 2034-92 «Відходи деревинні. Загальні технічні умови.» [9]. Таким чином, терміни «валежник», «сушняк» та «хмиз» у лісовому законодавсті України – відсутні.

Згідно ДСТУ 2034-92 [9], відходи лісозаготівель, це деревні залишки, що утворилися при звалюванні дерев, очистці стовбурів від

сучків, розкряжуванні хлистів та ін. До відходів віднесено, крім іншого, *хворост* – молоді деревця і лісоматеріали діаметром менше 4 см довжиною від 200 до 600 см, що складаються із тонких стовбурів, зрізаних вершин, *гілок* і *сучків* дерев, зрубаних з кореня під час лісозаготівель (проведення рубок). ДСТУ 3071-95 [8] визначено: *гілки* – живі пагони, що відходять від стовбура і утворюють крону дерева; *сучки* – частина відмерлих чи живих гілок на стовбурі.

Ліквідний деревний запас це частина надземного деревного запасу, який використовується в конкретних економічних умовах.

Відходи лісозаготівель можуть використовуватися як паливо (дрова – 31.12.2018; деревина дров'яна для непромислового використання – з 01.01.2019) для власних потреб, тобто вони можуть бути частиною ліквідного деревного запасу (ліквідною продукцією).

Згідно ТУ У 16.1-00994207-005:2018 «Деревина дров'яна. Класифікація, облік, технічні вимоги. Технічні умови.» [10], *деревина дров'яна непромислового використання* – лісоматеріали та листяних порід деревини, розрізані вздовж і поперек та/або колоті, що використовуються у якості палива в таких побутових пристроях для спалювання, як печі, каміни і системи центрального опалення. Деревину дров'яну може бути отримано з наступної сировини: цілих дерев без коріння; деревини стовбурової; крупномірних відходів лісозаготівель (товсті гілки, верхівки тощо).

У відповідності до статті 77 ЛКУ [1], спеціальне використання лісових ресурсів, крім розміщення пасік, є платним. Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів встановлюється Податковим кодексом України. За ліквід з крони встановлюється рентна плата у розмірі 40 відсотків, а за порубкові залишки, що підлягають використанню, - 20 відсотків ставок рентної плати за дров'яну деревину відповідної лісової породи (пункт 256.9) [11].

Виходячи з вищевикладеним, керуючись нормами чинного законодавства – безоплатна заготівля громадянами деревної сировини, у т.ч. хвороста, діючим законодавством України не передбачена.

У зв'язку з існуванням попиту з боку населення на відходи (*у т.ч. хворост*) лісозаготівель для використання у якості дров та необхідності наведення належного санітарного стану в лісах, а також

забезпечення дотримання вимог чинного лісового та іншого природоохоронного законодавства України, Управління спільно з підпорядкованими лісгоспами опрацьовує кошториси на встановлення мінімально допустимих цін на лісопродукцію, яка буде являти собою: а) зазначені відходи (у т.ч. хворост); б) ліквід із крони. Інформація про ціни на зазначені види лісопродукції буде оприлюднена після їх затвердження разом з іншим (порядком оформлення, тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 р. № 3852-XII. Дата оновлення: 20.05.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12.

2. Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва / М-во освіти і науки України, НЛТУ України; укладач. Р. Вінтонів, О. Гриджук. Львів : НЛТУ України, 2009. 87с.

3. Словник української мови: у 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка. 1970-1980.

4. Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів : Постанова Каб. Міністрів України від 23.05.2007 р. №761. Дата оновлення: 22.03.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-%D0%BF.

5. Правила поліпшення якісного складу лісів : Постанова Каб. Міністрів України від 12.05.2007 р. №724. Дата оновлення: 22.03.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF.

6. Санітарні правила в лісах України : Постанова Каб. Міністрів України від 27.07.1995 р. № 555. Дата оновлення: 22.03.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF.

7. ДСТУ 3404-96. Лісівництво. Терміни та визначення. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 1997. URL: https://www.twirpx.com/file/593498/.

8. ДСТУ 3071-95. Продукція лісозаготівельної промисловості. Терміни та визначення. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 1996. URL: http://epicentre.com.ua/dstu-3071-95-nrm1163.html.

9. ДСТУ 2034-92. Відходи деревинні. Загальні технічні умови. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 1992. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=64556.

10. ТУ У 16.1-00994207-005:2018. Деревина дров'яна. Класифікація, облік, технічні вимоги. Технічні умови. 2018. URL: http://www.mdoffice.com.ua/pdf/tehnichni_umovi_1908021524.pdf.

11. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 22.03.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

REFERENCES

1. Lisovyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 21.01.1994 r. № 3852-XII. Data onovlennia: 20.05.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12 [in Ukrainian].

2. Korotkyi tlumachnyi slovnyk-dovidnyk poniat i terminiv lisivnytstva. R. Vintoniv, O. Hrydzhuk (Ed.) (2009). Lviv: NLTU Ukrainy [in Ukrainian].

3. Slovnyk ukrainskoi movy. (Vols 1-11). I. K. Bilodida (Ed.) (1970–1980). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

4. Pro vrehuliuvannia pytan shchodo spetsialnoho vykorystannia lisovykh resursiv: Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 23.05.2007 r. № 761. Data onovlennia: 22.03.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-%D0%BF [in Ukrainian].

5. Pravyla polipshennia yakisnoho skladu lisiv: Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 12.05.2007 r. № 724. Data onovlennia: 22.03.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF [in Ukrainian].

6. Sanitarni pravyla v lisakh Ukrainy: Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 27.07.1995 r. № 555. Data onovlennia: 22.03.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF [in Ukrainian].

7. DSTU 3404-96. (1997). Lisivnytstvo. Terminy ta vyznachennia. Vyd. ofits. Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy. URL: https://www.twirpx.com/file/593498/ [in Ukrainian].

8. DSTU 3071-95. (1996). Produktsiia lisozahotivelnoi promyslovosti. Terminy ta vyznachennia. Vyd. ofits. Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy. URL: http://epicentre.com.ua/dstu-3071-95-nrm1163.html [in Ukrainian].

9. DSTU 2034-92. (1992). Vidkhody derevynni. Zahalni tekhnichni umovy. Vyd. ofits. Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=64556 [in Ukrainian].

10. TU U 16.1-00994207-005:2018. (2018). Derevyna droviana. Klasyfikatsiia, oblik, tekhnichni vymohy. Tekhnichni umovy. URL: http://www.mdoffice.com.ua/pdf/tehnichni_umovi_1908021524.pdf [in Ukrainian].

11. Podatkovyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI. Data onovlennia: 22.03.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 [in Ukrainian].

Марченко Юлія Іванівна
здобувач кафедри правознавства Юридичного факультету
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Розглянуто мінімальну заробітну плату як одну з найважливіших державних соціальних гарантій в умовах ринкового господарства. Зроблено висновок, що зростання мінімальної заробітної плати забезпечить підвищення платоспроможності громадян, своєчасність сплати комунальних платежів, дозволить відновити економічну активність, розпочати реальну боротьбу з бідністю та гігантським розривом між українськими реаліями та європейськими стандартами.

Ключові слова: держава, державна соціальна гарантія, мінімальна заробітна плата, оплата праці, працівник.

Marchenko Julia
applicant for the Department of Law Faculty of Law
East Ukrainian National Vladimir Dahl University

MINIMUM WAGES: TODAY'S ISSUES

The minimum wage is considered as one of the most important state social guarantees in a market economy. It is concluded that the growth of the minimum wage will increase the solvency of citizens, timely payment of utility bills, restore economic activity, start a real fight against poverty and a huge gap between Ukrainian realities and European standards.

Keywords: employee, minimum wage, state social guarantee, state, wages.

Інститут мінімальної оплати праці відіграє важливу роль у соціальній політиці будь-якої держави, допомагає контролювати рівень заробітних плат громадян і підтримувати їх у разі втрати роботи, а також визначає розцінки на той чи інший вид праці. На сьогодні у світі сформувалося два підходи до визначення мінімальної заробіт-

ної плати. Перший ґрунтується на мінімальних потребах, які необхідно задовольнити для збереження життя, інший – передбачає, що мінімальні гарантії мають поширюватися не лише на фізичні, а й на соціальні та культурні потреби людини. Протягом усього періоду незалежності розміри мінімальної заробітної плати, що встановлювалися в Україні, не задовольняли мінімальних життєвих потреб працюючих. На переконання В. М. Вегери, розмір мінімальної заробітної плати належить визначати з урахуванням: (а) вартісної величини достатнього для забезпечення нормального функціонування організму працездатної людини і збереження її здоров'я набору продуктів харчування, мінімального набору непродовольчих товарів і послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості; (б) загального рівня середньої заробітної плати; (в) продуктивності праці; (г) рівня зайнятості; (д) прогнозованого рівня інфляції [1, с. 143].

Відповідно до ст. 95 Кодексу законів про працю України [2] та ст. 3 Закону України «Про оплату праці» [3] мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може бути оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт). Тобто, суттєвими ознаками мінімальної заробітної плати є: (а) державна соціальна гарантія, (б) установлюється виключно законами України, (в) має загальнообов'язковий характер, (д) провадиться за виконану працівником місячну (годинну) норму праці; (г) встановлюється одночасно в місячному та погодинному розмірах.

Виходячи з цього визначення мінімальна заробітна плата встановлюється виключно на законодавчому рівні. Це і підтверджується ст. 19 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [4], відповідно до якої питання розміру мінімальної заробітної плати вирішуються виключно законами України. Так, розмір мінімальної зарплати встановлюється Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України не рідше одного разу на рік у законі про Державний бюджет України з урахуванням пропозицій, вироблених шляхом переговорів представників профе-

сійних спілок, роботодавців, які об'єдналися для ведення колективних переговорів і укладення Генеральної угоди, й переглядається залежно від зміни розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Зміни розміру мінімальної заробітної плати іншими законами України й нормативно-правовими актами є чинними виключно після внесення змін до закону про Державний бюджет України на відповідний рік.

1 січня 2017 р. [5] вносяться суттєві зміни до трудового законодавства, внаслідок чого поняття «мінімальна заробітна плата» приведено у відповідність до європейської практики та міжнародних норм шляхом: а) запровадження нової методології визначення мінімальної заробітної плати (як нижньої межі оплати праці, що гарантується державою); б) встановлення мінімального посадового окладу в розмірі, не меншому від прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року; в) незастосування мінімальної заробітної плати як розрахункової величини при побудові схем посадових окладів, визначенні плати за надання адміністративних послуг, судового збору, суми податків тощо. Тобто, до вказаної вище дати мінімальна заробітна плата визначалася як законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче за який не може оплачуватися виконана працівником місячна, погодинна норма праці (обсяг робіт). До мінімальної заробітної плати не включалися доплати, надбавки, заохочувальні та компенсаційні виплати» (на сьогодні це положення виключено).

Проаналізувавши старе і нове законодавство щодо визначення мінімальної заробітної плати, можемо констатувати, що як і раніше вона залишається державною соціальною гарантією, має загальнообов'язковий характер, установлюється виключно законами України. При цьому було вилучено уточнення, що це оплата за просту некваліфіковану працю, хоча тепер мінімальна заробітна плата може включати більшість доплат, надбавок, інших компенсаційних та заохочувальних виплат, а також провадиться за виконану працівником місячну (годинну) норму праці й установлюється одночасно в місячному та погодинному розмірах.

Переконані, що зазначені зміни законодавства з праці є позитивними не тільки для держави, а й для кожного громадянина. Оскільки зростання мінімальної заробітної плати та дотримання законодавства у сфері зайнятості повинно сприяти збільшенню кількості платників єдиного соціального внеску та надходжень до Пенсійного фонду, а також до місцевих бюджетів у вигляді податку з доходів фізичних осіб. Це, у свою чергу, надасть додаткові можливості для громад спрямовувати кошти на соціальний розвиток відповідних територій. Для громадянина ж, який нелегально працює, вигода в тому, що його праця легалізується й завдяки цьому буде враховано страховий стаж та гарантовано інші гарантії, передбачені чинним законодавством, у тому числі й у випадку тимчасової непрацездатності. При цьому роботодавці тепер повинні платити працівникові й мінімальну заробітну плату і доплати (за роботу в несприятливих умовах праці та підвищеного ризику для здоров'я, за роботу в нічний та надурочний час, роз'їзний характер робіт, премії до святкових та ювілейних дат). Також, вважаємо при визначенні розміру мінімальної заробітної плати необхідним є врахування передусім стану економіки країни, переліку і розміру обов'язкових платежів і видатків населення та впливу цього показника на рівень інфляції в країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вегера В. М. Встановлення розміру мінімальної заробітної плати як спосіб державного регулювання оплати праці в Україні: монографія. Харків: Право, 2015. 168 с.

2. Кодекс законів про працю України: Закон УРСР від 10.12.1971 р. №322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР.* 1971. №50 (Додаток). Ст. 375.

3. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. №108/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1995. №17. Ст. 121.

4. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. №2017-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2000. №48. Ст. 409.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 06.12.2016 р. № 1774-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 2. Ст. 25.

REFERENCES

1. Vehera V. M. (2015). Vstanovlennia rozmiru minimalnoi zarobitnoi platy yak sposib derzhavnoho rehuliuvannia oplaty pratsi v Ukraini. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

2. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy: Zakon URSR vid 10.12.1971 r. №322-VIII. (1971). *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR, 50 (Dodatok), art. 375* [in Ukrainian].

3. Pro oplatu pratsi: Zakon Ukrainy vid 24.03.1995 r. №108/95-VR. (1995). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 17, art. 121* [in Ukrainian].

4. Pro derzhavni sotsialni standarty ta derzhavni sotsialni harantii: Zakon Ukrainy vid 05.10.2000 r. №2017-III. (2000). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, *48, art. 409* [in Ukrainian].

5. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.12.2016 r. №1774-VIII. (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2, art. 25* [in Ukrainian].

Мельник Вадим Іванович

кандидат юридичних наук, докторант кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ORCID: 0000-0003-3800-7462

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Дослідження присвячується питанню ознайомлення та аналізу основних напрямів діяльності провідних країн світу щодо забезпечення належного функціонування систем економічної безпеки держави. Наголошується, що зважаючи на складність, багатогранність та, безумовну, роль і значи-

мість економічної складової, вагоме місце відводиться безпековій політиці в економічній сфері.

Визначаються та досліджуються основні напрями діяльності провідних країн світу щодо забезпечення належного функціонування систем економічної безпеки держави. Встановлюються позитивні аспекти іноземного державного регулювання економічної сфери з метою оцінки можливості запозичення та подальшого впровадження до національної правової площини.

Ключові слова: безпека, безпекова політика в економічній сфері, напрями, національна економіка, система економічної безпеки держави.

Melnyk Vadym
Ph.D, doctoral candidate of the Department of Administrative, commercial law and financial and economic security of Educational-Scientific Institute of Law Sumy State University
ORCID: 0000-0003-3800-7462

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE MAIN DIRECTIONS OF ACTIVITY OF THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD TO ENSURE THE PROPER FUNCTIONING OF SYSTEMS ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

The study is devoted to the issue of acquaintance and analysis of the main activities of the world's leading countries to ensure the proper functioning of economic security systems. It is emphasized that given the complexity, versatility and, of course, the role and importance of the economic component, an important place is given to security policy in the economic sphere.

The main directions of activity of the leading countries of the world concerning maintenance of proper functioning of systems of economic safety of the state are defined and investigated. Positive aspects of foreign state regulation of the economic sphere are established in order to assess the possibility of borrowing and further implementation to the national legal plane.

Keywords: security, security policy in the economic sphere, directions, national economy, system of economic security of the state.

На сучасному етапі розвитку одним із пріоритетних завдань передових держав є сприяння належному функціонуванню власних систем економічної безпеки держави. Досягнення окресленої мети, вочевидь, передбачає вжиття широкого спектру різнопланових заходів, які, традиційно, прийнято групувати за певними напрямами. З огляду на визнану останніми роками назрілу потребу підвищення рівня ефективності вітчизняного державного регулювання в економічній безпековій сфері виникає об'єктивна потреба ознайомлення з основними напрямами діяльності провідних країн світу щодо забезпечення належного функціонування економічної складової.

Варто відмітити, що питання державного регулювання функціонування систем економічної безпеки держави безпосередньо, опосередковано чи оглядово досліджувалось багатьма вітчизняними та іноземними вченими. Серед таких слід виокремити Є. М. Білоусова [11], А. О. Бондар [9], Д. В. Гордієнка [10], Ю. П. Господарик [1], А. В. Матковського [2], В. О. Онищенка [2], А. Осерек [4], М. В. Пашковської [1], Г. С. Празднова [10], Д. Є. Прилепського [3].

Безпосередньо розглядаючи це питання найперше звернемо увагу на досвід Федеративної Республіки Німеччини. Зокрема, базовими цілями державної політики у економічній сфері якої визнаються створення рівних умов для конкуренції, недопущення монополізації в окремих галузях [1, с. 174]. Така політика провадиться протягом останніх десятиріч і має за мету розвиток економіки з урахуванням інтересів максимальної кількості учасників ринкових відносин.

Ключовими напрямами, при цьому, визнаються політика стабільної валюти, інтегрованої в вільний валютний обмін на світовому ринку, виступає основою забезпечення зовнішньоекономічних завдань країни. Держава повинна проводити таку економічну політику, щоб в рамках обраної моделі ринкової економіки вона сприяла одночасно стабільності цін, високого рівня зайнятості і зовнішньоекономічним рівноваги при пропорційних постійних темпах економічного зростання [1, с. 174]. Досягнення цієї цілі відбувається завдяки зваженій економічній політиці, що базується на стратегії розвитку країни.

До основних напрямів діяльності Французької Республіки з питань сприяння належному функціонуванню систем економічної без-

пеки держави відносяться: 1) захист матеріальних і нематеріальних активів французьких підприємств, що включає безпосередньо їхній фізичний захист, захист інтелектуальної власності й забезпечення безпеки інформаційних систем, якими користуються національні компанії; 2) контроль за стратегічною уразливістю країни, у тому числі моніторинг тих областей, де національні підприємства помітно поступаються іноземним конкурентам; 3) запобігання економічним кризам, викликаних порушеннями у функціонуванні основних інфраструктур, що обслуговують економіку країни: а) енергетичної; б) транспортної; в) фінансово-банківської; г) телекомунікаційної; д) інших [2, с. 91]

За більшістю напрямами базовим орієнтиром для італійського уряду служить завдання безумовного виконання міжнародних зобов'язань країни, пов'язаних з участю в політичних або економічних угрупованнях. Тому італійська держава приділяє велику увагу зовнішньоекономічної експансії, яка здійснюється через економічні і технологічні взаємозв'язки Італії і її зарубіжних партнерів [3, с. 42].

Однією з важливих складових політики захисту національних економічних інтересів в Іспанії став закон «Про вдосконалювання й захист національної промисловості», у якому визначено галузі економіки, що мають національний пріоритет і підпадають під політику протекціоністських заходів держави (митні тарифи, правило «купуй національне», встановлене для державних підприємств, чітка система залучення іноземних технологій) [4, с. 24].

Забезпечення економічної безпеки в Чехії покликане на зближення національних інтересів із загальноєвропейськими інтересами., так як у даних країнах схожа модель забезпечення економічної безпеки, яка включала слідуючи дії, співвідношення базових кількісних показників розвитку зі світовими та регіональними стандартами, корекцію курсу економічних реформ [5, с. 20].

Напрямами економічної політики національної безпеки є: 1) забезпечення економічного зростання, постійний динамічний розвиток економіки та міжнародного співробітництва; 2) підтримка внутрішньої та зовнішньої стабільності; 3) зниження інфляційного тиску; підтримка позитивного сальдо зовнішньої торгівлі; 4) ефективне

ринкове регулювання в економічній та фінансовій сферах; 5) боротьба з організованою фінансово-економічною злочинністю [5].

Основними напрямами забезпечення економічної безпеки румунської держави є: 1) здійснення ефективних заходів макроекономічної стабілізації, прискорення структурних реформ в економіці, створення приватного сектора, залучення іноземних інвестицій та підтримка малого і середнього бізнесу; 2) узгодження фінансово-економічного законодавства, фінансової, економічної і митної політики з європейським законодавством, вимогами та директивами Європейського союзу; 3) приєднання Румунії до континентальних та трансконтинентальних транспортних комунікацій, створення інформаційної інфраструктури; 4) ефективне управління трудовим потенціалом, необхідним для розвитку високотехнологічних галузей промисловості, особливо виробництва програмного забезпечення; 5) підтримка належного рівня освіти та науки [6; 7, с. 157].

Політика у галузі забезпечення безпеки в Великобританії тісно пов'язується з оборонною політикою. Цілі забезпечення безпеки ґрунтуються на оцінках національних інтересів і реалізуються через їх захист. Під національними інтересам в сфері економіки розуміються економічні інтереси всього суспільства в цілому [8].

Безпекова політика США в цій сфері здійснюється основі низки відповідних законодавчих актів. До напрямів цієї політки слід віднести такі: 1) загальні питання економічної безпеки зосереджені в законі про економічну безпеку (The Economic Security Act of 1996); 2) підвищення ефективності національної освіти й науки відображені в законі про освіту для економічної безпеки (The Education for Economic Security Act of 1999); 3) питання податкового регулювання, пріоритетів економічного розвитку, митного протекціонізму – у законі про економічну безпеку та відтворення (The Economic Security & Recovery Act of 2001); 4) питання ринку праці, боротьби з безробіттям, економічного захисту населення – у законі про створення робочих місць і економічну безпеку (Job Creation and Economic Security Act of 2002) та ін. [9]. Водночас, на спільне переконання В. О. Онищенка та А. В. Матковського, доцільно виділяти три ключові вектори держаного реагування: 1) формування

безпечного міжнародного оточення США; 2) забезпечення адекватного реагування на загрози і кризи; 3) належна підготовленість американського суспільства до непередбачуваних тенденцій і явищ у майбутньому [2, с. 87].

Китайська Народна Республіка. Китай, як і інші держави – учасники глобальних інтеграційних проектів, безумовно, залучена і втягується в процеси економічної глобалізації. У цих умовах забезпечення захищеності національної економіки КНР реалізується в різних формах забезпечення економічної безпеки держави: економічного патронату з боку уряду і центробанку цієї країни, економічної кооперації, а також економічного протиборства. Реалізація ініціативи будівництва Економічного пояса Шовкового шляху при цьому стає ключовою ланкою в забезпеченні економічної безпеки Китаю в цьому столітті [10, с. 386].

В основі підходу Китаю до забезпечення економічної безпеки лежать дві складно поєднувані ідеї. Від країн Заходу КНР перейняла ідею конкурентоспроможності національної економіки як інтегрованого показника не тільки досягнень в промисловому і соціальному розвитку, а й в забезпеченні незалежності країни.

Ключовими засадами для реалізації такої політики визнаються: 1) збереження та примноження економічного потенціалу та економічної потужності країни; 2) збереження внутрішнього ринку країни з високим рівнем купівельної спроможності; 3) створення умов для поступової глобалізації японських корпорацій, що забезпечить національні інтереси. Ця мета досягається за рахунок надходжень у країну надприбутків японських корпорацій, отриманих на глобальних ринках або за кордоном [11, с. 168].

Таким чином одним із пріоритетних завдань передових країн є сприяння належному функціонуванню власних систем економічної безпеки держави. Вказана діяльність реалізується за широким діапазоном напрямів, що формуються на основі реальних можливостей країни, політичної та економічної обстановки, а також специфіки правового забезпечення вказаної сфери. Вважаємо, що таке ознайомлення буле корисним для України з точки зору необхідного удосконалення державного регулювання вказаної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарик Ю. П., Пашковская М. В. Международная экономическая безопасность. Университет «Синергия», 2016. 416 с.

2. Онищенко В. О., Матковський А. В. Міжнародний досвід забезпечення економічної безпеки держави. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво.* 2014. № 26 (1). С. 85–97.

3. Прилепский Д. Е. Экономическа безопасность России в современном мире: валютно-финансовой аспект: дис. … канд. экон. наук : 08.00.14. Москва, 2004. С. 42.

4. Осерек А. Economic Security and the European Dream. Marquette University. 2010. P. 24 URL: http://www.an5clm.edu/Documcnts/NlllOP/Global%20Topics/2010/Occpckpapcr.pdf.

5. Стратегія безпеки Чеської Республіки. URL: http://www.refine.org.ua/pageid-1930-1.html.

6. Стратегія національної безпеки Румунії. URL: http://i-scoop.org/index.php?id=54&tx_ttnews%5.

7. Мельник В. І. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 215 с.

8. Strong Britain Uncertainty National Security Strategy. URL: http://wvwofficial-documents.gov.uk.

9. Бондар А. О. Світовий досвід державного управління економічною безпекою та його використання в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2013. № 6. С. 111–115. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=775.

10. Гордиенко Д. В., Празднов Г. С. Обеспечение экономической безопасности Китайской Народной Республики при реализации стратегии Экономического пояса Шелкового пути. *Национальные интересы: приоритеты и безопасность.* 2018. Т. 14. № 2. С. 377–392.

11. Білоусов Є. М. Господарсько-правові засоби забезпечення економічної безпеки України: дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.04. Харків, 2019. 469 с.

REFERENCES

1. Gospodarik Yu. P., Pashkovskaya M. V. (2016). Mezhdunarodnaya ekonomicheskaya bezopasnost. Universitet «Sinergiya» [in Russian].

2. Onyshchenko V. O., Matkovskyi A. V. (2014). Mizhnarodnyi dosvid zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy. *Ekonomika. Menedzhment. Pidpryiemnytstvo – Economy. Management. Entrepreneurship, 26 (1), 85–97* [in Ukrainian].

3. Prilepskiy D. E. (2004). Ekonomicheska bezopasnost Rossii v sovremennom mire: valyutno-finansovoy aspekt. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].

4. Осерек A. (2010). Economic Security and the European Dream. URL: http://www.an5clm.edu/Documcnts/NlllOP/Global%20Topics/2010/Occpckpapcr.pdf [in English].

5. Stratehiia bezpeky Cheskoi Respubliky. URL: http://www.refine.org.ua/pageid-1930-1.html [in Ukrainain].

6. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Rumunii. URL: http://i-scoop.org/index.php?id=54&tx_ttnews%5 [in Ukrainain].

7. Melnyk V. I. (2016). Administratyvno-pravovyi status subiektiv zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainain].

8. Strong Britain Uncertainty National Security Strategy. URL: http://wvwofficial-documents.gov.uk [in English].

9. Bondar A. O. (2013). Svitovyi dosvid derzhavnoho upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu ta yoho vykorystannia v Ukraini. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development, 6, 111-115*. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=775 [in Ukrainian].

10. Gordiyenko D. V., Prazdnov G. S. (2018). Obespecheniye ekonomicheskoy bezopasnosti Kitayskoy Narodnoy Respubliki pri realizatsii strategii Ekonomicheskogo poyasa Shelkovogo puti. *Natsionalnyye interesy: prioritety i bezopasnost, Vol. 14, No. 2, 377–392* [in Russian].

11. Bilousov Ye. M. (2019). Hospodarsko-pravovi zasoby zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. *Doctor's thesis*. Kharkiv.

Новіков Євген Андрійович
кандидат юридичних наук, науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України

МОТИВИ СТВОРЕННЯ ПЕРШИХ МЕРЕЖ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

У науковій роботі досліджуються мотиви створення перших мереж трансферу технологій. Розглядається процес комерціалізації інноваційного

продукту. Зроблено висновок, що трансфер суттєво підвищує потенціал комерціалізації розробки.

Ключові слова: інноваційна економіка, трансфер технологій, мережа трансферу технологій.

Novikov Evhen
PhD, Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine

MOTIVES FOR CREATING THE FIRST TECHNOLOGY TRANSFER NETWORKS

The scientific work investigates the motives for creating the first technology transfer networks. The process of commercialization of an innovative product is considered. It is concluded that the transfer significantly increases the potential for commercialization of development.

Keywords: innovative economy, technology transfer, technology transfer network.

Глобалізація технологічного розвитку закономірно призводить до загострення між фірмової конкуренції, що змушує підприємства різних країн орієнтуватися у процесі організації виробництва на найкращі світові технічні рішення, адаптуючи їх до потреб локальних ринків. Це створює стимули для торгівлі технологіями і поглиблення міжнародної науково-технічної кооперації. За цих умов трансфер технологій виявляється інструментом, здатним поширити найкращі технології, а також інформацію для прикладного використання отриманих фундаментальних знань. І навпаки, відсутність в країні трансферу технологій як системи призводить до продажу за безцінь за кордон отриманих новітніх технологій. Це в свою чергу є однією з причин недоотримання іноземних інвестицій, а також заважає національному виробнику отримати досвід міжнародної кооперації.

Одним з основних критеріїв інноваційної економіки є функціонування трансферу технологій. На сьогодні стає дедалі більш очевидним, що недостатньо просто створити інноваційну технологію,

адже без її подальшого впровадження на виробництві або масового використання вона втрачає свої інноваційні властивості. Слід погодитися з Т. В. Федосовою, яка зазначає, що реальним товаром на ринку технології є навіть не сама розробка, а цілий технологічний пакет, який включає крім власне розробки ряд додаткових елементів. Це насамперед ступінь розвитку так званих інжинірингових послуг, що передбачають технічне сприяння впровадженню розробки та експлуатації обладнання, допомога промисловим фірмам в зниженні їх витрат на технічне обслуговування і ремонт нового обладнання. Важливим елементом технологічного пакету є можливість пристосування розробки до особливостей використання її конкретним споживачем, адаптації до місцевих умов [1].

Основною проблемою для науковців є комерціалізація створеного ними інтелектуального продукту, результатів наукових досліджень та науково-технічних розробок, результатів інтелектуальної власності [2], оскільки без цього розвиток інноваційної сфери є неможливий. Невипадково в Стратегії національної безпеки США наголос робиться на необхідності надання національним лабораторіям можливості здійснювати свою діяльність на комерційній основі [3].

На сучасному етапі розвитку світової економіки трансфер технологій є базовою основою підйому і швидкого зростання економіки країни. Він надає господарюючим суб'єктам ряд стратегічних можливостей для розвитку внутрішнього ринку, вбудовування досягнень передових країн в міжнародну інфраструктуру та ін [4]. Трансфер технологій передбачає взаємодію між двома або більше партнерами, де хоча б один із них передає свою технологію через ноу-хау, патенти і технічне сприяння іншому партнерові, який бажає впровадити й використовувати цю технологію для конкретної мети. В. К. Хаустов цілком слушно зазначає, що це визначення не трактує трансфер технологій як комерційне явище, оскільки він може слугувати збільшенню суми знань/ноу-хау однієї зі сторін без будь-якої фінансової угоди [5]. До речі до аналогічного висновку доходять й ряд інших авторів. Так, на думку Є. П. Зараменских, трансфер технологій та комерціалізацію технологій доцільно розглядати як два автономних процеси інноваційної діяльності, адже вони можуть відбуватися як послідовно, так і неза-

лежно один від одного [6]. Проте, наголошує В. К. Хаустов, основне правило трансферу технологій все ж таки полягає в тому, що користь від нього на взаємовигідній основі повинні одержати обидві сторони. Одержувач технології, наприклад, може придбати ноу-хау і отримати технологічну перевагу над конкурентами, а власник технології – певну фінансову перевагу від співробітництва і розробити інші технологічні рішення для підвищення конкурентоспроможності, зниження собівартості, збільшення прибутку [5].

Трансфер суттєво підвищує потенціал комерціалізації розробки. Комерціалізація розробок націлена на отримання комерційного результату і починається з моменту виявлення перспектив комерційного використання нової розробки, а закінчується реалізацією розробки (технології, отриманого з її допомогою товару або наданої послуги) на ринку і отриманням комерційного ефекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федосова Т. В. Коммерциализация результатов НИОКР и трансфер технологий: учеб. пособие на модульной основе с диагностико-квалиметрическим обеспечением. Таганрог : Изд-во ТТИ ЮФУ, 2011. С. 16.

2. Лукомский В., Федченко Л. К вопросу о трансфере технологий. *Крым-99. Актуальные проблемы охраны интеллектуальной собственности*: материалы III Международной практической конференции (г. Алушта, 30 августа–3 сентября 1999 г.). Алушта, 1999. URL: http:www.innocentr.com./lib/?action=view_section&id=81.

3. National Security Strategy, February 2015. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf.

4. Теребова С. В., Волкова Л. А. Принципы и практика функционирования зарубежных центров трансфера технологий. *Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз*. 2011. № 1. С.101.

5. Хаустов В. К. Трансфер технологій в інноваційних процесах України та Білорусі. Економіка і прогнозування. 2012. № 2. С. 25; Как работать с сетями трансфера технологий: практическое пособие / за ред. О. Лукша, Г. Пильнов, О. Тарасова, А. Яновский. Проект EuropeAid «Наука и коммерциализация технологий». 2006.

6. Зараменский Е. П. Трансфер технологий: сущность и значение в развитии экономики Российской Федерации. *Вестник Тамбовского университета*. Серия: Гуманитарные науки. 2013. № 9 (125). С. 48.

REFERENCES

1. Fedosova T. V. (2011). Kommertsializatsiya rezultatov NIOKR i transfer tekhnologiy. Taganrog: Izd-vo TTI YuFU [in Russian].

2. Lukomskiy V., Fedchenko L. (1999). K voprosu o transfere tekhnologiy. Krym-99. *Aktualnyye problemy okhrany intellektualnoy sobstvennosti: materialy III Mezhdunarodnoy prakticheskoy konferentsii (g. Alushta. 30 avgusta – 3 sentyabrya 1999 g.) – Actual problems of intellectual property protection: Proceedings of the III International Practical Conference*. Alushta. URL: http:www.innocentr.com./lib/?action=view_section&id=81 [in Russian].

3. National Security Strategy, February 2015. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf [in English].

4. Terebova S. V., Volkova L. A. (2011). Printsipy i praktika funktsionirovaniya zarubezhnykh tsentrov transfera tekhnologiy. *Ekonomicheskiye i sotsialnyye peremeny: fakty. tendentsii. Prognoz – Economic and social changes: facts, trends, forecast, 1, 101* [in Russian].

5. Khaustov V. K. (2012). Transfer tekhnolohii v innovatsiinykh protsesakh Ukrainy ta Bilorusi. *Ekonomika i prohnozuvannia - Economics and forecasting, 2, 25* [in Ukrainian]; Kak rabotat c setyami transfera tekhnologiy: prakticheskoye posobiye. O. Luksha. G. Pilnov. O. Tarasova. A. Yanovskiy (Ed.). (2006). Proyekt EuropeAid "Nauka i kommertsializatsiya tekhnologiy" [in Russian].

6. Zaramenskiy E. P. (2013). Transfer tekhnologiy: sushchnost i znacheniye v razvitii ekonomiki Rossiyskoy Federatsii. *Vestnik Tambovskogo universiteta - Bulletin of the Tambov University, ser.: Gumanitarnyye nauki, 9 (125), 48* [in Russian].

Панфілова Дар'я Андріївна
кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, адвокат
ORCID: 0000-0001-6408-3675
Семенова Марина Володимирівна
кандидат юридичних наук, науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, адвокат
ORCID: 0000-0002-2216-4343

РЕЙДЕРСТВО У АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ УКРАЇНИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ

Рейдерство не є простою журналістською вигадкою чи історично застарілою концепцією, це тенденція сучасності, перетворена на політичний та стратегічний інструмент корпоративних структур, який може спричинити жахливі наслідки для виснаженого аграрного бізнесу, у якого здебільшого не вистачає ресурсів для управління землею. Проте, за умови своєчасної побудови комплексу оборонних заходів превентивного характеру, шанси підприємства на успішне уникнення рейдерської загрози значно зростають.

Ключові слова: рейдерство, реформування законодавства, протидія рейдерству, агробізнес, ринок земель.

Panfilova Daria
PhD, junior researcher of the Scientific Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of the NALS of Ukraine, Attorney
ORCID: 0000-0001-6408-3675
Semenova Maryna
PhD, research officer of the Scientific Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of the NALS of Ukraine, Attorney
ORCID: 0000-0002-2216-4343

RAIDING IN AGRICULTURAL BUSINESS OF UKRAINE: ORGANIZATIONAL AND LEGAL MECHANISMS OF COUNTERING

Raiding is not a simple journalistic invention or a historically outdated concept; it is a modern trend, transformed into a political and strategic tool of corporate structures, which can have dire consequences for the depleted agricultural business, which in most cases have lacks resources for land management. However, with the timely construction of the complex of preventive defense measures, the company's chances of successfully avoiding the raider threat increase significantly.

Keywords: raiding, reformation of legislation, counteraction to raiding, agribusiness, land market.

У сучасній економіці сільське господарство, незважаючи на розвиток технологій та суспільства, продовжує відігравати ключову роль і стає головним інструментом проектування економічного зростання та забезпечення соціального добробуту. Інтенсифікація глобалізаційних процесів, зосередження уваги на європейській інтеграції України потребують виконання міжнародно-правового зобов'язання із дотримання принципу сталого розвитку. На відміну від багатьох інших сфер, сільськогосподарський сектор має особливий статус у національній економіці, крім того, земля стає найбільш визначальним сільськогосподарським активом.

Сьогодні сільське господарство мобілізує важливі людські, фінансові та матеріальні ресурси як на національному, так і на регіональному рівні. У цьому контексті головний аграрний ресурс – земельні ресурси, викликає зацікавленість як з боку закордонних інвесторів, так і національних представників бізнесу. У більшості випадків ми можемо спостерігати тенденцію до активізації співпраці із населенням, залученим у аграрному бізнесі та безпосередньо залежним від інвестицій та підтримки їх господарської діяльності. Особливого значення набуває захист сільськогосподарських підприємств та їх активів у контексті прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» [1]. Крім того, не можна нівелювати існуванням протиправного захоплення майна та активів сільськогосподарських підприємств, так зване «рейдерство» стало невід'ємною складовою економіки нашої держави. Українське сільське господарство зазнало значних перетворень у процесі реформ, які наразі трансформують сучасні підходи до ведення аграрного бізнесу.

Рейдерство не є простою журналістською вигадкою чи історично застарілою концепцією, це гостра тенденція сучасності, перетворена на політичний та стратегічний інструмент корпоративних структур, який може спричинити жахливі наслідки для виснаженого аграрного бізнесу, у якого здебільшого не вистачає ресурсів для управління землею. Поширення неправомірних захоплень (протиправних поглинань, недобросовісних перехоплень корпоративного контролю)

стало тенденцією останнього десятиліття в економіці України. Доцільно вести мову про цілу індустрію, до якої залучаються безпосередньо або опосередковано багато осіб, у тому числі: посадові особи, різні підприємницькі структури, контролюючі правоохоронні та судові органи, а також криміналітет. Крім того, аналізуючи відомості з різних джерел, можна зробити висновок про те, що достовірних даних про кількість рейдерських атак на агропромисловий бізнес, що відбуваються щорічно в країні, немає.

Варто зауважити, що як представниками практики, так й доктрини, визначаються наступні найбільш уніфіковані підстави для виникнення рейдерства: 1) нестабільна економічна ситуація в Україні; 2) постійні зміни у чинному законодавстві, які не позбавляють його недосконалості та прогалин; 3) високий рівень корупції у різних гілках влади; 4) низька ефективність правоохоронних органів та захисту прав фізичних й юридичних осіб, протидії рейдерству; 5) відсутність дієвої підтримки аграріїв з боку держави; 6) недосконалість запроваджених державних реформ або їх постійна пролонгація; 7) активізація процесів відмивання грошей, отриманих злочинним шляхом; 8) руйнування й спад виробництва; 9) втрата конкурентоспроможності; 10) деформація правової ідеології й поширення правового нігілізму; 11) низький рівень правової свідомості власників земельних ділянок (паїв), представників малих сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств.

Вказані негативні чинники здебільшого формують попит на рейдерство у аграрному секторі, спонукаючи до активних дій правопорушників. Критична ситуація, що склалася навколо рейдерства у агробізнесі, потребує свого нагального вирішення, у першу чергу, з точки зору правотворчості. Зокрема, роблячи перші позитивні спроби у напрямку подолання рейдерства, було прийнято Закон України № 340-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству» [2], який набрав чинності 16 січня 2020 року. Цим нормативно-правовим актом закріплено позитивні зміни у загальне корпоративне законодавство та інші нововведення, які є нагальними та доречними для аграрних товаровиробників, які орендують значні масиви земель сільськогосподарського призначен-

ня. Водночас, дієвих механізмів захисту від рейдерства вищезазначений закон не містить.

Доцільно підкреслити, що чинним законодавством України так і не передбачено визначення поняття «рейдерство». Здебільшого його тлумачать як вороже й незаконне поглинання бізнесу за допомогою спеціально ініційованого бізнес-конфлікту. Крім того, рейдерство, у більшості випадків, це захоплення чужого бізнесу з необґрунтованим використанням юридичних норм та інститутів, підставами якого стають прогалини у законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової і правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо).

Умовно виокремлюють наступні види аграрного рейдерства: біле рейдерство; сіре рейдерство; чорне рейдерство; рейдерство «надзвичайників» та екологічне рейдерство. Вказаний перелік постійно розширюються з огляду на збільшення кількості методів, способів, засобів та механізмів рейдерства. Так, рейдери в своїй діяльності застосовують цілий комплекс способів, засобів та методів рейдерських захоплень:

– підкуп силових структур;

– шантаж;

– психологічний тиск;

– захоплення корпоративних прав;

– захоплення нерухомості;

– захоплення прав інтелектуальної власності, ліцензій;

– втручання до реєстрів з внесенням до них неправдивих відомостей;

– використання підроблених рішень судів;

– використання підроблених документів (протоколів загальних зборів, довіреностей тощо);

– використання ключів реєстратора або нотаріуса, котрі не обізнані або навпаки перебувають у злочинній змові;

– незаконний вплив на працівників підприємства (підкуп, погрози) тощо.

У цьому контексті актуалізується доцільність створення не тільки дієвої стратегії боротьби із рейдерством, яке вже відбулося, а й

ефективної системи запобіжників рейдерству – організаційно-правових превентивних заходів захисту. З урахуванням практики захисту сучасного аграрного бізнесу та реагування сільськогосподарських підприємств на виклики сьогодення доцільно запропонувати наступні першочергові дії, направлені на попередження загроз:

1) організація ефективної системи підбору кадрів (компетентних, досвідчених та надійних фахівців) для роботи в органах управління підприємством;

2) створення й організація ефективної роботи юридичного відділу;

3) розробка внутрішніх положень, якими буде регламентовано забезпечення інформаційної безпеки підприємства;

4) залучення для охорони підприємства досвідчених спеціалістів надійної та перевіреної охоронної агенції чи служби безпеки;

5) створення системи засобів захисту комерційної таємниці підприємства;

6) постійний моніторинг всіх спроб отримання сторонніми особами відомостей про підприємство із зовнішніх джерел (реєстрів, кадастру);

7) сприяння зацікавленості учасників/акціонерів (особливо дрібних) у збереженні та розвитку підприємства (виплата дивідендів, надання соціального пакету тощо) з метою утримання їх від спокуси реалізувати свою частку/пакет акцій зацікавленій стороні;

8) обмеження доступу до володіння та управління підприємством сторонніх осіб;

9) посилення юридичного захисту підприємства від захоплення шляхом внесення в його статут відповідних положень та вимог;

10) посилення фінансової безпеки шляхом підтримки фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, контролю кредиторської заборгованості;

11) організація системи постійного внутрішнього аудиту бухгалтерських та фінансових документів, перевірки стану документів та рівня їхнього захисту;

12) організація надійного зберігання печаток, установчих документів й свідоцтв на власність підприємства, забезпечення захисту їх від підробки;

13) детальний аналіз контрагентів та договорів та інше.

Як показує практика, в умовах сьогодення відсутні універсальні засоби захисту підприємства від рейдерських атак, проте, за умови своєчасної побудови комплексу оборонних заходів превентивного характеру, шанси підприємства на успішне уникнення рейдерської загрози значно зростають.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 р. № 552-IX. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-IX.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству: Закон України від 05.12.2019 р. № 340-IX. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340-20.

REFERENCES

1. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo obihu zemel silskohospodarskoho pryznachennia: Zakon Ukrainy vid 31.03.2020 r. № 552-IX. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-IX [in Ukrainian].

2. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo protydii reiderstvu: Zakon Ukrainy vid 05.12.2019 r. № 340-IX. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340-20 [in Ukrainian].

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна
науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0002-8802-1441

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Наукову працю присвячено дослідженню питань формування та розвитку інноваційної інфраструктури. Визначено, що на сучасному етапі розвитку національної інноваційної системи ключовим завданням, яке потребує першочергового вирішення повинно бути законодавче врегулювання діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури, в тому числі державної підтримки елементів інноваційної інфраструктури та суб'єктів господарювання, що провадять інноваційну діяльність.

Ключові слова: національна інноваційна система, інноваційна інфраструктура, суб'єкти інноваційної інфраструктури, інноваційна діяльність.

Podrez-Riapolova Irina
Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-8802-1441

SOME ISSUES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF INNOVATIVE INFRASTRUCTURE

The scientific work is devoted to the research of formation and development of innovation infrastructure. It is determined that at the present stage of the development of the national innovation system, the key task that needs to be addressed first is the legislative regulation of the activities of the innovation infrastructure entities, including the state support of the innovation infrastructure elements and the economic entities that carry out the innovation activity.

Keywords: national innovation system, innovation infrastructure, entities of innovation infrastructure, innovation activity.

Сучасний стан та проблеми розвитку національної інноваційної системи визначають необхідність розбудови інноваційної інфра-

структури, здатної забезпечити ефективне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності економіки країни.

Слід погодитись, що інноваційну інфраструктуру утворюють сукупність підприємств, організацій, установ, їхніх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, наукові, виробничі, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні, з питань трансферу технологій тощо). Основними елементами інноваційної інфраструктури є державні інноваційні фінансово-кредитні установи, венчурні компанії і фонди, зони інтенсивного науково-технічного розвитку (технополіси), технологічні парки (технопарки), інноваційні центри (технологічні, регіональні, галузеві), інкубатори (інноваційні, технологічні, інноваційного бізнесу), консалтингові (консультаційні) фірми тощо [1].

Поняття «інноваційна інфраструктура» має нормативне визначення в спеціальному законі, який встановлює правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні і відповідні форми стимулювання державою інноваційних процесів та має спрямування на підтримку розвитку національної економіки інноваційним шляхом.

Так, згідно норм ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV [2], інноваційна інфраструктура – це сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо).

Вищевказане визначення поняття «інноваційна інфраструктура» містить перелік організаційно-правових форм для суб'єктів інноваційної інфраструктури, якими є: підприємства, установи, організації, їх об'єднання та асоціації та вказання на характер послуг, які надаються цими суб'єктами – послуги із забезпечення інноваційної діяльності. Однак, це визначення не встановлює статусу неінституційних елементів інноваційної інфраструктури (кластерів, зон високих технологій, технополісів тощо), які попри відсутність інституційної,

суб'єктної природи, є об'єктивно існуючими та ефективно діючими елементами, і питання їх правового оформлення є актуальним [3].

Тобто, Закон «Про інноваційну діяльність» чітко не визначає перелік учасників інноваційної інфраструктури, а тільки надає перелік їх функцій. Крім того, згідно ст. 14 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» до об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва належать бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційні бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, центри трансферу технологій, фонди підтримки малого підприємництва, лізингові компанії, консультативні центри, інші підприємства, установи та організації, основним завданням яких є сприяння розвитку малого і середнього підприємництва [4].

Концепція розвитку національної інноваційної системи, яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. N 680-р [5], визначає, що національна інноваційна система включає підсистему інноваційної інфраструктури, що складається з виробничо-технологічної, фінансової, інформаційно-аналітичної та експертно-консалтингової складової, а також з технополісів, технологічних та наукових парків, інноваційних центрів та центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та інноваційних структур інших типів; інформаційних мереж науково-технічної інформації, експертно-консалтингових та інжинірингових фірм, інституційних державних та приватних інвесторів. Таким чином, Концепція розвитку національної інноваційної системи визначає наступні складові інноваційної інфраструктури: 1) виробничо-технологічна, фінансова, інформаційно-аналітична та експертно-консалтингова складові; 2) технополіси, технологічні та наукові парки; 3) інноваційні центри та центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори та інноваційні структури інших типів; 4) інформаційні мережі науково-технічної інформації; 5) експертно-консалтингові та інжинірингові фірми; 6) інституційні державні та приватні інвестори.

Також в Концепції розвитку національної інноваційної системи встановлюється, що однією з причин зниження рівню технологічного та інноваційного потенціалу національної економіки є нерозви-

нута інноваційна інфраструктура та визначаються основні завдання щодо розвитку національної інноваційної системи та шляхи їх вирішення у напрямі розвитку інноваційної інфраструктури.

Слід звернути особливу увагу на те, що Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року , яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р [6], серед основних бар'єрів для розвитку інновацій в Україні визначає недосконаліть інституцій, зокрема політичного, регуляторного та бізнес-середовища та слабко розвинуту інфраструктуру, у тому числі інноваційну.

Так, нині у національному інноваційному середовищі малочисельними залишаються венчурні фонди та центри трансферу технологій, сучасний стан розбудови інноваційної інфраструктури характеризується низьким рівнем підтримки діяльності винахідників та науковців щодо певних науково-технічних розробок та використання наукового потенціалу, також відсутній реальний механізм стимулювання створення інноваційної інфраструктури.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку національної інноваційної системи ключовим завданням, яке потребує першочергового вирішення повинно бути законодавче врегулювання діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури, в тому числі державної підтримки елементів інноваційної інфраструктури та суб'єктів господарювання, що провадять інноваційну діяльність. Все це свідчить про необхідність комплексного аналізу визначених питань і пошуку напрямків здійснення модернізації середовища розвитку інноваційної інфраструктури України та удосконалення відповідного інституційного забезпечення. При цьому потрібно врегулювати прогалини, які існують у чинному законодавстві щодо створення та функціонування певних елементів інноваційної інфраструктури шляхом розробки відповідних законодавчих пропозицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гринько Т. В. Формування інноваційної інфраструктури України як основа активізації інноваційної діяльності підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління*. 2008. № 628. С. 438-442. URL: http://vlp.com.ua/files/69_1.pdf.

2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2002. № 36. Ст. 266. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15.

3. Малойван В. В. Поняття інноваційної інфраструктури: підходи до визначення та ознаки. *Право та інновації.* 2017. № 1 (17). С. 27–33. URL: http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Maloyvan17.pdf.

4. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 3. Ст. 23. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17.

5. Концепція розвитку національної інноваційної системи: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. № 680-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80.

6. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10. 07. 2019 р. № 526-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80.

REFERENCES

1. Hrynko T. V. (2008). Formuvannia innovatsiinoi infrastruktury Ukrainy yak osnova aktyvizatsii innovatsiinoi diialnosti pidpryiemstv. *Visnyk Natsionalnoho universytetu Lvivska politekhnika - Bulletin of the National University „Lviv Polytechnic", Ser.: Problemy ekonomiky ta upravlinnia, 628, 438-442*. URL: http://vlp.com.ua/files/69_1.pdf [in Ukrainian].

2. Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 04.07.2002 r. № 40-IV. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 36, art. 266*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15 [in Ukrainian].

3. Maloivan V. V. (2017). Poniattia innovatsiinoi infrastruktury: pidkhody do vyznachennia ta oznaky. *Pravo ta innovatsii - Law and innovation, 1 (17), 27-33.* URL: http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Maloyvan17.pdf [in Ukrainian].

4. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpryiemnytstva v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 r. № 4618-VI. (2013). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 3, art. 23.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17 [in Ukrainian].

5. Kontseptsiia rozvytku natsionalnoi innovatsiinoi systemy: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.06.2009 r. № 680-r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80 [in Ukrainian].

6. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10.07.2019 r. № 526-r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80 [in Ukrainian].

Розгон Ольга Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0001-6739-3927

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОГО БІЗНЕС-ІНКУБАТОРА, СТВОРЕНОГО НА БАЗІ ДОСЛІДНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

До інноваційної інфраструктури дослідницького університету зазвичай відносять і бізнес-інкубатори. Автором робиться висновок, що слід розмежовувати студентські бізнес-інкубатори та студентські інноваційні бізнес-інкубатори. Окремо наводяться авторські визначення цих інноваційних структур.

У науковій праці розглядаються правове поняття і види студентських бізнес-інкубаторів. Проаналізовані організаційно-правові форми бізнес-інкубатора: складова технопарку / наукового парку ЗВО; структурний підрозділ ЗВО; молодіжна неприбуткова організація ЗВО.

Ключові слова: бізнес-інкубатор, дослідницький університет, ЗВО, трансфер технологій.

Rozghon Olha
PhD, Associate Professor, Leading Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0001-6739-3927

REGIONAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF STUDENT BUSINESS INCUBATOR, CREATED ON THE BASIS OF RESEARCH UNIVERSITY

Business incubators are usually included in the innovative infrastructure of a research university. The author concludes that a distinction should be made between student business incubators and student innovative business incubators. Author's definitions of these innovative structures are given separately.

The scientific work considers the legal concept and types of student business incubators. The organizational and legal forms of the business incubator are analyzed: a component of the technopark / science park of the higher education institution; structural subdivision of a higher education institution; youth non-profit organization of higher education institution.

Keywords: business incubator, research university, institution of higher education, technology transfer.

Україна має великий потенціал діяльності бізнес-інкубаторів, зокрема академічних, які є невід'ємною складовою національної інноваційної системи. Актуальності набуває розвиток мережі бізнес-інкубаторів при закладах вищої освіти (далі — ЗВО), метою якої є навчання студентів і вчених щодо втілення в бізнес результатів їх наукових досліджень та розвиток інноваційного підприємництва в університетах. Про це йдеться в Меморандумі про співпрацю та взаємодію між МОН і ГО «Платформа інноваційного партнерства» (Інкубатор Молодіжного підприємництва (Youth Entrepreneur Incubator – YEP).

Цілком невирішеним залишається питання визначення, правового статусу і врегулювання діяльності *бізнес-інкубаторів* та, зокрема, функціонування студентських бізнес-інкубаторів. Для вирішення цього питання слід проаналізувати цей суб'єкт як тип інноваційної структури для впровадження законодавчої ініціативи щодо його функціонування на *базі ЗВО та наукових установ.*

За п. 24-1 ст. 32 Закону України «Про вищу освіту» ЗВО мають рівні права, що становлять зміст їх автономії та самоврядування, у тому числі мають право: формувати на своїй базі інноваційні структури різних типів (наукові й технологічні парки, *бізнес-інкубатори*,

малі підприємства тощо) на засадах поєднання інтересів високотехнологічних компаній, науки, освіти, бізнесу та держави з метою виконання і впровадження інноваційних проєктів. Після погодження рішення Центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки *відбувається* утворення науково-навчальних і науково-дослідних об'єднань, що здійснюють наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність спільно з науковими установами та організаціями Національної академії наук України, національних галузевих академій, бізнес-інкубаторів.

ЗВО, які є засновниками бізнес-інкубаторів відповідно до статуту, мають право шляхом внесення нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності) брати участь у формуванні їх статутного капіталу та проводити спільні наукові дослідження, демонстраційні досліди тощо, у тому числі з використанням земельних ділянок, які знаходяться в постійному користуванні ЗВО (статті 68, 70 Закону України «Про вищу освіту»).

У Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року від 10.07.2019 р. № 526-р визначається необхідність забезпечення державної підтримки *створення та ефективного функціонування на базі ЗВО* і наукових установ безперервного ланцюга стартап-школа — акселератор — *бізнес-інкубатор*, а для вирішення проблем, пов'язаних із захистом та використанням об'єктів інтелектуальної власності, створених із використанням коштів державного бюджету, необхідним є започаткування пілотних проєктів зі створення елементів інноваційної інфраструктури (у тому числі бізнес-інкубаторів).

Маматова Т. зазначає, що однією з найбільш зручних форм забезпечення взаємодії між науковими закладами, представниками влади, бізнесу та населення на місцевому рівні є *академічні бізнес-інкубатори*. У них створюються умови для становлення засад інноваційного підприємництва, орієнтованого на впровадження передових технологій і виготовлення товарів (або надання послуг), що відповідають актуальним потребам ринку.

Вивчення інформації щодо національних *академічних бізнес-інкубаторів* дає підстави виділити такі організаційно-правові форми

їх існування *в Україні*: *складова* технопарку / наукового парку ЗВО; структурний підрозділ ЗВО; молодіжна неприбуткова організація ЗВО. Остання з перелічених організаційно-правових форм стає все більш поширеною (громадське об'єднання) [1]. Таким чином, *бізнес-інкубатор*, створений при ЗВО, вчена визначає як *«академічний бізнес-інкубатор»* (громадське об'єднання).

Аналізуючи ст. 30 Закону України «Про вищу освіту», можна зробити висновок, що саме *дослідницький університет* (характеристики якого дають змогу визначити, що ЗВО забезпечує розвиток держави в певних галузях знань за моделлю поєднання освіти, науки та *інновацій*) може на своїй базі сформувати бізнес-інкубатор, метою якого є підтримка малих і середніх підприємств *інноваційного* типу.

За ст. 14 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» до *об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва* належать бізнес-центри, *бізнес-інкубатори*, *інноваційні бізнес-інкубатори*, науково-технологічні центри, центри трансферу технологій, фонди підтримки малого підприємництва, лізингові компанії, консультативні центри, інші підприємства, установи та організації, основним завданням яких є сприяння розвитку малого і середнього підприємництва. Як бачимо, у цьому законі зазначені два види: *бізнес-інкубатори* та *інноваційні бізнес-інкубатори*, але їх тлумачення термінів не наведено.

У 1998 р. виникла «Українська асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів», яка об'єднала наявні бізнес-інкубатори і структури, що надавали підтримку бізнес-інкубаторам. За офіційними даними «Української асоціації бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів», в Україні зареєстровано 69 *бізнес-інкубаторів*, з яких 24 – *інноваційних*, але реально функціонуючих таких інфраструктур приблизно в 10 разів менше. Це, зокрема, бізнес-інкубатори у Білій Церкві, Сімферополі, Харкові, Славутичі, Чернігові, Києві, Львові [2].

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» держава сприяє створенню молодіжних бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів для реалізації про-

грами підготовки молоді до *підприємницької діяльності, надання інформаційних і консультативних послуг*.

Якщо ураховувати, що цей Закон визначає загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молодих громадян України, а держава підтримує і сприяє розвиткові підприємницької ініціативи та діяльності молоді, то можна припустити, що йдеться про створення бізнес-інкубатора при ЗВО, зокрема, *студентського бізнес-інкубатора* як частини інноваційної системи університету.

У *студентському бізнес-інкубаторі* студенти і наукові співробітники мають змогу комерціалізувати власні ідеї та результати досліджень, а підприємці-початківці можуть отримати допомогу у правильному юридичному оформленні прав на ідею, розробленні технологічного та фінансового плану її доведення до промислового випуску продукції, а також доступ до приміщень і необхідного обладнання. Тобто формування бізнес-інкубаторів у ЗВО сприяє активізації академічного середовища разом із формуванням нової підприємницької культури. Цілі навчального закладу при створенні бізнес-інкубатора: економічні, науково-технологічні, освітні, соціально-політичні [3].

Але необхідно зазначити, що не завжди студентські інноваційні бізнес-інкубатори функціонують саме як *інноваційні*. Основною метою *студентського інноваційного бізнес-інкубатора* повинен бути захист і представництво інтересів студентів через перетворення інноваційних студентських ідей, проєктів у готові наукоємні продукти та/або діючі інноваційні підприємства шляхом надання організаційної, адміністративної, інформаційно-консультаційної та науково-методичної підтримки.

Функціонування *студентських інноваційних бізнес-інкубаторів* (далі – СІБІ) сприяє самостійній роботі студентів і процесу формування їх наукового мислення та підприємницьких здібностей. Це дієвий механізм підтримки талановитої молоді та залучення до роботи найперспективніших наукових шкіл університетів. Студентський інноваційний бізнес-інкубатор має певні завдання, а саме:

– бути центром формування, генерації та освоєння знань, у якому відбувається обмін ідеями, технічними й управлінськими ноу-хау;

– допомогти максимально можливій кількості студентів створити своє інноваційне підприємство, яке зможе самостійно функціонувати поза межами СІБІ;

– презентувати інвесторам підготовлені бізнес-проєкти студентів;

– створити територіальний кластер інноваційних підприємств, які розвиватимуться і впливатимуть на розвиток місцевої та регіональної технологічної бази.

Студентський інноваційний бізнес-інкубатор може надавати послуги для створення інноваційного бізнесу:

– надання окремих приміщень (для зустрічей, переговорів тощо);

– допомога в отриманні доступу до технологічного обладнання;

– навчання щодо отримання грантів, залучення інвестицій та досвідчених учасників інноваційного підприємництва;

— консультування з питань оформлення прав інтелектуальної власності;

– підготовка менеджерів-підприємців для відкриття власної справи, надання консультацій майбутнім підприємцям із питань реєстрації підприємств, бухгалтерського обліку, бізнес-планування;

— залучення до обміну досвідом учасників [4].

Бізнес-інкубатори *можуть бути розташовані в технопарках* і користуватися інноваційною інфраструктурою ЗВО та обладнанням центрів колективного користування і лабораторій. Частина бізнес-інкубаторів має галузеву специфіку, яка може бути обумовлена наявністю центру колективного користування або спеціалізованого посівного фонду (що характерно для інкубаторів інтернет-проєктів) [5, с. 266]. Прикладом, існування *бізнес-інкубатора як складової технопарку* є бізнес-інкубатор Національного університету «Львівська політехніка». Він є відділом технопарку, створеного для розвитку інноваційної екосистеми та забезпечення розвитку академічного підприємництва, зокрема серед студентів, через формування середовища підтримки (акселерації) інноваційної та інвестиційної діяльнос-

ті. Припускаємо, що він створений у формі громадської організації та є неприбутковою організацією.

Зазначимо, що згідно зі ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи. Воно може здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи або без такого статусу. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є отримання прибутку.

Студентський бізнес-інкубатор може функціонувати на базі *наукового парку* ЗВО. Слушними прикладами є: 1) Студентський бізнес-інкубатор наукового парку КНУ (Start-up Business Incubator KNU) як молодіжна бізнес-платформа, що об'єднує молодих науковців та студентів з метою вирішення прикладних завдань бізнесу шляхом виконання інноваційних стартап-проєктів; 2) студентський інноваційний бізнес-інкубатор НТУ «КПІ» (бізнес-інкубатор Polyteco). Він зареєстрований як ТОВ «Інноваційний бізнес-інкубатор «Київська Політехніка» (види діяльності: дослідження та експериментальні розробки у сфері суспільних і гуманітарних наук). Як приклад бізнес-інкубатора при ЗВО вкажемо бізнес-інкубатор при Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», основна мета якого допомогти студентам втілити в життя власні бізнес-ідеї, підготувати до реалізації інноваційні проєкти, створити якісні бізнес-продукти, виростити сильних студентів-підприємців. Відповідно, студентський інноваційний бізнес-інкубатор при ЗВО може існувати і як ТОВ.

Як структурний підрозділ ЗВО (лабораторія) функціонує (академічний) бізнес-інкубатор при ХНУРЕ (входить до Програми «YEP!»). Як молодіжна неприбуткова організація ЗВО існує студентський бізнес-інкубатор при КНЕУ ім. В. Гетьмана, що надає можливість новим компаніям та молодим підприємцям на етапі заснування, започаткування і становлення власного бізнесу здійснити все з мінімальними витратами.

«*Бізнес-інкубатори*» та «*інноваційні бізнес-інкубатори»* розуміємо як інституції, організації інноваційної інфраструктури.

Оскільки тлумачення досліджуваних термінів не зазначено як суб'єктів у сфері трансферу технологій і суб'єктів інноваційної діяльності, то для підтримки формування і розвитку інноваційної інфраструктури слід внести необхідні законодавчі пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази підтримки і розвитку підприємств та організацій інноваційної інфраструктури, а саме до ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність», ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», ч. 2 п. 26 ст. 32 Закону України «Про вищу освіту» такі поняття:

студентський бізнес-інкубатор – це складова ЗВО (відділ технопарку, наукового парку, лабораторія, молодіжна неприбуткова організація), яка створюється з метою підтримки молодих науковців і студентів щодо вирішення практичних питань становлення власного бізнесу та шляхом виконання інноваційних стартап-проєктів;

студентський інноваційний бізнес-інкубатор – це складова ЗВО, яка може бути зареєстрована як юридична особа і створюється з метою дослідження та здійснення експериментальних розробок у сфері суспільних і гуманітарних наук через втілення в життя бізнес-ідей, підготовку до реалізації інноваційної продукції, результатів науково-дослідницької діяльності, в тому числі на комерціалізацію результатів наукових досліджень, створення бізнес-продуктів студентів-підприємців.

Наприкінці зауважимо, що державна підтримка студентських бізнес-інкубаторів здійснена шляхом надання *фінансової підтримки* для утворення бізнес-інкубаторів, інноваційних бізнес-інкубаторів, надасть можливість розвитку мережі бізнес-інкубаторів та сприятиме підвищенню рівня комерціалізації інновацій, зростанню винахідницької та раціоналізаторської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маматова Т. Організаційно-правові засади функціонування академічних бізнес-інкубаторів як інструмент місцевого розвитку. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_2_19.

2. Українська асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів. URL: http://www.novekolo.info/index.php/ua/pro-uabiits/statut.

3. Рогова Е. М. Бизнес-инкубаторы как элементы системы технологического трансфера российских университетов. URL: http://www.zdes.spbu.ru/content/2014/SEBC_publications/Rogova.pdf.

4. Тульчинська С. О. Функціонування студентських бізнес-інкубаторів на базі провідних університетів України. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 2. С. 134–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2015_2_13.

5. Синицына К. С., Рупосов В. Л. Анализ деятельности бизнес-инкубаторов при вузах Сибирского федерального округа и модель повышения эффективности их деятельности. *Вестник ИрГТУ*. № 12 (71). 2012. С. 265–270.

REFERENCES

1. Mamatova T. (2013). Orhanizatsiino-pravovi zasady funktsionuvannia akademichnykh biznes-inkubatoriv yak instrument mistsevoho rozvytku. *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka – Public administration: theory and practice*, *issue 2*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_2_19 [in Ukrainian].

2. Ukrainska asotsiatsiia biznes-inkubatoriv ta innovatsiinykh tsentriv. URL: http://www.novekolo.info/index.php/ua/pro-uabiits/statut [in Ukrainian].

3. Rogova E. M. Biznes-inkubatory kak elementy sistemy tekhnologicheskogo transfera rossiyskikh universitetov. URL: http://www.zdes.spbu.ru/content/2014/SEBC_publications/Rogova.pdf [in Russian].

4. Tulchynska S. O. (2015). Funktsionuvannia studentskykh biznes-inkubatoriv na bazi providnykh universytetiv Ukrainy. *Marketynh i menedzhment innovatsii – Marketing and innovation management, 2, 134–143*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2015_2_13 [in Ukrainian].

5. Sinitsyna K. S., Ruposov V. L. (2012). Analiz deyatelnosti biznes-inkubatorov pri vuzakh Sibirskogo federalnogo okruga i model povysheniya effektivnosti ikh deyatelnosti. *Vestnik IrGTU – ISTU Bulletin, No. 12 (71), 265–270* [in Russian].

Стріжкова Алла Володимирівна
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України
ORCID: 0000-0002-4477-7941
Researcher ID: D-4083-2019

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЩОДО СПЕЦІАЛЬНИХ ТА ВИКЛЮЧНИХ ПРАВ В ЄС

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають із неоднозначності правового регулювання та практики надання в Європейському Союзі деяким суб'єктам господарювання спеціальних та виключних прав у різних галузях народного господарства, особливо на ринках, що перебувають у стані природних монополій.

Ключові слова: спеціальні права, виключні права, природна монополія, державна антимонопольна політика.

Strizhkova Alla
Ph.D, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-4477-7941
Researcher ID: D-4083-2019

FEATURES OF LEGAL REGULATION REGARDING SPECIAL AND EXCLUSIVE RIGHTS IN THE EUROPEAN UNION

The scientific report is devoted to the research of problems arising from ambiguity of legal regulation and practice in the European Union of granting special and exclusive rights to certain economic entities in various sectors of the economy, especially in markets that are in a state of natural monopolies.

Keywords: special rights, exclusive rights, natural monopoly, state antitrust policy.

Антимонопольна політика кожної держави може бути своєрідним «лакмусовим папірцем» перевірки стану ефективності правового регулювання господарської діяльності та відображення «здорової» працюючої економіки. Відповідно, у всіх добре розвинених країн антитрастова політика може бути доволі схожою і, як мінімум відображатиме загальні фундаментальні принципи, наприклад, обмеження монополізму, забезпечення економічної багатоманітності, рівного захисту державою усіх суб'єктів господарювання та інші. Ці принципи розповсюджуються у загальному порядку на всі ринки.

Проте в усьому світі існують особливі природні монополії, які формуються завдяки наданню певним суб'єктам господарювання спеціальних або навіть виключних прав. Сутність цих природних монополій не завжди дозволяє розповсюджувати на відповідні ринки загальні антимонопольні принципи. Враховуючи тенденцію гармонізації законодавства України та ЄС і взяті Україною на себе міжнародні зобов'язання після підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, важливо розглянути підходи ЄС у цих питаннях та суміжних галузях правового регулювання.

Так, у державах-членах ЄС положення, що регулюють спеціальні та виключні права, містяться в законодавстві про державно-приватне партнерство та концесії, про публічні закупівлі, а також у галузевому законодавстві, що регулює такі сфери природних монополій, як газо, теплопостачання, водопостачання, водовідведення, електроенергетику, управління аеропортами, морськими портами, залізницями, видобуток корисних копалин та ін.

Цікаво, що у юрисдикціях більшості країн-членів ЄС не встановлено правил або загальних критеріїв, принципів розмежування секторів ринку, де суб'єктам господарювання необхідно мати спеціальні або виключні права.

Більше того, сутність природних монополій передбачає, що надання суб'єктам господарювання спеціальних / виключних прав найчастіше стосується надання ними послуг загального економічного

інтересу. Такі послуги можуть надаватися суб'єктами господарської діяльності як державного, так і приватного сектору.

Також було виявлено, що в юрисдикціях низки держав-членів ЄС, наприклад, Австрії, Хорватії, Болгарії та інших, не існує спеціальних правил, доктрин або концепцій, які б обґрунтували порядок обрання економічної галузі, де застосовуватимуться спеціальні / виключні права. На практиці у кожній з досліджених юрисдикцій надаються такі права, як правило, для збільшення надходжень інвестицій у сектори послуг загального економічного інтересу та розбудови інфраструктури. Цю концепцію, зокрема, використовують Австрія та Хорватія.

Так, певні держави мають свої індивідуальні потреби у розвитку конкретних галузей економіки, інвестування різноманітних секторів. Наприклад, Болгарія сфери, де спеціальні / виключні права можуть бути надані, визначає галузевим законодавством. У разі узагальнення з різних держав відповідних сфер, де надається можливість отримати спеціальні або виключні права, можна виявити проєкти державної інфраструктури, охорони здоров'я, енергетики, транспорту, комунальних послуг, водопостачання та водовідведення, поштових послуг, розробки родовищ корисних копалин тощо. Відповідно до законодавства Держав-членів ЄС спеціальні / виключні права можуть бути надані виключно в сферах, визначених відповідно до Директиви ЄС 2004/17/ЄС [1].

Відповідно до визначення, закріпленого у Директиві 2004/17/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 31 березня 2004 року щодо координації процедур закупівель суб'єктів господарювання у сфері водопостачання, енергетики, транспорту та поштових послуг, спеціальні / виключні права – це права, які надані компетентним органом держави-члена ЄС в законодавчому, регуляторному або адміністративному порядку одному або декільком суб'єктам, та які істотно впливають на здатність інших суб'єктів здійснювати таку діяльність [1]. Відрізняються ці категорії тим, що спеціальними є права на здійснення певної галузевої діяльності, надані урядовим органом двом або більше суб'єктам господарювання. А виключні (або ексклюзивні) права надають таке право лише одному суб'єкту.

Загальний принцип для спеціальних / виключних прав викладений у статті 106 **Договору про функціонування ЄС**, відповідно до якого уповноважені органи під час надання спеціальних / виключних прав повинні дотримуватись правил, закріплених цим Договором (точніше, **правил конкуренції та державної допомоги** відповідно до статей 101-109 Договору (наприклад, якщо підприємство, якому надано спеціальні / виключні права, *зловживає своїм домінуючим становищем на ринку завдяки реалізації наданих прав, або, якщо ці права створюють ситуацію, яка дозволяє підприємству вчиняти таке зловживання*) та **правил недискримінації на підставі національної належності** згідно зі статтею 18 Договору про функціонування ЄС, тому що застосування таких правил не перешкоджає юридично або фактично виконанню конкретних завдань, покладених на таких суб'єктів господарювання). Наприклад, відповідно до ст. 102 Договору про функціонування ЄС вважаються несумісними з внутрішнім ринком і забороняються будь-які *зловживання одного або кількох суб'єктів господарювання своїм домінуючим становищем на внутрішньому ринку або на істотній його частині тією мірою, якою воно може вплинути на торгівлю* між державами-членами.

Описані зловживання можуть полягати, зокрема, в:

(a) прямому або опосередкованому встановленні невиправданих цін на купівлю або продаж або інших невиправданих торгівельних умов;

(b) обмеженні виробництва, ринків або технічного розвитку на шкоду споживачам;

(c) застосуванні неоднакових умов у еквівалентних правочинах з іншими торговими сторонами, що створює невигідні для них умови конкуренції;

(d) обумовленні укладання договорів прийняттям іншими сторонами додаткових зобов'язань, які за своєю суттю або згідно з торгівельними звичаями не пов'язані з предметом цих договорів.

Для держав-членів ЄС діє **правило економічної вигідності спеціальних / виключних прав**. Надання послуг, що становлять загальний економічний інтерес, передбачає, що суб'єкт господарювання зі спеціальними / виключними права повинен отримати компенсацію збитків, понесених в неприбуткових сферах, та повернути

прибуток, отриманий в більш прибуткових сферах. Тобто, обмеження конкуренції з іншими підприємцями є обґрунтованим, а наслідки як в збиткових, так і в економічно вигідних секторах є логічно виправданими. Проте, *якщо такий суб'єкт господарювання порушить законодавство про конкуренцію* чи про надання державної допомоги, він *нестиме юридичну відповідальність* відповідно до національного законодавства, від якої не звільняються ні суб'єкти природних монополій, ні державні підприємства, незважаючи на те, яку б корисну для суспільства послугу вони не надавали.

Як же національне право держав-членів ЄС регулює особливості порядку та встановлення умов надання спеціальних та виключних прав певним суб'єктам? Відповідно до законодавства Австрії про конкуренцію, національні органи влади можуть надавати спеціальні та ексклюзивні права, якщо вони не виходять за межі необхідних для забезпечення виконання завдання загального інтересу на економічно вигідних умовах [3]. В Хорватії діють загальні принципи ЄС, а внутрішнє секторальне законодавство лише встановлює своєрідні адміністративні процедури, порядки надання спеціальних та виключних прав, процедур публічних закупівель, оскільки щодо вибору конкретних форм та процедур законодавчі акти ЄС надають свободу державам-членам. Також секторальне законодавство часто передбачає можливість компетентного органу відкликати (незаконні) права при недотриманні секторального законодавства, що застосовується. Наприклад, Регуляторне агентство Хорватії з питань енергетики може тимчасово або назавжди відкликати ліцензію на здійснення діяльності у сфері енергетики.

Таким чином, обмеження конкуренції з іншими підприємцями шляхом надання спеціальних або виключних прав у економічно вигідних галузях може бути виправданим. Але, відповідно до судової практики Суду ЄС, обмеження конкуренції в будь-якому разі не може бути виправданим щодо специфічних послуг, (1) які можна відокремити від послуги загального інтересу, що задовольняють особливі потреби економічних операторів, та (2) які вимагають певних додаткових послуг, що не пропонуються поточним постачальником послуг, за умови, що такі специфічні послуги, за своїм характером

та в умовах, в яких вони пропонуються (таких як географічна територія, на якій вони надаються), не ставлять під загрозу економічну рівновагу послуги загального економічного інтересу, яка надається суб'єктом, наділеним ексклюзивним правом [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Директива ЄС 2004/17/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 31 березня 2004 року щодо координації процедур закупівель суб'єктів господарювання у сфері водопостачання, енергетики, транспорту та поштових послуг. URL: https://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/EU-PP-Directives-Compendium_UKR.pdf.

2. Договір про функціонування ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06.

3. Guide to the application of the European Union rules on state aid, public procurement and the internal market to services of general economic interest, and in particular to social services of general interest, SWD(2013) 53 final/2, 29.4.2013, 41. URL: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/new_guide_eu_rules_procurement_en.pdf.

4. Corbeau (Case C-320/91): Judgement of the Court of 19.05.1993. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61991CJ0320

REFERENCES

1. Dyrektyva YeS 2004/17/IeS Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady vid 31 bereznia 2004 roku shchodo koordynatsii protsedur zakupivel subiektiv hospodariuvannia u sferi vodopostachannia, enerhetyky, transportu ta poshtovykh posluh. URL: https://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/EU-PP-Directives-Compendium_UKR.pdf [in Ukrainian]

2. Dohovir pro funktsionuvannia YeS. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06 [in Ukrainian]

3. Guide to the application of the European Union rules on state aid, public procurement and the internal market to services of general economic interest, and in particular to social services of general interest, SWD(2013) 53 final/2, 29.4.2013, 41. URL: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/new_guide_eu_rules_procurement_en.pdf [in English]

4. Corbeau (Case C-320/91): Judgement of the Court of 19.05.1993. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61991CJ0320 [in English].

Токарєва Катерина
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України,
доцент кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики
Харківського національного університету внутрішніх справ

ФОНДИ ЯК СУБ'ЄКТИ НАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

У публікації розкрито правовий статус Фонду розвитку підприємництва в Україні та деяких інших зарубіжних країнах. Підкреслено, що фінансова підтримка підприємництва різниться за формами, метою та умовами надання. Запропоновано внести низку змін до чинного законодавства України щодо удосконалення правового регулювання діяльності Фонду розвитку підприємництва.

Ключові слова: фінансова підтримка, підприємництво, фонди.

Tokarieva Kateryna
PhD, Senior researcher of the Scientific and Research Institute of
Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine
Associate Professor of Law Enforcement and Police
Kharkiv National University of Internal Affairs

FUNDS AS SUBJECTS OF PROVIDING FINANCIAL SUPPORT FOR ENTREPRENEURSHIP

The publication reveals the legal status of the Fund for Entrepreneurship Development in Ukraine and some other foreign countries. It is emphasized that the financial support of entrepreneurship differs in the forms, purpose and conditions of provision. It is proposed to make a number of changes to the current legislation of Ukraine to improve the legal regulation of the Fund for Entrepreneurship Development.

Keywords: financial support, entrepreneurship, funds.

Фінансова підтримка суб'єктів господарювання виступає індикатором економічної та політичної стабільності держави. Сучасні євроінтеграційні та глобалізаційні процеси суттєво впливають на формування нових підходів до регулювання, визначення видів, форм державної підтримки. З моменту підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС одним із основних завдань є наближення національного до законодавства ЄС, проведення інституційних реформ в різних сферах економіки та державного управління, зокрема, у сфері надання державної фінансової підтримки. Підкреслимо, що в умовах соціально-економічної кризи, яка набула особливого загострення у період світової пандемії у зв'язку із коронавірусною хворобою (COVID-19), питання фінансової підтримки суб'єктів господарювання набуває особливої актуальності.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про розвиток та державну підтримку суб'єктів малого та середнього підприємництва» фінансова державна підтримка надається за рахунок державного та місцевих бюджетів. До фінансової підтримки суб'єктів підприємництва віднесено: 1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва; 2) часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями; 3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва; 4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи; 5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій; 6) компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами; 7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій; 8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки [1, ч. 2 ст. 16]. З наведеного вбачається, що перелік видів фінансової державної підтримки є відритим і може бути розширений. Також доцільно вказати, що вказані види підтримки мають різну мету. Зокрема, йдеться про: започаткування власної справи (підтримка діяльності новоутворених суб'єктів господарювання); впровадження нових та енергозберігаючих, еколо-

гічних технологій (екомодернізація); стабілізація фінансового становища підприємців.

Певною мірою перетинаються вказані цілі фінансової підтримки із цілями її надання у Польщі. Приміром, фінансування поточних та інвестиційних операцій та ранніх стадій розвитку компанії мікро- та малим підприємцям. При цьому характерною особливістю є те, що невід›ємною частиною фінансової допомоги є надання навчально-консультативної програми, адресованої підприємцям, які шукають допомоги у загальній сфері корпоративного управління, тобто бізнес-плануванні, фінансовому плануванні, управлінні людськими ресурсами, маркетингу та програмах допомоги Європейського Союзу [2, 9, с. 48–51]. На відміну від наведеного підходу в чинному законодавстві України фінансова, інформаційна та консультаційна підтримка є окремими видами, які можуть доповнювати один одного, а можуть незалежно один від одного надаватися суб'єктам господарювання.

Зазначимо, що на сучасному етапі розвитку іноземних держав серед суб'єктів, які надають фінансову підтримку підприємцям, все більшої популярності набувають фонди підтримки підприємництва. Показово, що в Україні серед таких фондів виділяють Український фонд підтримки підприємництва та інші загальнодержавні фонди, регіональні та місцеві фонди підтримки підприємництва [1, ч. 1 ст. 16]. У той же час на підставі аналізу чинного законодавства можна зробити висновок про відсутність одностайного підходу до визначення правового статусу подібних фондів. Як ми вказали, одним з видів таких фондів є Український фонд підтримки підприємництва, певні завдання та аспекти діяльності якого регламентована постановою Кабінету Міністрів України «Про Український фонд підтримки підприємництва» від 27 серп. 1995 р. № 687. Згідно з цією постановою основними завданнями Фонду є: (а) сприяння реалізації державної політики розвитку підприємництва шляхом залучення й ефективного використання фінансових ресурсів на поворотній і безповоротній основі, фінансування цільових програм та проектів, часткової сплати відсотків за видані підприємцям кредити установами банків; (б) співробітництво з міжнародними, іноземними та українськими

фінансовими організаціями у питаннях розвитку підприємництва; (в) участь у реалізації міжнародних договорів у частині фінансового забезпечення розвитку підприємництва в Україні; (г) участь в утворенні організацій, що мають за мету надання підтримки підприємництву. Для реалізації основних завдань Фонду використовуються кошти, передбачені Державним бюджетом на фінансову підтримку підприємництва [3, п. 2]. Разом із цим відзначимо відсутність комплексної регламентації правового статусу розглядуваного фонду. Наразі спостерігається лише фрагментарне висвітлення окремих аспектів діяльності Фонду у різних нормативно-правових актах. На нашу думку, такий підхід не є конструктивним. Для забезпечення належного функціонування кожного учасника відповідних правовідносин існує потреба у чіткому визначенні його прав та обов'язків (повноважень), відповідальності у разі їх порушення, джерел фінансування Фонду та ін.

Наприклад, у Республіці Білорусь такий фонд є юридичною особою, має відокремлене майно на правах оперативного управління, самостійний баланс, банківські рахунки та певну власну структуру. Йдеться передусім про правління фонду та виконавчу дирекцію й чітке закріплення їх правового статусу [4]. Фактично в цій ситуації Фонд підтримки підприємництва розглядається як суб'єкт, що має усі необхідні реквізити та органи управління (виконавча дирекція – як виконавчо-розпорядчий орган й правління – як контролюючий).

Підкреслимо, що в умовах кризи фінансова підтримка підприємництва здійснюється по-різному. Так, у Шотландії в умовах коронавірусу запровадили низку не характерних в звичайному режимі їх діяльності заходів, метою яких є: а) захист робочих місць; б) запобігання закриттю бізнесу; в) сприяння економічному одужанню. Зокрема, йдеться про надання одноразової допомоги у вигляді грантів, наприклад:

– у розмірі 25 000 фунтів стерлінгів для підприємців у сфері торгівлі, готельного господарства;

– у розмірі 10 000 фунтів стерлінгів на підтримку малого бізнесу.

Для отримання такої фінансової допомоги відповідний суб'єкт господарювання має подати заявку на доступ до фонду підтримки

та бути добросовісним платником податків [5]. Таким чином, шотландський фонд підтримки бізнесу надає одноразову допомогу у вигляді гранту, який не підлягає поверненню. Ці гранти спрямовані на те, щоб допомогти компаніям вести бізнес і підтримувати виробничий потенціал в форс-мажорних обставинах. В Україні наразі фонди підтримки не мають повноважень для надання екстреної допомоги бізнесу. Як вбачається, в першу чергу це пов'язано із відсутністю відповідного фінансового забезпечення й неможливістю вільно виокремити певні кошти для підтримки економіки держави. Безумовно, в Україні, як і в інших державах світу, було впроваджено низку послаблень для суб'єктів господарювання (йдеться про: можливість не сплачувати орендну плату в період карантину, податкові пільги для окремих платників податків, заборону проведення податкових перевірок та ін.), однак зазначені послаблення мають свої особливості й вони не пов'язані з: (а) діяльністю фондів підтримки підприємництва; (б) виділенням додаткових коштів підприємцям.

Підкреслимо, що разом із фондами підтримки підприємництва наразі існують й фонди розвитку підприємництва (далі – ФРП). Показово, що в Україні такий фонд створено у 2020 році. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва» [6] фонд розвитку підприємництва є суб'єктом, уповноваженим надавати фінансову підтримку відповідним суб'єктам підприємницької діяльності. При цьому Фонд затверджує програму фінансової державної підтримки суб'єктів мікропідприємництва та малого підприємництва, яка може містити додаткові умови для уповноважених банків у визначених законодавством межах [6, п. 3]. Наведена норма дозволяє говорити про Фонд як учасника правовідносин.

У п. 2.1 Статуту закріплено, що основною метою фонду розвитку підприємництва є забезпечення фінансової та іншої супровідної підтримки приватних суб'єктів мікро-, малого- та середнього підприємництва [7]. На виконання цієї мети було прийнято Порядок використання коштів державного бюджету, передбачених для забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва [8],

згідно з яким бюджетних коштів є надання фінансової державної підтримки малого бізнесу в Україні, спрямованої на розвиток підприємництва, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, розвиток високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій. З наведеного вбачається, що законодавець певним чином звужує коло суб'єктів, які можуть отримати фінансову підтримку з Фонду розвитку підприємництва. Йдеться про те, що ФРП надає фінансову підтримку мікро-, малому та середньому підприємництву, а кошти державного бюджету, спрямовані на забезпечення функціонування ФРП, використовуються на підтримку саме малого підприємництва. Ще раз підкреслимо, що за такого підходу осторонь залишається мікро- та середнє підприємництво. На нашу думку, такий підхід потребує відповідного узгодження. Аналогічні неузгодженості мають місце у вже згадуваній постанові Уряду від 24 січня 2020 р., в якій зазначено, що ФРП надає фінансову державну підтримку суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва [6, п. 3]. В цьому разі залишається не визначеним порядок надання ФРП державної підтримки для середнього підприємництва.

Відповідно до п. 4 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва» № 28 ФРП надає фінансову державну підтримку з метою:

1) розвитку підприємництва, зокрема, сприяння розвитку суб'єктів підприємництва, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій, а також сприяння створенню нових робочих місць та підприємств, поверненню трудових мігрантів до України;

2) запобігання виникненню та поширенню, локалізації та ліквідації спалахів епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, а також для запобігання та подолання їх наслідків;

3) рефінансування існуючої заборгованості в банках України за кредитами суб'єктів підприємництва.

Згідно з п. 7 цієї ж постанови, державна підтримка надається в межах отриманих Фондом коштів, передбачених у державному бюджеті, у вигляді: (а) часткової компенсації Фондом процентних ставок за кредитами, що надаються суб'єктам підприємництва; (б) надання Фондом гарантій уповноваженим банкам на забезпечення виконання зобов'язань за кредитами, наданими суб'єктам підприємництва [6, п. 7]. Наведене дозволяє стверджувати, що діяльність ФРП спрямована на підтримку бізнесу в умовах соціально-економічної кризи. Поряд із цим слід акцентувати увагу, що загалом державна підтримка підприємництва фондом розвитку є дуже звуженою, порівняно із тим, яку фінансову підтримку можуть надавати фонди підтримки підприємництва. Також на підставі проведеного аналізу зазначимо, що ФРП та фонди підтримки підприємництва різняться за: (1) правовим статусом фонду; (2) цілями надання державної підтримки суб'єктам господарювання; (3) її видами; (4) колом суб'єктів господарювання, які можуть отримати таку підтримку.

На наше переконання, існує потреба в удосконаленні чинного правового регулювання діяльності вказаних фондів. Як вбачається «фонд підтримки» і «фонд розвитку» – схожі, однак не тотожні категорії. З огляду на це, необхідно або ж уніфікувати існуючі підходи до назви та правового статусу цих фондів, або ж відмежувати їх за певними критеріями. На наше переконання, більш логічним є перший підхід, оскільки призначення цих фондів певною мірою перетинається й полягає як у підтримці вже існуючого бізнесу, так і новоствореного (гарантії, кредити та ін.), у впровадженні сучасних інноваційних технологій тощо, а також налагодженні своєрідного партнерства між суб'єктами господарювання та державою в особі спеціально створених органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про розвиток та державну підтримку суб'єктів малого та середнього підприємництва: Закон України від 22 берез. 2012 р. № 4618-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#n12.

2. Polish Entrepreneurs Foundation. URL: https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/organisation/polish-entrepreneurs-foundation.

3. Про Український фонд підтримки підприємництва: постанова Кабінету Міністрів України від 27 серп. 1995 р. № 687. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-95-%D0%BF.

4. Положение о Белорусском фонде финансовой поддержки предпринимателей: Указ Президента РБ от 18 марта 1998 г. № 136. URL: https://economy.gov.by/uploads/files/fin-msp/Ukaz-ot-18.03.1998-136-.pdf.

5. Coronavirus (COVID-19): support for businesses. URL: https://www.gov.scot/publications/coronavirus-covid-19-support-for-businesses/pages/business-support-fund/.

5. Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва: постанова Кабінету Міністрів України від 24 січн. 2020 р. № 28. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-п#n9.

6. Статут Фонду розвитку підприємництва: затв. наказом Міністерства фінансів України від 14 лют. 2020 р. № 66. URL:https://bdf.gov.ua/statut-frp-14-02-2020.pdf.

7. Порядок використання коштів державного бюджету, передбачених для забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва: затв. постановою Кабінету Міністрів України від від 24 січ. 2020 р. № 29. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-2020-%D0%BF.

8. Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект) / за ред. С. В. Глібка. Харків: Право, 2018. 96 с.

REFERENCES

1. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku subiektiv maloho ta serednoho pidpryiemnytstva : Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 r. № 4618-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#n12 [in Ukrainian].

2. Polish Entrepreneurs Foundation. URL: https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/organisation/polish-entrepreneurs-foundation [in English].

3. Pro Ukrainskyi fond pidtrymky pidpryiemnytstva: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.08.1995 r. № 687. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-95-%D0%BF [in Ukrainian].

4. Polozheniye o Belorusskom fonde finansovoy podderzhki predprinimateley: Ukaz Prezidenta RB ot 18.03.1998 g. № 136. URL: https://economy.gov.by/uploads/files/fin-msp/Ukaz-ot-18.03.1998-136-.pdf [in Russian].

5. Coronavirus (COVID-19): support for businesses. URL: https://www.gov.scot/publications/coronavirus-covid-19-support-for-businesses/pages/business-support-fund/ [in English].

6. Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia finansovoi derzhavnoi pidtrymky subiektam mikropidpryiemnytstva ta maloho pidpryiemnytstva: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.01.2020 r. № 28. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-p#n9 [in Ukrainian].

7. Statut Fondu rozvytku pidpryiemnytstva: zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 14.02.2020 r. № 66. URL: https://bdf.gov.ua/statut-frp-14-02-2020.pdf [in Ukrainian].

8. Poriadok vykorystannia koshtiv derzhavnoho biudzhetu, peredbachenykh dlia zabezpechennia funktsionuvannia Fondu rozvytku pidpryiemnytstva: zatv. postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid vid 24.01.2020 r. № 29. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-2020-%D0%BF [in Ukrainian].

9. Analiz pravovoho rehulyuvannya diyal′nosti innovatsiynykh struktur, pidtrymky maloho ta seredn′oho pidpryyemnytstva v Ukrayini (rehional′nyy aspekt): naukove vydannya. (2018). S. V. Hlibko (Ed). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна
науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0002-8802-1441
Третяк Юлія Віталіївна
студентка слідчо-криміналістичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КОМПЕТЕНЦІЯ МІНІСТЕРСТВА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ОГЛЯД ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Розглянуті окремі питання щодо створення та визначення компетенції Міністерства цифрової трансформації України. Виявлено, що Міністерство цифрової трансформації України наділено значним об’ємом повноважень,

які не повною мірою відповідають Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України та європейським стратегічним ініціативам. Висвітлені окремі проблемні аспекти щодо законодавчого визначення компетенції Міністерства цифрової трансформації України.

Ключові слова: цифровізація, цифровий розвиток, цифрові технології, пріоритетні напрями, компетенція.

Podrez-Riapolova Irina
Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-8802-1441
Tretiak Yuliia
student of Investigation and Criminalistics Institute of Yaroslav Mudryi National Law University

COMPETENCE OF THE MINISTRY OF DIGITAL TRANSFORMATION OF UKRAINE IN THE FIELD OF DIGITALIZATION: OVERVIEW AND PROBLEMS ASPECTS

Some issues concerning the creation and determination of the competence of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine are considered. It was found that the Ministry of Digital Transformation of Ukraine is endowed with a significant amount of powers that do not fully comply with the Concept of Development of the Digital Economy and Society of Ukraine and European strategic initiatives. Some problematic aspects of the legislative definition of the competence of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine are highlighted.

Keywords: digitalization, digital development, digital technologies, priority areas, competence.

Впровадження цифрових технологій в усі сфери життя, починаючи від взаємодії між людьми та закінчуючи промисловими виробництвами, предметами побуту, одягу іменують цифровізацією, часто цей термін замінюють словом англомовного походження – діджиталізацією (digitalization), що є тим самим, що і цифровізація. Під цим процесом вбачається перехід біологічних та фізичних систем у

кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів), тобто перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (он-лайн).

За даними доповіді Українського інституту майбутнього «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою», цифровізація є однією із головних факторів зростання світової економіки в найближчі роки. Крім прямого підвищення продуктивності, яке отримують компанії від цифрових технологій, є ланцюг непрямих переваг цифровізації, як-от економія часу, створення нового попиту на нові товари й послуги, нова якість та цінність тощо. Цифровізація стане головним інструментом для досягнення стратегічної цілі України — збільшення ВВП у 8 разів, до 1 трлн дол. у 2030Е, та забезпечення добробуту, комфорту та якості життя українців на рівні, вищому за середній показник у Європі [1].

Основні цілі та принципи цифрового розвитку країни, а також індикативний план їх реалізації містить Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки (далі Концепція), схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року. Поняття цифровізації в Концепції визначається як насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливлює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [2]. При цьому, основною метою цифровізації є досягнення цифрової трансформації існуючих та створення нових галузей економіки, а також трансформація сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні.

Міністерство цифрової трансформації України (далі – Мінцифри) є новоствореним органом у системі центральних органів виконавчої влади. Згідно з Положенням про Міністерство цифрової трансформації України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856, Мінцифри забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку

інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії [3].

Вищевказаним Положенням Мінцифри наділено значною кількістю повноважень, які не повною мірою відповідають напрямам Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України та європейським стратегічним ініціативам.

Зокрема, Концепція визначає такі напрями цифрового розвитку:

1. Подолання цифрового розриву шляхом розвитку цифрових інфраструктур, головною метою якого є забезпечення права користування цифровими можливостями незалежно від свого місцезнаходження чи проживання.

2. Розвиток цифрових компетенцій. Пріоритетними завданнями у рамках напряму є створення та виконання національної програми навчання загальним і професійним цифровим компетенціям та знанням тощо. При цьому потрібно брати до уваги те, що цифрова компетентність – багатогранний еволюціонуючий процес, який постійно змінюється при появі нових технологій [4].

3. Впровадження концепції цифрових робочих місць, що передбачає можливість перетворення робочих місць державних службовців у цифрові робочі місця та підготовку законодавчих ініціатив для стимулювання використання цифрових робочих місць бізнесом та громадянами.

4. Цифровізація реального сектору економіки, яка є головною складовою частиною цифрової економіки та визначальним чинником зростання економіки в цілому, зокрема і самої цифрової індустрії, як виробника технологій.

5. Напрям реалізації проектів цифрових трансформацій визначає такі важливі сфери, як громадська безпека, освіта, охорона здоров'я, туризм, електронна демократія, екологія та охорона навколишнього

природного середовища, життєдіяльність міст, безготівкові розрахунки, гармонізація з європейськими та світовими науковими ініціативами, державне управління.

6. Громадська безпека. В рамках цього напряму використання цифрових технологій дасть змогу запровадити новий рівень координації діяльності оперативних, чергових, диспетчерських та муніципальних служб, відповідальних за громадську безпеку та повсякденну життєдіяльність місцевих громад.

7. Освіта. Основними напрямами цифровізації освіти є створення освітянських ресурсів і відповідних цифрових платформ, розроблення та впровадження інноваційних комп'ютерних, мультимедійних та комп'ютерно орієнтованих засобів навчання, організація широкосмугового доступу до Інтернету учнів та студентів та розвиток дистанційної форми освіти з використанням новітніх технологій.

8. Сфера охорони здоров'я. Основною ціллю реалізації цього напряму є забезпечення ефективного надання медичних послуг.

9. Туризм. В рамках напряму використання цифрових технологій дасть змогу максимально використати туристичний потенціал та створити нові можливості його зростання.

10. Електронна демократія. Основною ціллю реалізації напряму є переведення традиційних демократичних процесів до цифрового формату.

11. Екологія та охорона навколишнього середовища. Реалізація зазначеного напряму дозволить поліпшити екологічну ситуацію в Україні.

12. Життєдіяльність міст. Основним завданням в рамках забезпечення життєдіяльності міст є активізації концепції смарт-сіті.

13. Безготівкові розрахунки. Належне законодавче врегулювання діяльності фінансових установ у цій сфері створить умови для поширення вітчизняних і міжнародних платіжних систем та безготівкових розрахунків.

14. Гармонізація з європейськими та світовими науковими ініціативами. Інтеграція української науки в європейський дослідницький простір забезпечить можливість забезпечення високого інноваційного рівню та розвитку передових наукових ідей.

15. Державне управління. Розвиток використання цифрових технологій в напрямі державного управління дозволить забезпечити прозорість та ефективність відповідних державних інституцій.

Всі перелічені напрями відображають пріоритетні шляхи розвитку цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер і тому повинні бути належним чином враховані при визначенні обсягу повноважень у компетенції головного органу, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації.

Обсяг завдань та пріоритетних напрямів діяльності Мінцфри не охоплює всі сфери напрямів цифрового розвитку, визначені в Концепції, яка передбачає здійснення відповідних заходів щодо впровадження стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій. Також недостатня увага приділена таким важливим питанням, як ІКТ-дослідження та відповідний розвиток науково-освітньої сфери.

На окрему увагу заслуговує питання відповідності повноважень Мінцифри Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України, якою передбачається реалізація прискореного сценарію цифрового розвитку. Відтак, наразі Мінцифри має досить поверхневі та розгалужені повноваження. Так, у Положенні відсутні заходи щодо усунення законодавчих, інституційних, фіскальних та інших перешкод, які заважають розвитку цифрової економіки; впровадження стимулів та мотивацій для заохочення бізнесу та індустрій економіки в цілому до цифровізації; впровадження компетенції цифрових робочих місць; створення Індустрії 4.0 тощо.

Окрім цього, серед рекомендацій Україні щодо створення належних умов розвитку цифрових мереж та послуг є наступні: розробка законодавства у сфері цифрової економіки та суспільства із врахуванням положення права ЄС, міжнародних цілей цифрового розвитку; кодифікація та систематизація законодавства; чітке визначення механізмів координації та контролю виконання заходів та проєктів

цифрової трансформації різними підрозділами центральних органів влади тощо [5].

Резюмуючи, варто зазначити, що створення Мінцифри є позитивним кроком в сфері розвитку цифрової економіки України, але нагальною є проблема у законодавчому урегулюванні його діяльності, погодженні повноважень із відповідними концепціями та стратегіями, визначенні пріоритетних напрямів роботи та конкретних повноважень щодо них. Окрім цього, необхідним є врегулювання питань взаємодії Мінцифри із іншими центральними органами виконавчої влади, державними підприємствами, установами, організаціями, проте особливості такої взаємодії не врегульовані, в чому також є потреба.

ЛІТЕРАТУРА

1. Україна 2030Е — Країна з розвинутою цифровою економікою. 2019. URL: https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu ekonomikoyu.html.

2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження КМУ від 17.01.2018 р. № 67-р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672018-р.

3. Положення про Міністерство цифрової трансформації України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 85. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п.

4. Ferrari A. DIGCOMP: a Framework for Developing and Understanding Digital Competence in Europe (European Union, Luxembourg). 2013.

5. Інтеграція України до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу: виклики, можливості та бар'єри. 2019. URL: https://euuacsp.org.ua/media/uploads/Integration%20to%20EU%20DSM_Ukr%20side_UA.pdf.

REFERENCES

1. Ukraïna 2030E — Kraïna z rozvynutoiu tsyfrovoiu ekonomikoiu. 2019. URL: https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu ekonomikoyu.html [in Ukrainian].

2. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoi ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018-2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: Rozporiadzhennia KMU vid 17.01.2018 r. № 67-r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672018-r [in Ukrainian].

3. Polozhennia pro Ministerstvo tsyfrovoi transformatsii Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.09.2019 r. № 85. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-p [in Ukrainian].

4. Ferrari A. (2013). DIGCOMP: a Framework for Developing and Understanding Digital Competence in Europe (European Union, Luxembourg) [in English].

5. Intehratsiia Ukrainy do Yedynoho tsyfrovoho rynku Yevropeiskoho Soiuzu: vyklyky, mozhlyvosti ta bariery. 2019. URL: https://euuacsp.org.ua/media/uploads/Integration%20to%20EU%20DSM_Ukr%20side_UA.pdf [in Ukrainian].

Якшина Аліна Григорівна
молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА ВИДАВНИЦТВ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Розглянуто особливості дистанційної роботи видавництв та інтернет-книгарень в період карантину в Україні. Проаналізовано правове регулювання трудових відносин в період карантину.

Ключові слова: дистанційна робота, карантин, правове регулювання, видавництво.

Yakshyna Alina
Junior Researcher of the Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine

REMOTE WORK OF PUBLISHING HOUSES IN QUARANTINE

Peculiarities of remote work of publishing houses and online bookstores during the quarantine period in Ukraine are considered. The legal regulation of labor relations during the quarantine period is analyzed.

Keywords: remote work, quarantine, legal regulation, publishing house.

Для уникнення поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19 в Україні активно вживаються обмежувальні заходи. Правовими підставами до таких заходів є Указ Президента України №87/2020 від 13.03.2020 р. про введення в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13.03.2020 р., постанови Кабінету Міністрів України № 211 від 11.03.2020 р. та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) від 17 березня 2020 року № 530-IX», якими надано можливість роботодавцям змінювати істотні умови праці своїх підлеглих шляхом надання можливості працювати дистанційно [1].

Переведення працівників на надомну роботу – теж така зміна, яка накладає певну особливість застосування на таку модель організації трудових відносин. В Кодексі законів про працю України така модель не встановлена.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) від 17 березня 2020 року № 530-IX» на період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) роботодавець може доручити працівникові виконувати протягом певного періоду роботу, визначену трудовим договором, вдома, а також надавати працівнику за його згодою відпустку [2].

Робота видавництв продовжується у віддаленому режимі, яка складається з головних процесів: підготовчий, редакційний, виробничий, маркетинговий. Безумовно це позначилося на роботі, адже багато процесів ускладнюються. Це непростий виклик як для керівництва видавництв, так і для кожного працівника. Від уміння організувати роботу в таких складних умовах багато в чому залежатиме подальша доля видавництва.

На жаль, велика частина продажів і, відповідно, фінансових надходжень залежить від роботи власної книжкової мережі і магазинів та книгарень партнерів, які зараз тимчасово закриті на карантин. Продажі онлайн поки що складають невеликий відсоток збуту, тому багато що залежить від традиційних книгарень та мереж збуту, які найбільше постраждають під час карантину.

У всіх видавництв різні показники продажу в інтернеті, хтось продає до 10 %, а якщо в період карантину онлайн-замовлення становлять 20–25 %, то це вже дуже багато. З часом такі покупки однозначно збільшуватимуться, тому що цього вимагає сучасне суспільство і це не залежить від впровадження карантину [3].

Через оголошення в Україні надзвичайної ситуації українські культурні інституції опинилися у несприятливих умовах – через скасування всіх масових заходів існує загроза розпаду інституційної системи і втрати талановитих творців та менеджерів культури.

Так, наприклад, було скасовано «Книжковий Арсенал» – один з найбільших книжкових фестивалів в Україні, який приносив значні прибутки, а також був важливим місцем для промоції видань та робочих зустрічей, професійних контактів, створення нових проєктів. Закрилися всі фізичні книжкові магазини чи корнери, скасувалися будь-які книжкові канали продажу, крім онлайн-майданчиків. У яких теж нині скоротилися продажі, попри те що ніби з'явився час більше читати. Але через велику кількість піратських сайтів та безплатного контенту (не лише книжкового – це й фільми, серіали, курси, Інстаграм і т.д.) онлайн-продажі значно впали. Люди все ж думають спершу про товари першої необхідності, і книжки туди не входять.

25 березня Український культурний фонд спільно з Українським інститутом книги, Мистецьким арсеналом, Ukrainian Institute та Національним центром Олександра Довженка звернулися до Кабінету Міністрів України щодо надзвичайної ситуації, яка складається у сфері культури через поширення пандемії.

Вони просять зберегти фінансування проєктів Українського культурного фонду, сприяти програмам УІК щодо підтримки української книговидавничої галузі та допомагати виробництву кіно. У зверненні наголошують, що різке припинення цього знецінить навіть співфінансування від міжнародних партнерів та спровокує декваліфікацію і втрату кадрів.

Згодом Український інститут книги створив онлайн збір голосів, аби підсилити попереднє звернення до уряду. У ньому наголошують, що інституції культури належать до перших постраждалих, оскіль-

ки немає змоги проводити виставки, концерти, кінопокази, вистави тощо [4].

Видавництва більш активно працюють сьогодні над онлайн-продажами та прямими продажами. Із такою кризою книжкова галузь ще не стикалась, тому всі шукають нові шляхи збуту. Перехід на дистанційну працю та дистанційне керування процесами – це нелегке випробування: нові навички потрібно розвивати та вдосконалювати, зокрема вміння чітко формулювати завдання та контролювати результати дистанційно. Вміння швидко приймати рішення та гнучко змінюватися згідно з новими умовами, уміння чітко планувати свої дії та дії колег – от головні компетенції, які допоможуть у ці складні часи подолати будь-які виклики. Так, значно допоможуть податкові канікули та пільгове кредитування галузі після карантину, але щоб дійсно вийти з цієї кризи, потрібно швидко змінюватися та пристосовуватися до нових умов. Для класичної галузі з достатньо великим терміном обігу коштів це складно, і для тих, хто зможе знайти своє місце та покупця в нових умовах, фінансово зважено побудувати свою працю і всі процеси, враховуючи нові ризики, подолання кризи буде успішним [5].

Висновок. Книжкова індустрія в Україні ніколи не була суперприбутковою, а після тривалого простою частина ринку однозначно скоротиться. Однак кожна криза – це також і нові можливості. Найближчим часом є підстави очікувати переорієнтації більшої частини видавничих процесів на онлайн – зокрема цифрового контенту, маркетингу, продажів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правове регулювання дистанційної роботи в умовах карантину. URL: http://burshtyn-rada.if.gov.ua/novyny/pravove-regulyuvannya-dystantsijnoyi-roboty-v-umovah-karantynu/.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 17.03.2020 р. № 530-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20.

3. Видавництва та книгарні під час коронавірусу. URL: https://varianty.lviv.ua/71804-vydavnytstva-ta-knyharni-pid-chas-koronavirusu.

4. Чи переживе українська культура карантин: звернення культурних представників до уряду України. URL: https://shpalta.media/2020/03/26/chi-perezhive-ukra%D1%96nska-kultura-karantin-zvernennya-kulturnix-predstavnikiv-do-uryadu-ukra%D1%96ni/.

5. Пережити карантин і стати мудрішим. URL: https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/perezhyty-karantyn-i-staty-mudrishym.

REFERENCES

1. Pravove rehuliuvannia dystantsiinoi roboty v umovakh karantynu. URL: http://burshtyn-rada.if.gov.ua/novyny/pravove-regulyuvannya-dystantsijnoyi-roboty-v-umovah-karantynu/.

2. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy, spriamovanykh na zapobihannia vynyknenniu i poshyrenniu koronavirusnoi khvoroby (COVID-19): Zakon Ukrainy vid 17.03.2020 r. № 530-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20.

3. Vydavnytstva ta knyharni pid chas koronavirusu. URL: https://varianty.lviv.ua/71804-vydavnytstva-ta-knyharni-pid-chas-koronavirusu [in Ukrainian].

4. Chy perezhyve ukrainska kultura karantyn: zvernennia kulturnykh predstavnykiv do uriadu Ukrainy. URL: https://shpalta.media/2020/03/26/chi-perezhive-ukra%D1%96nska-kultura-karantin-zvernennya-kulturnix-predstavnikiv-do-uryadu-ukra%D1%96ni/ [in Ukrainian].

5. Perezhyty karantyn i staty mudrishym. URL: https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/perezhyty-karantyn-i-staty-mudrishym [in Ukrainian].

Борисов Ігор Вячеславович

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID: 0000-0002-3055-013X

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Тези присвячені аналізу розвитку Національної інноваційної системи (НІС) України, проблемам, які виникають на шляху її розвитку.

Ключові слова: національна інноваційна система (НІС), сутність НІС, структура НІС.

Borysov Igor
PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-3055-013X

PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF THE NATIONAL INNOVATIVE SYSTEM OF UKRAINE

The theses are devoted to the analysis of the development of the National Innovation System (NIS) of Ukraine, the problems that arise on the way to its development.

Keywords: national innovation system (NIS), essence of NIS, structure of NIS.

В сучасних умовах перехід на інноваційну модель розвитку економіки України є найважливішим напрямом та підґрунтям соціально-економічних перетворень. Головна роль в процесі переходу від індустріально-ринкової до інформаційно-сітьової економіки відводиться функціонуванню Національної інноваційної системи (далі – НІС). Проте, не зважаючи на те, що концепція НІС широко використовується в багатьох країнах світу при розробці стратегій та програм розвитку, єдиного підходу щодо визначення сутності поняття «національна інноваційна система», на жаль, не існує.

Відомо, що вперше поняття «національна інноваційна система» було запропоновано професором К. Фріменом, творцем Центру вивчення наукової політики при Сассекському університеті (Велика Британія) в 1987 р. у роботі «Technology Policy and Economic Performance» для обґрунтування національних розходжень у технологічному розвитку окремих країн. Вчений вважав, що НІС – це сукупність організаційних та інституціональних структур у державному і приватному секторах економіки у рамках національних меж,

активність і взаємодія яких ініціюють, створюють, модифікують і сприяють дифузії інновацій [1, с. 27]. Такий підхід на сьогодні поділяється вітчизняними вченими, які вважають НІС сукупністю національних державних, приватних і громадських організацій та механізмів їхньої взаємодії, у межах яких створюються, зберігаються і поширюються нові знання та технології [2, с. 36], проте з доповненням, що це не тільки процес взаємодії між різними інститутами, які займаються виробництвом та комерціалізацією наукового знання в межах держави, а й – результат цієї взаємодії.

Вважається, що на сьогодні визначальним фактором ефективного функціонування НІС є ступінь партнерства в системі «наука-бізнес-держава», яка об'єднує технологічні, фінансові, організаційні фактори генерування та поширення інновацій [3]. Це в певній мірі відповідає тому визначенню, яке дано в Концепції розвитку національної інноваційної системи, яка була схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року, що Національна інноваційна система – сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу [4].

Слід зазначити, що проблеми НІС завжди вважались важливими. Так, на підставі Постанови Верховної Ради Украхни від 27 червня 2007 року № 1244-V «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» [5] було запроваджено проведення парламентських слухань з цієї проблематики, результатом чого стало схвалення цих Рекомендацій.

Основними недоліками у формуванні НІС України відповідно до вищенаведених Рекомендацій вважається: 1. Відсутність стратегії переходу України до інноваційної моделі розвитку, неналежне використання методів наукового планування на всіх рівнях управління (системного аналізу, прогнозування, оптимізації, програмно-цільових методів управління тощо), недостатній рівень інноваційної культури працівників органів державної влади. 2. Недосконалість

нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності, поширення практики ігнорування законодавства або зупинення дії статей законів, які стосуються фінансування та стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності. 3. Неефективність адміністративно-організаційної структури управління науково-технічною та інноваційною діяльністю. 4. Недостатній рівень фінансового забезпечення реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики. 5. Неефективне використання наявних фінансових та інвестиційних ресурсів для реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики. 6. Невідповідність корпоративної структури, яка формується в Україні, вимогам інноваційного розвитку. 7. Повільне формування в Україні сучасного і масштабного ринку інноваційної продукції, інфраструктури інноваційної діяльності.

Концепція розвитку НІС, яка була прийнята через два роки, а 2025 рік визнавався строком її реалізації, вказувала між тим на таку ж проблему, яка існувала і раніше – тенденцію подальшого відставання України у технологічному розвитку від розвинутих країн світу, гальмування розвитку високотехнологічних галузей промисловості, зменшення кількості інноваційно активних підприємств, зниження рівня конкурентоспроможності національної економіки тощо, що пов'язано з непослідовністю у проведенні та низькою ефективністю державної науково-технічної та інноваційної політики. Тому мета Концепції полягала у визначенні основних засад формування та реалізації збалансованої державної політики з питань забезпечення розвитку НІС, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

В Концепції було окреслено два варіанти розв'язання означеної проблеми: *перший* – розвиток НІС шляхом надання першочергової підтримки підсистемі генерації знань з метою збільшення кількості проведених наукових досліджень і розробок; *другий,* а він визнаний як оптимальний варіант – розвиток НІС шляхом здійснення комплексу заходів щодо збалансованого розвитку усіх підсистем національної інноваційної системи, підтримки інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання на всіх стадіях інноваційного процесу, стимулювання попиту на результати наукових досліджень

і розробок, кваліфікований персонал, створення сприятливих умов для виробництва інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості.

Метою розвитку НІС було визнано створення умов для підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників шляхом технологічної модернізації національної економіки, підвищення рівня їх інноваційної активності, виробництва інноваційної продукції, застосування передових технологій, методів організації та управління господарською діяльністю для покращення добробуту людини та забезпечення стабільного економічного зростання.

До підсистем НІС було віднесено:

а) державне регулювання, що складається із законодавчих, структурних і функціональних інституцій, які встановлюють та забезпечують дотримання норм, правил, вимог в інноваційній сфері та взаємодію всіх підсистем національної інноваційної системи;

б) освіту, що складається з вищих навчальних закладів, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою, а також навчальних закладів, які проводять підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів;

в) генерацію знань, що складається з наукових установ та організацій незалежно від форми власності, які проводять наукові дослідження і розробки та створюють нові наукові знання і технології, державні наукові центри, академічні та галузеві інститути, наукові підрозділи вищих навчальних закладів, наукові та конструкторські підрозділи підприємств;

г) інноваційну інфраструктуру, що складається з виробничо-технологічної, фінансової, інформаційно-аналітичної та експертно-консалтингової складової, а також з технополісів, технологічних та наукових парків, інноваційних центрів і центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та інноваційних структур інших типів; інформаційних мереж науково-технічної інформації, експертно-консалтингових та інжинірингових фірм, інституційних державних і приватних інвесторів;

д) виробництва, що складаються з організацій та підприємств, які виробляють інноваційну продукцію і надають послуги та (або) є споживачами технологічних інновацій.

Слід відмітити, що наукова спільнота не стоїть осторонь від вирішення проблем інноваційного розвитку держави. Національною Академією Наук України з метою якнайшвидшого переведення вітчизняної економіки на рейки інноваційного розвитку було започатковано практику підготовки щорічних національних доповідей, оскільки перехід на інноваційну модель розвитку економіки України є чи не єдиним ефективним засобом подолання наслідків фінансово-економічної кризи. На жаль, основні положення національної доповіді «Інноваційна Україна – 2020», мета якої полягала в обґрунтуванні основоположних складових інноваційного розвитку економіки і соціальної сфери України в умовах її подальшої інтеграції у світовий економічний та науково-технологічний простір на основі всебічного дослідження стану інноваційної сфери в країні та аналізу відповідних світових тенденцій, засвідчили, що сучасні тенденції в інноваційній сфері не дають підстав для оптимізму, а подолання всіх накопичених проблем можливе лише за умови формування стратегії інноваційного розвитку, що передбачає радикальні зрушення, насамперед, у моделі економічного розвитку України [6, с. 17].

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що НІС – це той механізм, який спрямований на взаємодію різних інститутів, що займаються виробництвом та комерціалізацією наукового знання в межах держави з метою досягнення певного результату. Оскільки домінуюча роль в управлінні формуванням НІС в світовій практиці належить державі, яка, з одного боку, визначає правила функціонування НІС, з іншого – забезпечує необхідну ресурсну підтримку, уряд України повинен виробити науково обґрунтовану і практично орієнтовану програму реформування національної економіки, переведення її в режим посиленого інноваційного розвитку в рамках реалізації положень європейської економічної моделі.

Тому, прислухавшись до наукової спільноти необхідно розробити довгострокову програму економічного розвитку країни, в основу якої покласти застосування новітніх досягнень науки і техніки. В

рамках такої довгострокової програми соціально-економічного розвитку країни будуть визначені індикатори зміни стану економіки, реструктуризації, розвитку основних галузей, у тому числі інноваційні індикатори та засоби, механізми забезпечення таких змін.

На основі загальної програми соціально-економічного розвитку важливо розробити окрему Стратегію науково-технічного та інноваційного розвитку, де будуть встановлені орієнтири розвитку науково-технічної та інноваційної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марченко О. С. Національна інноваційна система як інтегратор знань. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Харків. 2010. № 2. С. 24–35.

2. Макаренко І. П., Копка П. М., Рогожин О. Г., Кузьменко В. П. Національна інноваційна система України: проблеми і принципи побудови: монографія. Київ: Інститут проблем національної безпеки, 2007. 520 с.

3. Буняк Н. М. Сутність Національної інноваційної системи. *Ефективна економіка*: електрон. наук. фахове вид. 2011. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=633.

4. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. № 680-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-р#Text.

5. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації»: Постанова Верховної Ради України від 27.06.2007 р. № 1244-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 46. Ст. 525.

6. Єгоров І. Ю. «Інноваційна Україна – 2020»: основні положення Національної доповіді. *Економіка України*. 2015. № 9. С. 4–18.

REFERENCES

1. Marchenko O. S. (2010). Natsionalna innovatsiina systema yak intehrator znan. *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho - Bulletin of the National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav Mudriy, 2, 24–35* [in Ukrainian].

2. Makarenko I. P., Kopka P. M., Rohozhyn O. H., Kuzmenko V. P. (2007). Natsionalna innovatsiina systema Ukrainy: problemy i pryntsypy pobudovy: monohrafiia. Kyiv: Instytut problem natsionalnoi bezpeky [in Ukrainian].

3. Buniak N. M. (2011). Sutnist Natsionalnoi innovatsiinoi systemy. *Efektyvna ekonomika – Efficient economy, 7*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=633 [in Ukrainian].

4. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku natsionalnoi innovatsiinoi systemy: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.06.2009 r. № 680-r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-r#Text [in Ukrainian].

5. Pro Rekomendatsii parlamentskykh slukhan na temu: «Natsionalna innovatsiina systema Ukrainy: problemy formuvannia ta realizatsii»: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 27.06.2007 r. № 1244-V. (2007). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 46, art. 525 [in Ukrainian].

6. Yehorov I. Yu. (2015). «Innovatsiina Ukraina – 2020»: osnovni polozhennia Natsionalnoi dopovidi. *Ekonomika Ukraine – Ukraine economy, 9, 4–18* [in Ukrainian].

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ОБГОВОРЕННЯ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІСТА ХАРКОВА НА 2020–2030 РОКИ

«Харків: ідеї для міста – місто для людей»

Грецька-Миргородська В. В.
Начальник Управління інноваційного розвитку та іміджевих проектів Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради

Родченко В. Б.
заступник директора ННІ «Каразінська школа бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

1 Підготовчий етап

2 СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ

3 Моделювання сценаріїв

4 ЗДІЙСНЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ВИБОРУ

5 Робота між засіданнями

6 ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ

7 Збір ідей для плану реалізації

8 ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПРОГРАМ

9 Підготовка системи моніторингу

10 ЗАВЕРШЕННЯ ПІДГОТОВКИ СТРАТЕГІЇ МІСТА ТА ЇЇ ЗАТВЕРДЖЕННЯ

КЛЮЧОВІ ЕТАПИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ МІСТА ХАРКОВА

Рисунок 1

ЛОГІКА РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ МІСТА ХАРКОВА
3 основні напрямки
РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ МІСТА ХАРКОВА
Створення міцного фундаменту управління процесом розробки та впровадження Стратегії міста Харкова
ХТО?
Акцент на основоположних потребах, у розрізі трьох визначених тем.
Організація процесу залучення та партнерство
ЩО?
Відображення процесів, розроблених та використовуваних для стимулювання залучення, партнерства та розробки проектів.
Поетапна дорожня карта
ЯКИМ ЧИНОМ?
Формування дорожньої карти та організація процесу забезпечення розвитку принципів та досягнення цілей, які відображають місцеві пріоритети

Рисунок 2

Рисунок 3

Модель управління включатиме:

- ✓ Виконавче керівництво, яке встановлює бачення за напрямками
- ✓ Опікуни напрямків, які визначають стратегічні можливості, керують співпрацею та здійснюють свою діяльність з робочими підгрупами в рамках напрямків
- ✓ Діяльність робочих груп, співпрацю з партнерами для інформування та реалізації заходів, залучення експертизи

СТВОРЕННЯ МІЦНОГО ФУНДАМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ МІСТА ХАРКОВА

БЛОК ЗАВДАНЬ 1. ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДИ МІСТА

формування та залучення громади міста та забезпечення того, що рішення та проекти будуть покращувати життя мешканців.

БЛОК ЗАВДАНЬ 2. ФІНАНСУВАННЯ ТА ЗАЛУЧЕННЯ БІЗНЕСУ

Кращі практики та програми, пов'язані із залученням та розвитком приватного сектору.

БЛОК ЗАВДАНЬ 3. ЗОВНІШНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ

В Стратегії міста буде використано досвід різних представників громади Харкова (представництво університетів, приватного сектору та громадських організацій).

Сильна структура управління - це, мабуть, найважливіший фундаментальний елемент успішної Стратегії.

Сформована модель управління зміцнить процес прийняття рішень у місті, структуру звітності та визначить ролі та обов'язки учасників.

Рисунок 4

ВИКЛИКИ ПАРТИСИПАТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ

- ✓ Нижній ступінь взагалі не вважається участю
- ✓ На середньому ступені - громаді міста дозволяється «слухати і чути», але їм не вистачає сил, щоб переконатися, що їх погляди будуть прийняті
- ✓ Тільки верхній ступінь- "партнерство, делегування та контроль" - вважаються по-справжньому значущими щодо участі громадян

Залучення громади міста має виходити за рамки «спеціальної участі(публічні слухання та консультації), і повинне бути динамічним процесом для кінцевих споживачів - громадян.

**Токенізм - це практика докладати поверхневі або символічні зусилля до залучення членів груп, особливо шляхом запрошення невеликого числа учасників, щоб створити видимість участі.*

Рисунок 5

ДОРОЖНЯ КАРТА РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ МІСТА ХАРКОВА
ЕТАПИ
ПОДІЇ
до березня 2020
Підготовчий етап (Засідання щодо визначення напрямків, основних цілей Стратегії,формування дорожньої карти і т.д)
Березень-квітень 2020
Стратегічний аналіз Дослідження основних тенденцій соціально-економічного розвитку Систематизація даних та підготовка аналізу основних тенденцій розвитку міста
Сесія зацікавлених сторін низки експертів з предметних областей та формування внутрішніх робочих груп за кожним з напрямків, визначення опікунів 3 напрямків
Квітень-травень 2020
Підготовка проекту структури стратегічних, операційних цілей та завдань Стратегії
Засідання фокус-груп за кожним з напрямків, відбуваються паралельно (3 круглих столи)
Травень 2020
Формування стратегічних програм
Крос-секторальне засідання представників всіх напрямків Визначення пріоритетів (1 круглий стіл)
Червень-липень 2020
Підготовка проектних ідей Pitch+Pilot
Липень-серпень 2020
Затвердження проектних ідей згідно визначених пріоритетів та залучення фінансування
Липень-серпень 2020
Підготовка Стратегії
Серпень 2020
Громадські слухання для обговорення Стратегії
Стратегія міста Харкова 2030

ПРОВЕДЕННЯ КРУГЛИХ СТОЛІВ РОБОЧИХ ПІДГРУП У РАМКАХ НАПРЯМКІВ
РЕЗУЛЬТАТИ
визначення найважливіших драйверів змін та пріоритетів розвитку міста
Цифрове та безпечне середовище
Креативні індустрії
Комфортне місто
Загальна панель для трьох напрямків

Рисунок 6

Соціально-економічний аналіз
НАПРЯМОК 1
Круглий стіл
Цифрове та безпечне середовище
Формування візії та бачення
Оцінка існуючих активів та ініціатив
Підготовка аналітичних матеріалів
Департамент цифрової трансформації
Департамент у справах інформації та зв'язків з громадськістю
Департамент по взаємодії з правоохоронними органами та цивільного захисту
Департамент реєстрації
КП «Міський інформаційний центр»
Департамент праці та соціальної політики
SWOT-аналіз
Стратегічна діагностика
Формування майбутніх сценаріїв напрямку
Формування місії та цілі Стратегії
Виявлення прогалин та розгляд проектних ідей, визначення кращих та винесення до обговорення на спільну панель
Виявлення рішень та дослідницьких проектів, необхідних для досягнення виявлених цілей в рамках майбутнього сценарію розвитку міста

Рисунок 7

Соціально-економічний аналіз
Формування візії та бачення
Оцінка існуючих активів та ініціатив
Підготовка аналітичних матеріалів
НАПРЯМОК 2
Круглий стіл
Креативні індустрії
Департамент у справах сім'ї, молоді та спорту
Департамент культури
Департамент освіти
Департамент у справах інформації та зв'язків з громадськістю
Департамент праці та соціальної політики
SWOT-аналіз
Стратегічна діагностика
Формування майбутніх сценаріїв напрямку
Формування місії та цілі Стратегії
Виявлення прогалин та розгляд проектних ідей, визначення кращих та винесення до обговорення на спільну панель
Виявлення рішень та дослідницьких проектів, необхідних для досягнення виявлених цілей в рамках майбутнього сценарію розвитку міста

Рисунок 8

Соціально-економічний аналіз
Формування візії та бачення
НАПРЯМОК 3
Круглий стіл
Комфортне місто
Оцінка існуючих активів та ініціатив
Підготовка аналітичних матеріалів
Департамент житлового господарства
Департамент праці та соціальної політики
Департамент інфраструктури
Департамент земельних відносин
Департамент адміністративних послуг та споживчого ринку
Департамент комунального господарства
Департамент економіки та комунального майна
Департамент міжнародного співробітництва
Департамент містобудування та архітектури
Департамент бюджету і фінансів
SWOT-аналіз
Стратегічна діагностика
Формування майбутніх сценаріїв напрямку
Формування місії та цілі Стратегії
Виявлення прогалин та розгляд проектних ідей, визначення кращих та винесення до обговорення на спільну панель
Виявлення рішень та дослідницьких проектів, необхідних для досягнення виявлених цілей в рамках майбутнього сценарію розвитку міста

Рисунок 9

ПРОВЕДЕННЯ КРОС-СЕКТОРАЛЬНОГО ЗАСІДАННЯ

ПИТАННЯ ДО РОЗГЛЯДУ

- ✓ 1 захід для напрямків – крос-зустріч між представниками напрямків
- ✓ Обмін сценаріями

Робоча група напрямку Цифрове та безпечне середовище

Робоча група напрямку Креативні індустрії

Робоча група напрямку Комфортне місто

Доповідь та обговорення напрацювань кожної з груп

Оцінка синергетичних місій та цілей для всіх фокус-груп

Облік поточного стану міських цільових програм, облік стратегій національного та європейського рівня

- ✓ Визначення етапів досягнення цілей і завдань Стратегії з врахуванням напрацювань 3 робочих груп. Формування систем індикаторів
- ✓ **Підготовка проекту структури стратегічних, операційних цілей та завдань Стратегії, формування стратегічних програм**

Рисунок 10

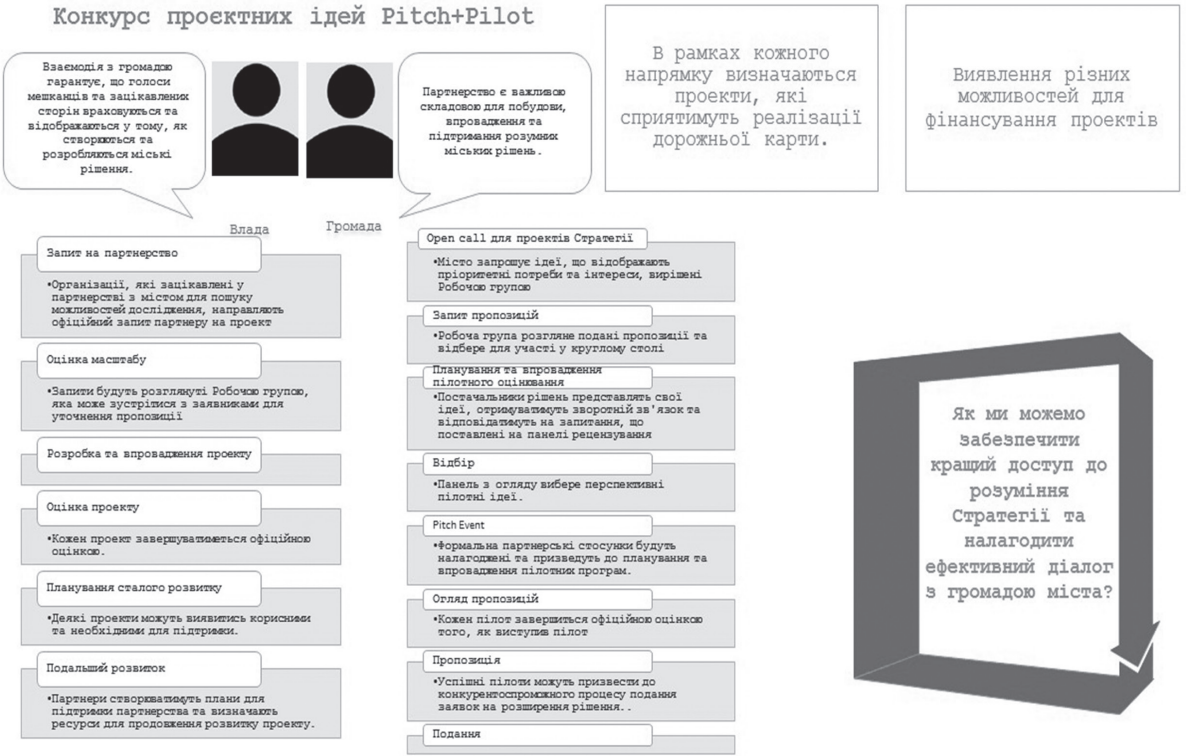
Конкурс проектних ідей Pitch+Pilot
Взаємодія з громадою гарантує, що голоси мешканців та зацікавлених сторін враховуються та відображаються у тому, як створюються та розробляються міські рішення.
Партнерство є важливою складовою для побудови, впровадження та підтримання розумних міських рішень.
В рамках кожного напрямку визначаються проекти, які сприятимуть реалізації дорожньої карти.
Виявлення різних можливостей для фінансування проектів
Влада
Громада
Запит на партнерство
•Організації, які зацікавлені у партнерстві з містом для пошуку можливостей дослідження, направляють офіційний запит партнеру на проект
Оцінка масштабу
•Запити будуть розглянуті Робочою групою, яка може зустрітися з заявниками для уточнення пропозиції
Розробка та впровадження проекту
Оцінка проекту
•Кожен проект завершуватиметься офіційною оцінкою.
Планування сталого розвитку
•Деякі проекти можуть виявитись корисними та необхідними для підтримки.
Подальший розвиток
•Партнери створюватимуть плани для підтримки партнерства та визначають ресурси для продовження розвитку проекту.
Open call для проектів Стратегії
•Місто запрошує ідеї, що відображають пріоритетні потреби та інтереси, вирішені Робочою групою
Запит пропозицій
•Робоча група розгляне подані пропозиції та відбере для участі у круглому столі
Планування та впровадження пілотного оцінювання
•Постачальники рішень представлять свої ідеї, отримуватимуть зворотній зв'язок та відповідатимуть на запитання, що поставлені на панелі рецензування
Відбір
•Панель з огляду вибере перспективні пілотні ідеї.
Pitch Event
•Формальна партнерські стосунки будуть налагоджені та призведуть до планування та впровадження пілотних програм.
Огляд пропозицій
•Кожен пілот завершиться офіційною оцінкою того, як виступив пілот
Пропозиція
•Успішні пілоти можуть призвести до конкурентоспроможного процесу подання заявок на розширення рішення..
Подання
Як ми можемо забезпечити кращий доступ до розуміння Стратегії та налагодити ефективний діалог з громадою міста?

Рисунок 11

ПІДГОТОВКА СТРАТЕГІЇ
ГРОМАДСЬКІ СЛУХАННЯ
РОЗГЛЯД НА СЕСІЇ

✓ **Подання проєкту Стратегії**

1.Обговорення
2.Виправлення та друге обговорення
3.Затвердження
4.Внесення пропозиції розглянути проект на сесії ХМР

✓ **Ухвалення Стратегії**

Рисунок 12

Наукове видання

РЕГІОНАЛЬНІ ІННОВАЦІЙНІ ІНІЦІАТИВИ: ЗАВДАННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Збірник наукових праць
за матеріалами II круглого столу
м. Харків, 5 червня 2020 року

Відповідальність за зміст тез несуть автори

Комп'ютерна верстка *А. Г. Якшиної*

Підписано до друку з оригінал-макета 06.07.2020.
Формат 60×84 $^{1}/_{16}$. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 9,0. Ум. друк. арк. 10,23. Вид. № ___.
Тираж 40 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80а
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Леонов
Тел. (057) 717-28-80